diyanet
aile
dergisi

Ağustos 2026 | Sayı: 92

İLİMDEN İRFANA YÜKSELİŞ

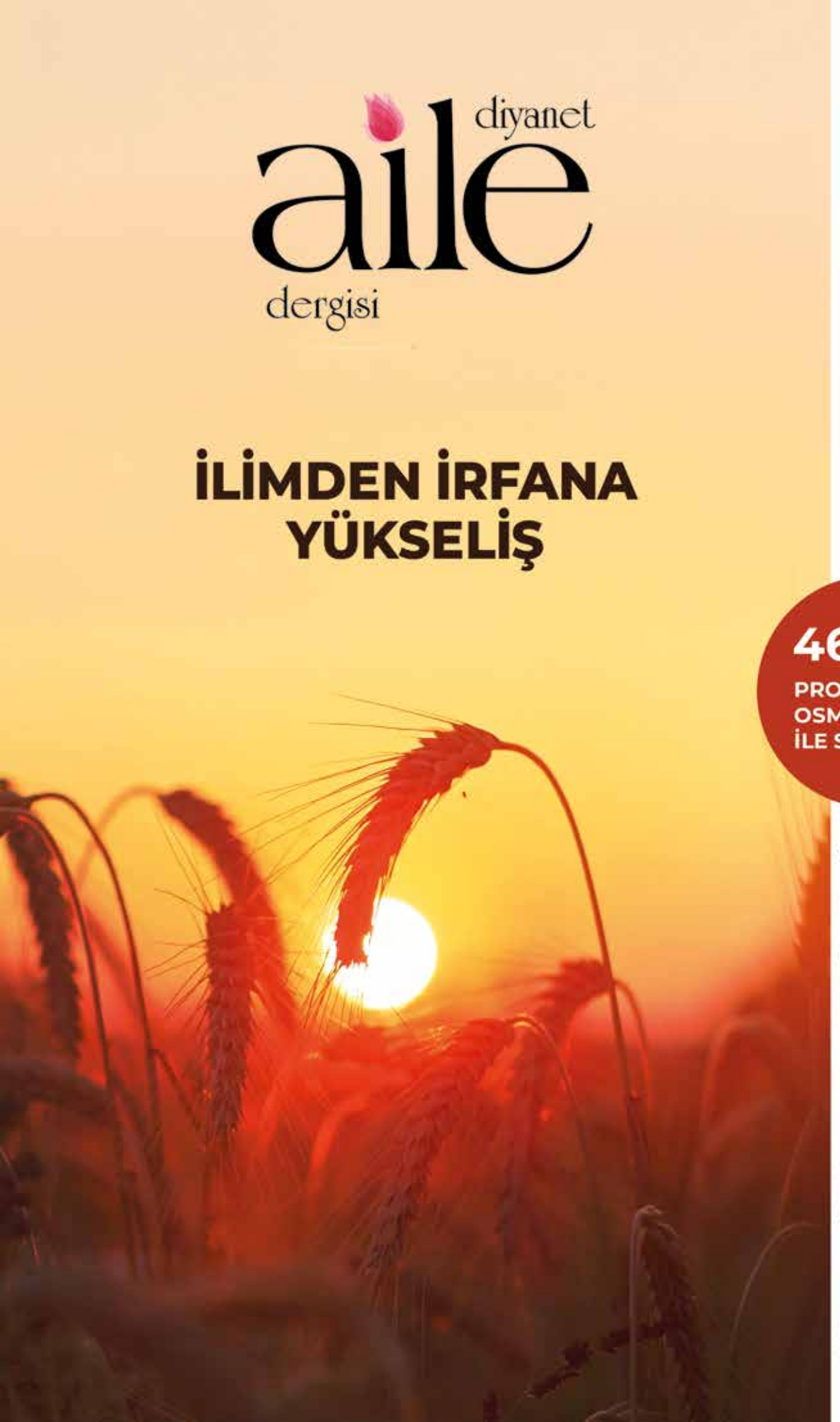

46
PROF. DR. OSMAN MERT İLE SÖYLEŞİ

10
RİTÜELLERİN İNŞA ETTİĞİ İNSAN: İRFAN, GELENEK VE AİLENİN PSİKOSOSYAL MİRASI

28
ÇOCUĞUM İLKOKULA HAZIR MI?

42
HAYAT; ÇEVRİM İÇİ Mİ, YÜZ YÜZE Mİ?

66
İNSANIN TABİATA KARŞI SORUMLULUĞU

YAYINLARIMIZ

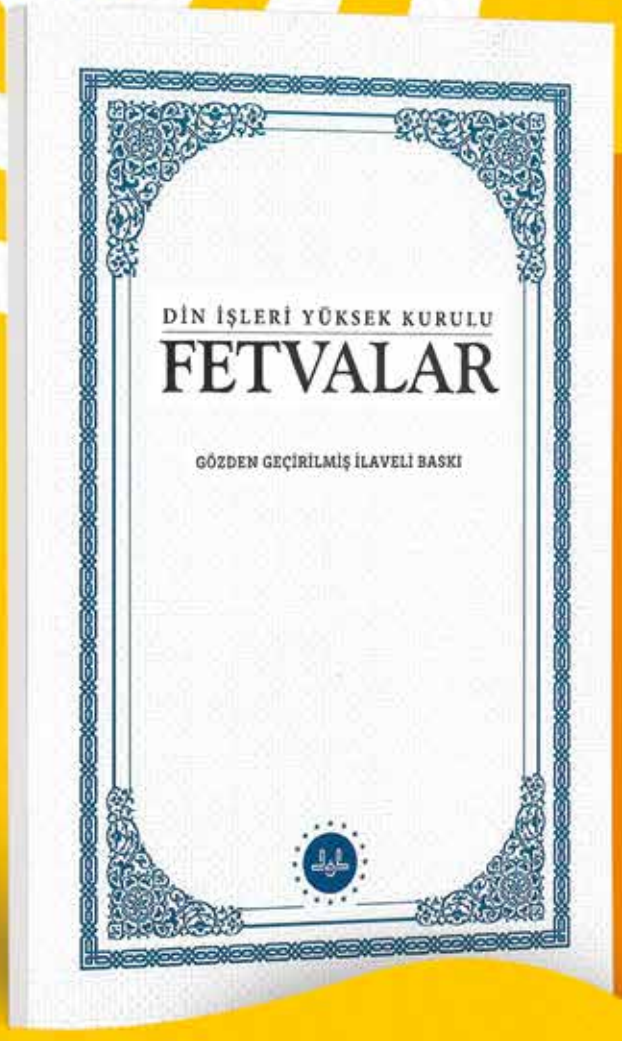

Değişen hayat şartları içinde çözüm bekleyen yeni meselelerin ortaya çıkması, içtihat ehliyetine sahip âlimleri, söz konusu meselelere çözüm aramaya sevk etmiştir. Müctehit âlimlerin ürettiği bu çözümlerin ve ictihadi yaklaşımların adı olan fetva, Hz. Peygamber döneminden itibaren Müslümanların dini hayatının düzenlenmesi ve yönlendirilmesinde etkili olmuş ve fıkhın güncelliğinin muhafazasında önemli rol oynamıştır. Bu eser; Din İşleri Yüksek Kurulunun öteden beri verdiği fetvalardan oluşan arşiv müktesebatının baştan sona taranıp, seçilenlerin, hüküm, üslup ve delilleri bakımından ele alınarak gerekli güncellemelerle yeniden yazılmasıyla ortaya çıkmıştır.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İLMİN HAZMEDİLMİŞ HÂLİ: İRFAN

Gülhiman HEKİMOĞLU

İnsanlık tarihi, bilginin peşinde koşulan ve hakikatin arandığı uzun bir yolculuktur. Bu yolculuğun ilk durağı zihni aydınlatan, eşyayı ve kâinatı anlamlandırmamızı sağlayan "ilim"dir. İlim, dış dünyayı tanıma, yasaları keşfetme ve aklın sınırlarını genişletme sürecidir. Ancak insan, sadece akıldan ibaret bir varlık değildir. Bu yüzden satırlarda biriken bilginin sadırlara geçmesi, ruhu inceltmesi ve bir yaşam biçimine dönüşmesi gerekir. İşte zihinden kalbe uzanan, bilmeyi olmaya dönüştüren o mukaddes köprünün adı "irfan"dır.

İlimden irfana yükseliş, hamlıktan pişmeye doğru giden bir süreçtir. İlim rütbelerin en büyüğüdür; fakat irfanla taçlanmadığı sürece kuru bir yük, hatta insanı kibire sürükleyen bir tuzak olma tehlikesi taşır. İrfan ise ilmin hazmedilmiş, ahlaka dönüşmüş, merhamet ve hikmetle yoğrulmuş halidir. İlim bilmektir, irfan ise bildiğinin sırrına ermektir. Biri dünyayı imar ederken diğeri insanı inşa eder.

Bu kutlu yolculuk, salt bilginin soğuk ve mekanik sınırlarından kurtulup irfanın sıcak ve kuşatıcı iklimine sığınmayı gerektirir. Akıl ile kalbin, nazar ile niyazın barıştığı yerde hikmet kapıları aralanır. İlmin ışığıyla aydınlanan bir zihin irfanın rehberliğiyle birleştiğinde ancak o zaman gerçek özgürlüğe ve huzura kavuşur. Nihayetinde ilim bir başlangıç, irfan ise o başlangıcın insanı ulaştırdığı en yüksek insani ve ahlaki mertebedir.

Bugünün dünyasında, bilginin hızla çoğaldığı fakat hikmetin azaldığı bir çağda, bu yükseliş rotasına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Zira sadece bilmek, insanı teknik olarak güçlü kılsa da erdemli kılmaya yetmemektedir. İnsanın asıl tekâmülü, zihnindeki teorik ışığı kalbindeki ahlaki uyanışla birleştirebildiği ölçüde gerçekleşir. Dolayısıyla ilimle başlayan bu dikey yürüyüş, insanı kendi iç dünyasında derinleştirirken topluma da şefkat, adalet ve barış köprüleri kurarak nihai amacına ulaşır.

Diyanet Aile Dergisi olarak bu ay irfan konusunu işlediğimiz dosyamıza Prof. Dr. Kadir Özköse "İlimden İrfana Yükseliş" adlı yazısıyla katkı sunarken "Ritüellerin İnşa Ettiği İnsan: İrfan, Gelenek ve Ailenin Psikososyal Mirası" başlıklı yazısında Prof. Dr. Ekmel Geçer özellikle aile içi ritüellerin aslında çocuklar üzerinde çokça etki bıraktığını, onların zihin ve gönül dünyasını şekillendirmedeki katkısının inkâr edilemeyeceğini bizlere aktardı. Doç. Dr. Ahmet Murat Özel ise irfanın manevi bir yetkinlik hâli olduğunu ve modern insanın anlam arayışlarına bütünlüklü bir öneri sunan yegâne seçenek olduğunu vurguladı. Söyleşi köşemizde ağırladığımız Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Osman Mert sorularımıza cevap verdi.

Her biri farklı içeriğe sahip ve dopdolu köşelerimizle sizleri baş başa bırakırken ay içerisinde idrak edeceğimiz Mevlid Kandili'mizi tebrik eder, İslam âlemi için hayırlar getirmesini Yüce Mevla'dan niyaz ederim.

Keyifli okumalar.

TAKDİM

İÇİNDEKİLER

10 **RİTÜELLERİN İNŞA ETTİĞİ İNSAN: İRFAN, GELENEK VE AİLENİN PSİKOSOSYAL MİRASI**
Prof. Dr. Ekmel GEÇER

14 **UZMANINA SORDUK**
Mustafa BERK

İrfan, türedi bir bilgi değildir. İnsanlık tarihinin bütün manevi deneyiminin zirvesini temsil eder. Özellikle modern insanın yaşadığı anlama dair kriz ve çelişkiler için bütünlüklü bir öneri sunan yegâne seçenektir.

18 **İNSANIN KENDİNE YOLCULUĞU: İRFAN**
Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

20 **HAK OLAN GERÇEK: NAZAR**
Dr. Mevlüt HALİLOĞLU

22 **Bİ' KAHVE?**
Gülsüm KARAPINAR

24 **KALBİN EMANETİ: SILA-İ RAHİM**
Aliye DORUK

28 **ÇOCUĞUM İLKOKULA HAZIR MI?**
Doç. Dr. Hakan ÖĞÜTLÜ

32 **ÇAMURLU PAÇALAR**
Turan DUMAN

36 **BURSA'NIN AŞK BÜLBÜLÜ: MEHMED MUHYİDDİN ÜFTÂDE HAZRETLERİ**
Dr. Lamia LEVENT ABUL

40 **BİRAZ TEKNOLOJİ MOLASI**
Meryem KILIÇ

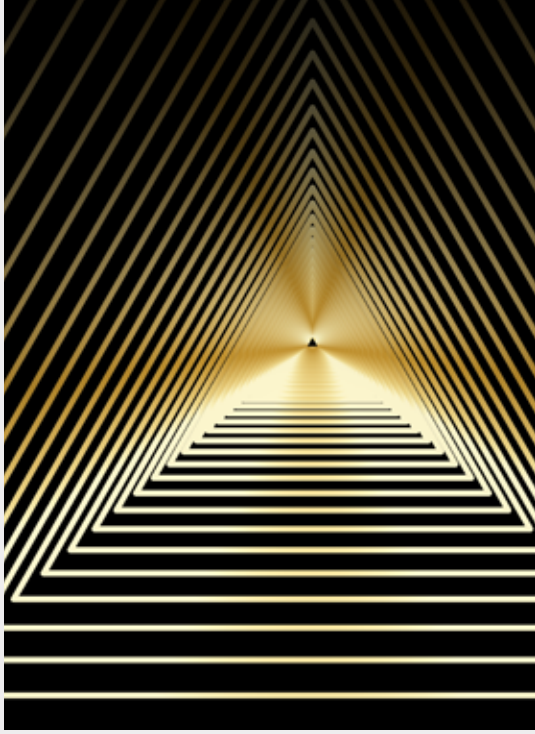

diyanet aile dergisi

AĞUSTOS 2026

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman HEKİMOĞLU

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esma TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
İnstagram: /diyanetailedergisi

04
İLİMDEN İRFANA YÜKSELİŞ
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

60
EMOJİ ÇAĞINDA KELİMELERİN İTİBARI
Dr. Hikmet KIZIL

52
TARİHİN MAVİYLE BULUŞTUĞU ŞEHİR: MUĞLA
Sümeyra YAMAN

42 **HAYAT; ÇEVRİM İÇİ Mİ, YÜZ YÜZE Mİ?**
Muhammed Said DURAN

46 **PROF. DR. OSMAN MERT İLE SÖYLEŞİ**
Mahir KILINÇ

Dil, düşünce dünyasını inşa eden, karakteri ve millî kimliği şekillendiren en temel unsurdur. Çocuklarımızın ve gençlerimizin tabelalardan reklamlara, dijital oyunlardan izledikleri içeriklere kadar her yerde nitelikli Türkçe ile karşılaşmalarını güvence altına almayı hedefliyoruz.

50 **AKINTIYA DOĞRU**
Meryem Asude YILDIRIM

56 **YAPAY ZEKÂ VE MAHREM ALAN: AİLE SIRLARI ALGORİTMALARA MI EMANET?**
Ahmet Melih KARAUĞUZ

64 **81 İLİN GÖNÜLLÜ İYİLİK MEMURU: MUSTAFA ŞAHİN**
Ahmet Mahmut ŞEN

66 **İNSANIN TABİATA KARŞI SORUMLULUĞU**
Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

68 **OSMANLI MODERNLEŞME SÜRECİNDE BİR DÖNEM VE İKİLEM: TANZİMAT**
Doç. Dr. Mustafa SALEP

74 **GÜNEŞ VURUNCA BEDEN KONUŞUR "YA BENİ SERİNLETİN YA DA BEN KAPANIYORUM!"**
Dr. Mustafa YAŞAR

78 **BULMACA**
Ali OSMANOĞLU

80 **KİTAPLIK**
Rümeysa OĞUZ

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı
TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;
Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 27.07.2026

Baskı
Başak Matbaacılık
Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7. Kat Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.
İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

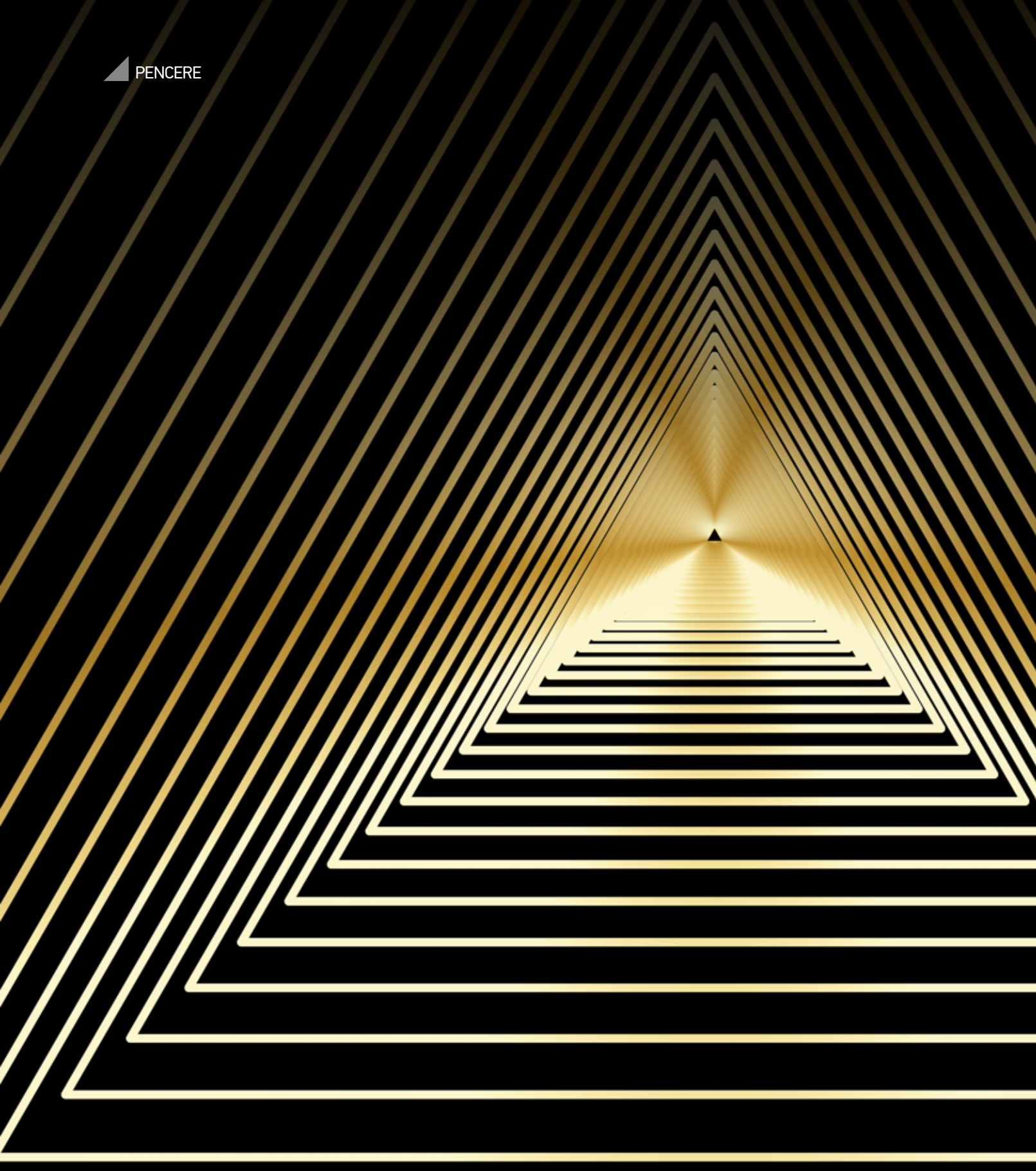

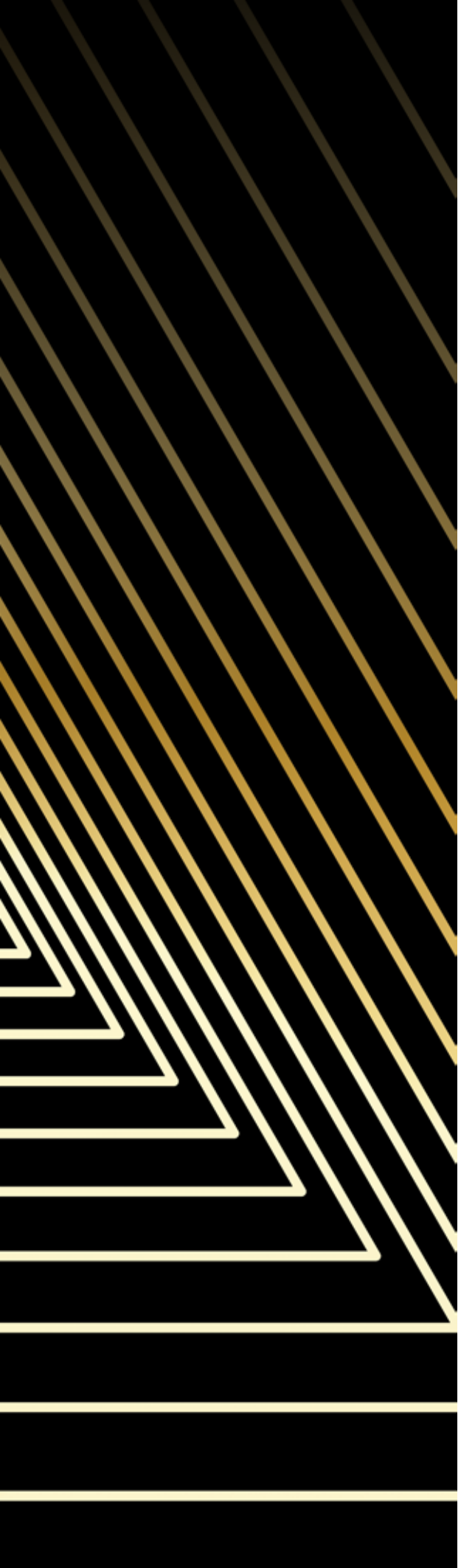

İLİMDEN İRFANA YÜKSELİŞ

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Akli bilgilerin ötesinde ve nazari yaklaşımlardan farklı bir şekilde müminin kalbine doğan, ilham ve keşiflerle elde edilen özel bilgiye irfan denilmektedir. İrfani bilgi aklın ürettiği genel ve tümel bilgilerden farklı, kalbe doğan ilahi nurla elde edilen tikel ve deruni bilgidir. İrfani bilgide, kulun sadece zihinsel değil varoluşsal bir dönüşümle Hakk'a yönelmesi ve nefsinden fâni olması gerekmektedir. Bu gerçekten hareketle irfan, bilmenin ötesinde bir "olma" hâlidir.

"Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56) ayet-i kerimesinden anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, biz kullarını kendisine hakkıyla kulluk etmemiz için yaratmıştır. İbn Abbas (r.a.), ayetteki "kulluk etsinler" ifadesinin "tanısınlar" şeklinde de anlaşılabileceğini belirtmiştir. Onun bu yaklaşımına göre Allah'a güzel kulluk sergilemenin yolu, O'nu gerektiği şekilde tanımakla mümkündür. Kulluk kalitesini gerçekleştiren kişinin Hakk'a yakınlığı bir kudsi hadiste şöyle dile getirilmektedir: "Yüce

Allah şöyle buyurur: Kim benim bir veli kuluma (dostuma) düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım." (Buhari, Rikak, 38)

Yaşanan ruhani hâller sonucu, tadılan manevi ve ilahi hakikatler sayesinde vasıtasız olarak elde edilen bilgilere irfan/marifet denilmektedir. Kelam ve felsefede ilimle eş anlamlı olarak kullanılan irfan kavramı, tasavvufta Allah hakkındaki bilgi için "marifetullah" ifadesiyle, nefsi tanıma bilgisi olarak da "marifetünnefs" şeklinde kullanılmaktadır. Sufilerin irfandan maksatları, Allah'a saygının kalpte yer etmesidir. İrfan sahipleri kalplerinde Allah'tan başka kimseye yer vermezler. Onlara göre marifetullah kalbin fiilidir. Ona sahip olan kalp aydınlanır ve bu aydınlık arifin bütün organlarına yansır. Bunun sonucu olarak arifler düşünceleri, eylemleri ve ahlaklarıyla irfan dünyasının en gözde şahsiyetleri konumuna gelirler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) kalbinin idrak düzeyini artırma noktasındaki gayretini şu şekilde dile getirmektedir: "Benim kalbim de perdelenir ve ben her gün yüz defa Allah'tan bağışlanma dilerim." (Müslim, Zikir, 41)

Yaşanan manevi tecrübeyle Allah'ın (c.c.) sıfatları, fiilleri, isimleri ve tecellileri hakkında elde edilen bilgiyi irfan olarak niteleyen sufiler, marifetullah ilmini; ilm-i ledün, ilm-i batın, ilm-i esrar, ilm-i hâl, ilm-i makam, ilm-i fena ve bekâ, ilm-i mükaşefe ve ilm-i müşahede gibi adlandırmalarla daha anlaşılır bir duruma dönüştürmüşlerdir. Kişi edindiği marifetullah sayesinde eşyanın hakikatini, ilahi hakikatleri, bazı manevi deneyimleri yakından tanımaya çalışır. Bu gerçeği Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şu şekilde dile getirmektedir: "Müminin firasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar." (Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 15)

> Tasavvufi düşüncede irfan, insanın Hakk'a vuslatını hedefleyen deruni bir bilgi ve hâl disiplinidir. İrfan sahibi kişi, yalnızca bilgiyle donanmış bir birey değil; ahlaki kemale ermiş, nefsini tezkiye etmiş, sünnet-i seniyyeye bağlılık içerisinde yaşayan ve ilahi hakikati kendi varlığında temsil eden kâmil insan modelidir.

Kişi, irfanı arttıkça Cenab-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini tam bir içtenlikle idrak etmeye, Allah'ı hakka'l-yakin derecesinde tanımaya başlar. Marifetullahın kazanılmasını sağlayan irfani bilgi, herhangi bir kitaptan okuyarak veya birinden öğrenerek değil ilahi tecelliler sayesinde vasıtasız olarak ortaya çıkar. Ancak bu tecellilerin meydana gelmesi de kendiliğinden olmayıp gerçekleştirilen seyrüsülûk eğitimi, riyazet uygulamaları ve titizlikle yerine getirilen mücahede yönteminin bir neticesidir. İlhama ve keşfe nail olan bahtiyar müminleri Peygamber Efendimiz (s.a.s.) "muhaddes" olarak nitelemekte ve şöyle buyurmaktadır: "Sizden önceki geçmiş ümmetler içinde muhaddes kimseler vardı. Eğer ümmetimden de böyle kimseler varsa muhakkak bu Ömer b. Hattab onlardan biridir." (Buhari, Enbiya, 52)

Kulun ilhama mazhar olması, marifete ermesi ve Allah'ın ikramına kavuşması için gayreti elden bırakmaması gerekmektedir. Bildikleriyle amel eden kimseye Allah Teâlâ bilmediklerini de öğretecektir. Buna göre bize düşen görev, kalbimizin idrakini engelleyen badireleri bir bir ortadan kaldırmaktır. Bu tespitlerden sonra ilim düzeyinde Allah'ı bilmekle irfan düzeyinde Allah'ı tanımak arasında

önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. İlim ile irfan arasındaki farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Akıl düzeyinde idrak ilim iken Hakk'ı Hak ile bilmek irfandır.

2. İlim, iddia ve ispat makamıyken irfan hiçlik makamı ve kişinin bilmediğini bilmesidir. Kişinin "mutlak hakikat"e dair bilgisizliğinin farkında olmasıdır.

3. İlim, eşyanın dış boyutu hakkında edinilen bilgiyken irfan eşyanın iç yüzünü idrak etme çabasıdır.

4. Herhangi bir tasavvufi tecrübe olmadan elde edilen bilgiye ilim denirken seyrüsülûk sonucu elde edilen bilgiye irfan adı verilmektedir.

5. İlim ile kişinin beşeri kazanımları söz konusuyken irfan ile Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak durumu söz konusudur.

6. İlim ile eşyanın yapısı hakkında farkındalık gerçekleştirilirken irfan ile Allah'ın dışındaki varlıkların ne kadar izafi ve fâni yaratılmışlar olduğu idrak edilir.

7. İlim bilgi donanımıyken irfan ahlaki dönüşüm kalitesini, kişinin bildiğiyle amel etmesini ve Hakk'a vasıl olmasını sağlayan bilgidir.

8. İlim, öğrenilerek elde edilen bilgiyken irfan yaşayarak elde edilen bilgidir.

9. İlim külli bir özelliğe sahip, kanun ve kurallar şeklinde ifade edilen genel bir bilgiyken irfan cüzi bir konumda, genelin parçaları hakkındaki daha özel ve ayrıntılı bilgidir.

10. İrfan, dikkat kesilen varlığın mahiyetine ve hakikatine ilişkin öznel bilgiyken ilim o şeyin niteliklerine, özelliklerine ve etkilerine ilişkin ayrıntılı bir bilgidir.

11. İrfanın zıddı inkâr, nekre ve tanımama durumuyken ilmin zıddı cehalet, bilmeme ve bilgisizliktir.

12. İrfan, tanınan bir şeyi başkalarından ayırt eden bilgiyken ilim bilinen bir şeyin sıfatlarını ve hallerini diğer niteliklerden ayırt eden bilgidir.

13. İlim "ilme'l-yakin" düzeyinde bilmekken irfan "ayne'l-yakin" ve "hakka'l-yakin" düzeyinde tanımaktır.

14. Bilgisiyle amel etmese de ilim sahibine "âlim" denilirken irfan kendisiyle amel edilen bilgidir. İlmiyle amel eden kişiye ise "arif" denilmektedir.

İrfan sahibinin, ilahi huzurda bulunduğuna şahitlik eden bir hâlinin bulunması şarttır. O nedenle ona 'arif-i billah' denilmektedir. Arifler, Allah'ı isim, sıfat ve fiilleriyle tanırlar. Allah ile olan muamelesinde dürüst olup kast ve niyetlerinde ihlaslıdırlar. Kötü huylardan arınıp tertemiz hâle gelmiş kişilerdir. Kötü günlerinde dahi Allah'ın hükümlerine azim ve sabırla uyup insanlığı sürekli Hakk'ın yoluna davet ederler. İslami davetlerini Allah Resulü'nü (s.a.s.) örnek alarak gerçekleştirirler. Buna diğer kişilerin görüşlerini, zevklerini, buluşlarını, kıyaslarını ve makul buldukları hususları karıştırmazlar. Arif, bu nitelikteki erin ismidir.

Arifler, kendilerini tanımlarken bir obje veya olgu hakkında bilgi sahibi olmaktan çok bizzat kendilerinin dönüştürülmesini amaçlamışlardır. Bu çerçevede ariflerin "hâl ehli" oldukları üzerinde durulmakta, kendilerini hâl olarak ileri düzeyde yetkinleştirdikleri görülmektedir.

İlim erbabı, bilgi yöntemi olarak her fırsatta burhan, delil, duyular, akıl ve istidlâli kabul etmiştir. Bu ve benzeri yöntemlerin gereğine dikkat çeken arifler bu yöntemlerin metafizik alanda yetersiz kaldığına dikkat çekmişlerdir. Metafizik alanda, bunların ötesindeki en esaslı yöntemler keşf, ilham, müşahede, mükaşefe, muhadara ve ilm-i batındır. Ariflere göre metafizik dünyayı algılayacak olan kaynağın metafizik âleme de uygun olması gerekmektedir. O dünyanın manevi ve ulvi yapısıyla ancak nurani bir latife konumundaki kalbimiz sayesinde irtibat kurabiliriz. Ancak kalbimizin metafizik alanda bilgi kaynağı olabilmesi, doğru ve güvenilir bilgileri verebilmesi için ise tasfiye ve tezkiye yöntemi ile saf ve billur hâle getirilmesi gerekmektedir. Ruhumuzun safiyet ve itidali ne kadar sağlam olursa mükaşefemiz de o kadar yüksek seviyede olacaktır.

İlmî birikim, kişinin zihinsel yetileriyle ve akıl düzeyinde gerçekleşirken irfani kazanımlar aklın ötesinde, kalp boyutunda sağlanmaktadır. Kalp, irfanın olduğu kadar ilahi sevginin ve ilahi tecellilerin de merkezidir. Buna göre irfanın husule gelmesi için muhabbetin hâsıl olması, ruhani tekâmülün gerçekleşmesi ve ilahi tecellilerin zuhur etmesi gerekmektedir. Kişi, tekâmül sürecinin her aşamasından geçmek suretiyle gönül aynasını olası paslardan temizleyip parlatır ve kalbinin irfanı yansıtacak bir nitelik kazanmasını sağlar. İrfan dünyasında aşksız yol alınması mümkün değildir. Çok katmanlı bir varlık olarak insanın gönül dünyası irfanla, ruhaniyeti aşkla, sırriliği ilahi tecellilerle kıvama ermektedir.

Dolayısıyla irfan, aşk ve tecelli aynı hakikatin üç ayrı mazharıdır. İmam-ı Gazali örneğinde olduğu gibi insanın şüphe ve belirsizliklerden kurtulması, gerçek ve vasıtasız bilgiye ermesi, aydınlanma gücüne sahip olması tezkiye ve tasfiye yöntemleriyle sağlanabilmektedir.

Arifler, "mutlak hakikat"in varlığını kabul etmekle kalmamış, onu gereğince tanıyıp ulaşmaya gayret etmişlerdir. Hakikati aramak ve ona ulaşmak için akli verileri ve düşünme yöntemlerini yeterli görmeyen ariflerin ana vurguları kalbe dairdir. Onlara göre kalp; madde ile mananın birleştiği yerdir. Arifin kalbi hakikatin aynasıdır. Dolayısıyla kalp gerçek bilgiyi, kapsamlı sezgiyi, Hakk'ı ve ilahi sırra ait marifeti üreten merkez; ilhamın hâsıl olduğu mekân ve velayet makamının adresidir.

Bilgi melekeleri birbirinden bağımsız değildir. Tek bir idrak nuru vardır. Bu ilahi nur duyumsanabilir şeylere nispetle "duyum", kavramlara nispetle "akıl", keşfî bilgiye nispetle "kalp" adını alır. Duyumlar ve zihin, idrak edici karakterlerini ruh, kalp ya da aynü'l-basiret denilen bu nura borçludurlar. İnsan olarak bizler bu nur ile düşünür, hisseder, işitir, görür, hatırlar ve farklı imajları idrak edip onları düzene sokarız. İnsan, gerçekliği farklı şekillerde idrak eder. Bu latif gerçeklik; tefekkür yoluyla idrak ettiği zaman "akıl", doğrudan Allah'ın bildirmesiyle idrak ettiği zaman ise "kalp" adını alır. Sadece bilme şekillerinde belirgin bir ayrım söz konusudur. Akıl, sınırlayarak ve zapt edip bağlayarak idrak etmeye çalışırken kalp, herhangi bir sınırlamaya gitmeksizin, sürekli değişerek Hakk'ın farklı tecellilerini yakalamaya çalışır. Bu sebeple irfani bilgi anlayışında duyu ile tecrübe, tecrübe ile akıl arasında bir rekabet ve mücadele yerine bir uzlaşma ve dayanışma vardır. İrfani bilgi, insan melekelerinden her birinin ürettiği farklı, parçalı bilgileri organizeli bir bütün hâlinde yeniden yorumlamakta ve onlara metafizik boyutlar kazandırmaktadır. İrfani bilginin külli yapısı içinde duyum, tecrübe ve aklın bilgisinden söz edebilmekteyiz.

> Kişi, irfanı arttıkça Cenab-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini tam bir içtenlikle idrak etmeye, Allah'ı hakka'l-yakin derecesinde tanımaya başlar. Marifetullahın kazanılmasını sağlayan irfani bilgi, herhangi bir kitaptan okuyarak veya birinden öğrenerek değil ilahi tecelliler sayesinde vasıtasız olarak ortaya çıkar.

Özetle diyebiliriz ki irfani bilgi; insanın Allah Teâlâ'yı yalnızca teorik ve zihinsel düzlemde bilmesini değil varoluşsal bir dönüşüm yaşayarak idrak etmesini hedeflemektedir. Buna göre irfan; akli ve nazari bilginin ötesinde, kalbin tasfiye ve tezkiyesi neticesinde ilahi tecellilere mazhar olmasıyla elde edilen ledünnî bir idrak biçimidir. Bu yönüyle irfan, yalnızca epistemolojik bir alanı değil aynı zamanda ahlaki, ontolojik ve ruhani bir tekâmül sürecini de kapsamaktadır. Böylece arif, bilgi sahibi olmanın ötesinde bildiği hakikati yaşayarak temsil eden kişi konumuna yükselmektedir.

Tasavvufi düşüncede irfan, insanın Hakk'a vuslatını hedefleyen deruni bir bilgi ve hâl disiplinidir. İrfan sahibi kişi, yalnızca bilgiyle donanmış bir birey değil; ahlaki kemale ermiş, nefsini tezkiye etmiş, sünnet-i seniyyeye bağlılık içerisinde yaşayan ve ilahi hakikati kendi varlığında temsil eden kâmil insan modelidir. Bu yönüyle irfan anlayışı, modern epistemolojik yaklaşımların ötesinde insanın zihnî, kalbî ve ruhani boyutlarını birlikte değerlendiren kapsamlı bir hakikat tasavvuru ortaya koymaktadır. Günümüzde insanın yalnızca maddi ve akli boyutuna indirgenen bilgi anlayışları karşısında tasavvufun sunduğu bu bütüncül irfan anlayışı, insanın manevi derinliğini yeniden inşa etmesi açısından önemli bir imkân ve perspektif sunmaktadır.

RİTÜELLERİN İNŞA ETTİĞİ İNSAN: İRFAN, GELENEK VE AİLENİN PSİKOSOSYAL MİRASI

Prof. Dr. Ekmel GEÇER
Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Ebru: Fatma Taşcı Ankay

İnsan yalnızca biyolojik bir varlık değildir. Aksine anlam arayan, aidiyet hisseden, ilişkiler kuran, katkı sunan ve hayatını semboller aracılığıyla inşa eden bir varlıktır.

Günümüz yaşam biçimi, içinde bulunduğumuz modern çağ, aslında bize insanın yaşadığı en büyük paradokslarından birini gösteriyor. Birey, pek çok konuda her zamankinden daha fazla özgürlüğe sahip olmasına rağmen kendisini daha yalnız, kaygılı ve anlamsız hissediyor. Teknolojik gelişmelerle her şeyi daha hızlı yapıyor, bilgiye daha kolay ulaşıyor ve bir noktadan diğerine daha hızlı varabiliyoruz. Yalnızlığın, insanı yücelten derinlikli bir inziva olduğunu bilsek de iletişim araçları sayesinde onu da unutmuş durumdayız. Özellikle şehirli insanın yaşam standartları hayli yükselmiş durumda. Ne var ki bunlara rağmen insanlar psikolojik iyi oluşlarını korumakta, uzun süren mutluluklar yakalamakta ve gönüllerini huzurlu kılan kanaat ve tatmine varmakta giderek daha fazla zorlanıyorlar. Depresyon, kaygı bozuklukları, yalnızlık, geleceğe dair karamsarlık ve hassaten varoluşsal boşluk etrafımızı daha çok sarmalamış gibi.

Modern insan, hayatını anlamlandıran ritüelleri, gelenekleri ve irfan mirasını büyük ölçüde kaybetmiş görünmektedir. Koreli düşünür Byung-Chul Han, *Ritüellerin Yok Oluşuna Dair* adlı eserinde modern insanın en büyük kayıplarından birinin ritüeller olduğunu ifade eder. Ona göre ritüeller yalnızca tekrar edilen davranışlar değildir; onlar hayatı anlamlı kılan, zamanı düzenleyen ve insanı dünyaya bağlayan sembolik yapılardır. Daha ilginç ve çarpıcı bir vurgusu vardır Han'ın: *Religion* (din) kavramının Latince *religare* (yeniden bağlamak) ve *relege* (düzenlemek) köküne işaret ederek dinin, insanı aşkın olanın yanında zamana, topluma ve kendi varoluşuna bağlayan ve kişinin duygularını ve diğer insanlarla ilişkisini düzenleyen bir sistem kurduğunu vurgular. Bu bakımdan ritüeller, hayatın akışına anlam ve süreklilik kazandıran, duyguları yatıştıran, davranışları düzenleyen ve bireyin iç dünyası ile dış dünyası arasında uyum sağlayan psikososyal bağlardır. Bu çerçeveden baktığımızda bayramlardaki kahvaltı sofralarımızın, camilerdeki buluşmalarımızın, iftarlarımızın, aile aktivitelerimizin ve hatta bazen gereksiz gördüğümüz kutlamalarımızın aslında ne kadar kıymetli olduğunu görebiliriz. Ritüeller ortadan kalktığında birey, süreklilik hissini de kaybeder. Hayat, parçalanmış deneyimlerin toplamına dönüşür. Günler birbirine benzer; anlam bakımından birbirinden kopuk hâle gelir. Tam da bugünkü sosyal medyada gezinmelerimiz gibi zaman artık yaşanan değil tüketilen bir şeye dönüşür. Aidiyet duygusu zayıflar ve yalnızlık artar. Sorumluluk bilinci ve çevreye katkı sunarak iyileşme biçimi yerini bireysel haz arayışına bırakır. Böyle bir zeminde insan, yalnızca geçmişiyle ve çevresiyle değil kendi iç dünyasıyla da bağını kaybetmeye başlar. Oysa ritüeller, hayatın akışına düzen kazandıran görünmez iskelet gibidir; zamanı anlamlı bölümlere ayırır, duyguları yatıştırır ve insana "ait olduğu" hissini yeniden kazandırır.

Aslında bütün bunlar, İslam'daki irfan geleneğinin ve Anadolu'da yaşatılan toplumsal geleneklerin yüzyıllardır dile getirdiği hakikatin farklı bir ifadesidir. İslam, insanı toplumsal çevresiyle ilişki içerisinde ele alır. Hatta Fecr suresinde (29-30), "Böylece has kullarımın arasına katılarak cennetime gir." buyrularak iyi insanlarla olmak şartıyla toplumsal ilişkinin insanı cennete götüreceğinden bahseder. Bu nedenle İslam'da insan yalnızca yaşayan değil; kulluk eden, anlam yükleyen ve arayan, irtibat içinde olan, katkı sunan, bireysel ve toplumsal iyileşme için çaba sarf eden, sorumluluk üstlenen ve en sonunda kendisini aşan bir varlıktır.

Çokça dile getirdiğimiz "Kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur." (Rad, 13/28) ayeti de aynı şeye işaret eder. Ayetin bireysel zikri, yalnız olarak Allah'ı anmayı vurguladığını düşünebiliriz. Ancak burada dahi ritüele, sürekli ve birlikte yapılan anlamlı rutine bir vurgu var. Bu ayet bireysel huzurun yanında psikolojik regülasyonun temelini de ortaya koyuyor. Modern psikoloji, duygu

düzenlenmesini (emotional regulation) psikolojik sağlamlığın önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul ediyor. Kur'an ise yüzyıllar öncesinden insanın iç dünyasının düzenli ibadet, zikir ve manevi bağ sayesinde sükûnete kavuşacağını haber veriyor.

Ritüeller Neden İnsanı İnşa Eder?

Psikoloji literatüründe ritüeller; belirli aralıklarla tekrarlanan, sembolik anlam taşıyan ve çoğu zaman sosyal olarak paylaşılan davranış örüntüleri olarak tanımlanıyor. Bu noktada ritüel ile rutini birbirinden ayırmak gerekir. Her ikisi de yaşamı düzenleyen, belirsizliği azaltan ve bireye süreklilik hissi kazandıran "tekrar eden" davranışlar olsa da ritüeller rutinden farklı olarak daha güçlü bir anlam, niyet ve aidiyet boyutu taşır. Rutinler çoğunlukla günlük yaşamı kolaylaştıran işlevsel alışkanlıklardır. Ritüeller ise bireyin kendisiyle, ailesiyle, toplum ve aşkın değerlerle bağ kurmasını sağlayan sembolik pratiklerdir. Bu nedenle her ritüel belirli ölçüde bir rutin içerirken her rutin bir ritüel değildir. Ritüeli ritüel yapan şey, davranışın tekrarından ziyade ona yüklenen anlam, taşıdığı amaç ve kurduğu derin bağdır.

Her sabah ailesiyle kahvaltı yapan bir çocuk, yemeğin yanında aidiyet duygusunu öğreniyor. Akşam evine döndüğünde sıcak yemek ve kurulmuş sofra gören bir aile ferdi yalnızca karnının doyacağı heyecanına kapılmıyor; huzuru, samimiyeti ve tebessümü bularak dinleneceğine de inanıyor. Bayramda ya da herhangi bir günde dedesinin elini öpen genç yalnızca bir geleneği yerine getirmiyor; saygıyı, tevazuyu ve kuşaklar arası bağı içselleştiriyor. Birlikte çıkılan yürüyüşte sadece kaygı ve depresyon giderilmiyor; bağ kuruluyor ve güven tesis ediliyor. Ailece akşam namazı kılan insanlar yalnızca ibadet etmiyorlar; ortak bir anlam etrafında birleşerek iki cihana dair umut inşa ediyorlar. Ritüeller, kopmaya yüz tutan ya da görünmeyen psikolojik bağları yeniden sağlamlaştırıyor.

Pozitif psikoloji, psikolojik iyi oluşu yalnızca mutlu olmak olarak tanımlamıyor. Zira yalnızca hazza odaklanan mutluluk kalıcı değildir. İnsan, ancak kendisinden daha büyük bir amaca hizmet ettiğinde derin ve sürdürülebilir bir iyi oluş yaşayabiliyor. Gerçek iyi oluş; anlam sahibi olmak, güçlü ilişkiler kurmak, sorumluluk üstlenmek ve topluma katkıda bulunmakla ilişkilendiriliyor. Son yıllarda geliştirilen "sosyal iyi oluş" yaklaşımı da bireyin yalnızca kendisine değil; ailesine, toplumuna ve çevresine karşı sorumluluklarını yerine getirerek iyi oluşunu sürdürülebilir hâle getirmesini savunuyor. Benzer şekilde, Alfred Adler'in "sosyal ilgi" kavramı da ruh sağlığının merkezine bireyin topluma katkısını yerleştirir. Burada sosyal ilgi, bireyin kendini insanlığın ve toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görmesi, empati kurabilmesi ve diğer insanlarla iş birliği içinde topluma katkı sağlama kapasitesidir. Bu nedenle Adler'e göre gerçek olgunluk, bireysel başarının yanında başkalarının hayatına dokunabilmektir. Sosyal ilgi; insanın kendisini toplumun bir parçası olarak görebilmesi ve başkalarının iyiliğini önemseyebilmesidir. İnsan, başkalarıyla bağ kurabildiği ölçüde psikolojik olarak sağlıklıdır.

İslam irfanı da aynı hakikati asırlar önce farklı kavramlarla dile getirmiştir. Kur'an-ı Kerim, "...İyilik ve takva üzere yardımlaşın..." (Maide, 5/2) buyurarak bireyi kendi mutluluğunun yanında toplumsal iyiliğin inşasından da sorumlu tutar. Bir başka ayette ise "...Kim bir canı yaşatırsa bütün insanları yaşatmış gibi olur..." (Maide, 5/32) ifadesiyle, bireyin başkasının hayatına dokunmasının, ona yardım etmesinin taşıdığı büyük değere işaret edilir. Hz. Peygamber de "İnsanların en hayırlısı insanlara en faydalı olandır.", "Kim bir müminin dünya sıkıntılarından birini giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından birini giderir." ve "Sizden biri, kendisi için istediğini din kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz." hadisleriyle insanın olgunluğunu yalnızca bireysel ibadetleriyle değil başkalarının hayatına kattığı iyilikle ölçmüştür. Psikolojinin bugün "sosyal ilgi" ya da "sosyal iyi oluş" olarak kavramsallaştırdığı yaklaşım, İslam irfanında merhamet, diğerkâmlık, infak, komşuluk ve kardeşlik ahlakı

içerisinde çok daha kapsamlı bir hayat anlayışı olarak yüzyıllardır yaşatılmaktadır.

Bu anlayış, mümini yalnızca kendi kurtuluşunu düşünen bir varlık olmaktan çıkarır. Müslüman; komşusunun açlığından, akrabasının yalnızlığından, yetimin gözyaşından, yaşlının duasından, kırılan bir kalpten, susuz bırakılan bir canlıdan ve bir gencin umudundan da kendisini sorumlu hisseder. Nitekim Hz. Peygamber, "Güler yüz sadakadır.", "İki kişinin arasını bulman sadakadır.", "Yoldan eziyet veren bir şeyi kaldırman sadakadır." ve "Din kardeşine yardım etmen sadakadır." buyurarak insanın başkasının hayatına dokunan her iyiliğini ibadet olarak değerlendirmiştir. Böylece ibadet, yalnızca belirli zamanlarda yerine getirilen dinî ritüellerle sınırlı kalmaz; merhamet, yardımlaşma, nezaket ve sorumlulukla örülmüş bütün bir hayat tarzına dönüşür. Cuma namazında aynı safta omuz omuza durmak, ramazan sofralarında aynı lokmayı paylaşmak, bayramlarda komşu ve akrabalarla buluşmak, hastaları ziyaret ederek hâllerini sormak ve ihtiyaç sahiplerinin elinden tutmak; bireyi hem Allah'a hem de topluma bağlayan anlamlı ritüellerdir. Bu ritüeller, bireysel iyi oluşu sosyal iyi oluşla buluşturur. İnsanı yalnızca kendisi için yaşayan bir varlık olmaktan çıkarıp başkalarının iyiliğiyle de huzur bulan bir şahsiyete dönüştürür.

> İslam'da insan yalnızca yaşayan değil; kulluk eden, anlam yükleyen ve arayan, irtibat içinde olan, katkı sunan, bireysel ve toplumsal iyileşme için çaba sarf eden, sorumluluk üstlenen ve en sonunda kendisini aşan bir varlıktır.

İrfan Geleneği: Bilgiden Önce Hikmet, Davranıştan Önce Karakter

Modern eğitim, zihinleri bilgiyle doldururken ruhları kurutuyor; hayata dair becerileri, nezaketi ve doğaya saygıyı öksüz bırakıyor. Unutulmamalıdır ki insan, salt bilgiyle değil ahlak ve beceriyle harmanlandıkça kemale erer. Bilginin hikmete dönüşebilmesi için yaşanması, tecrübe edilmesi ve karaktere sirayet etmesi gerekir. İrfan, tam da bu noktada devreye girer. İrfan, bilen insan değil bildiğiyle yaşayan insan yetiştirmeyi hedefler.

İslam medeniyetinde aile, yalnızca neslin değil irfanın, ahlakın ve hikmetin de aktarıldığı ilk mektep olarak görülmüştür. Çünkü insanın karakteri, öğütlerden ziyade tekrar eden yaşantılarla şekillenir. Bugün, gelişim psikolojisi de aile içi ritüellerin çocukların psikolojik gelişimindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Araştırmalar, düzenli aile ritüellerine sahip çocukların stresle daha sağlıklı başa çıktıklarını, daha yüksek benlik saygısı geliştirdiklerini, daha güçlü aidiyet duygusuna sahip olduklarını ve sosyal ilişkilerde daha başarılı olduklarını göstermektedir. Bunun temel nedeni, çocukların değerleri işiterek değil yaşayarak öğrenmeleridir. Anne babasının yemeğe besmeleyle başladığını gören çocuk, şükrü yalnızca bir kavram olarak değil hayatın doğal bir parçası olarak benimser. Büyüklerine hürmet edildiğine şahit olan çocuk, saygının teorisini değil gündelik hayattaki karşılığını öğrenir. Misafirin tebessümle karşılandığı, ihtiyaç sahibinin elinin boş çevrilmediği bir evde büyüyen çocuk cömertliği ve paylaşmayı nasihatler yoluyla değil hayatın olağan akışı içinde içselleştirir.

Bu nedenle ailede sürdürülen her anlamlı ritüel, tekrar edilen bir davranış olmasının yanında çocuğun kimliğini, değer dünyasını ve hayata bakışını sessizce inşa eden görünmez bir eğitim sürecidir. İrfan geleneği ise bunu asırlar önce "Hâl ilmi kâl ilminden tesirlidir." sözüyle ifade etmiştir. Çünkü insan, anlatılan kadar değil yaşanılan kadar öğrenir. Bu nedenle irfan ve gelenek, geçmişten kalan donmuş davranışlar bütünü değildir. İrfan, nesiller boyunca sınanmış psikolojik bilgeliğin bugüne taşınmasıdır. Her ritüel, aslında görünmeyen bir eğiticidir.

İrfan, türedi bir bilgi değildir. İnsanlık tarihinin bütün manevi deneyiminin zirvesini temsil eder. Özellikle modern insanın yaşadığı anlama dair kriz ve çelişkiler için bütünlüklü bir öneri sunan yegâne seçenektir.

Söyleşi: Mustafa BERK

Doç. Dr. Ahmet Murat ÖZEL

Günümüzün enformasyon sağanağı insanlığa sınırsız bilgi sunsa da ruhsal bir tatmin ve derinlik sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Zihni dolduran kuru malumat ile kalbi aydınlatan irfan arasındaki fark, modern insanın yaşadığı en büyük anlam krizlerinden biridir. Hız, haz ve dijital görselliğin kuşattığı modern dünya, insanı yapay bir hayat tarzına ve içsel bir boşluğa sürüklemektedir. Tekke ve kurumsal yapıların zayıfladığı günümüz şehir hayatında, samimiyet ve sahicilik arayışı her zamankinden daha çok önem kazanmaktadır. İlim, şiir, Anadolu bilgeliği ve tasavvuf mirası ekseninde çağımız insanının bilginin hamallığından kurtulup irfanın derinliğine nasıl ulaşabileceğini Doç. Dr. Ahmet Murat Özel'e sorduk.

Günümüzdeki enformasyon bombardımanı insanı "arif" kılmaya yetmiyor. Zihnî bir faaliyet olan bilmek ile kalbî bir tecrübe olan irfan arasındaki fark nedir? Çağımız insanı bilginin hamallığından irfanın derinliğine nasıl geçebilir?

İlim, zihnin bir faaliyetinin adıyken irfan, sadece zihinle sınırlı olmayan bir bilmenin adıdır. İrfan iki anlamda kullanılıyor. Biri, kişinin hayatı ahlaki ve ruhsal yetkinlik eşliğinde bilgece yaşamasıdır. Bu yetkinlik, tecrübeyle ahlaki kemal yolunda çabayla ve sağduyunun ihmal edilmemesiyle gerçekleşiyor. İnsanlar yaş aldıkça bu türden bir irfana ulaşmaları daha kolaylaşır. İrfanın ikinci anlamı ise keşif, ilham, müşahede gibi kavramlarla desteklenen özel türden bir bilmenin adıdır. Burada tasavvufi terminoloji içinde konuşmak gerekir. Bu irfan denilen bilgi, manevi yetkinleşme, duyguların ve bedenin ahlaki olarak eğitilmesi sonucunda, varlığın alt metni olarak da adlandırabileceğimiz birliğin, vahdetin deneyimine verilen addır. Yani irfan sahibi anlamında arif aslında "muvahhid" demektir. Fakat sizin sorunuz daha ziyade birinci anlamdaki irfana işaret ediyor zannımca. Buna göre, günümüzdeki enformasyon sağanağı bizim malumatımızı artırırken aynı oranda bilgeliğimizi artırmıyor. Falanca yerdeki/ülkedeki lüks hakkında malumatımız artınca yaşama karşı bilgeliğimiz aynı oranda artmıyor. Bu konu Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Allah'a sığındığı "faydasız ilim" meselesiyle ilgili diye düşünüyorum. Sufilerden bazıları, faydasız ilmin ne olduğu sorusuna şu cevabı vermişlerdir: Bilende haşyet, Allah'a yakınlık uyandırmayan, kısaca bilenin inancını derinleştirmeyen, ahlakını olumlu yönde etkilemeyen bilgidir. Sufiler buradaki faydayı, kendi gündemlerine uygun biçimde manevi ve batını fayda olarak okumuşlardır. Bu sebeple, manevi fayda sağlamayan bilgi onlara göre gerçek anlamda faydasızdır. Bilgi kutsal olandan, manevi olandan, ahlaki ideallerden kopuksa yararsız; bu alanlara bağlıysa yararlıdır.

Sizin özelinizde soracak olursak; kelimelere sığmayan irfani tecrübe, şiir ve estetikle nasıl buluşur? Şiir, irfanın modern dünyadaki sığınağı olabilir mi?

Günümüz şiirine irfan yükünü yüklemek beyhude olur. Çünkü modern şiir, düzenin değil kaosun kaynaklarından beslenir. Çelişkiyi, çatışmayı, insanın şu dünyadaki garibanlığını, sahipsiz kalışını inceler. Bu hâliyle irfanın dili olamaz ama irfana ihtiyaç olduğunu duyurabilir. İrfanın gerekli olduğunu, insani olanın ancak irfani olanla buluştuğunda rahata ereceğine işaret edebilir.

"Balkanlardan Batı Afrika'ya kadar yayılmış İslam toplumunun her bölgesinde, temellerini İslam'ın inanç, amel ve ahlak umdelerinden almış, İslam maneviyatının tornasından geçmiş bir halk bilgeliği vardır. Bu bilgelik kaybolmuş değildir. Belki sesi yeterince çıkmıyor olabilir ama yaşlısıyla genciyle çokmüstesna bir insan topluluğu tarafından temsil edilmektedir.

“Anadolu irfanı” gibi ahlaka dönüşmüş toplumsal bir pratiği, bireyselleşen günümüz dünyasında yeniden gündelik hayatın ve ilişkilerimizin merkezine nasıl yerleştirebiliriz?

İlk soruda irfanı ikiye ayırmıştım. Anadolu irfanı dediğimiz irfan, o tasnifteki ilk irfanın karşılığıdır. Ahlaki olgunluk, hayat tecrübesinden süzülmüş bir rıza ve tevekkül gibi niteliklerle anlaşılan bir seviyedir. Ama bunu sadece Anadolu ile sınırlamak gereksizdir. Balkanlardan Batı Afrika’ya kadar yayılmış İslam toplumunun her bölgesinde, temellerini İslam’ın inanç, amel ve ahlak umdelerinden almış, İslam maneviyatının tornasından geçmiş bir halk bilgeliği vardır. Bu bilgelik kaybolmuş değildir. Belki sesi yeterince çıkmıyor olabilir ama yaşlısıyla genciyle çok müstesna bir insan topluluğu tarafından temsil edilmektedir.

Kurumsal tasavvufi yapıların çözüldüğü seküler kent yaşamında, bireyin manevi ve irfani tekamülü hangi mekanizmalar ve kaynaklar kanalıyla mümkündür?

Tekkeler kapanmış olsa da gelenekleri vasıtasıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Sadece tekkeler değil; başka türden okuma halkaları, sivil toplum oluşumları da temelde tekkelerin faaliyetlerinin mirasçısıdır. Milletimizi tasavvufi geçmişinden koparmanın imkânı olmadığı sanırım herkes tarafından anlaşılmıştır. Yüz yıl içinde tasavvufa yönelik ilgi azalmamış, aksine pozitivist ya da yeni selefi söylemlerin çoğu kez resmi söyleme karışmasına, katışmasına rağmen artmıştır. Tasavvuf geleneği güçlü bir gelenektir ve oturmuş müfredatları, olgun dilleri ve sınanmış yapılarıyla hizmete devam etmektedir. Buralara mesafeli olanlar için de bu geleneğin ürettiği istisnai bir literatür bulunmaktadır. Bir insan, Mesnevi okuyarak manevi meselelerle ilgili ihtiyacı olan bilgileri edinebilir. O bilgileri hayata geçirmesi için okuması her zaman yetmeyebilir ama yine de okumak, hayata geçirme aşamasında hiç hafife alınmayacak bir kapı açacaktır.

Batı dünyası, manevi boşluğu seküler spiritüalizmle doldurmaya çalışırken İslam'ın “irfan” mirası insanlığa nasıl bir reçete sunuyor? Anlam krizinin yaşandığı çağımızda geleceğin dünyasını inşa etmede irfanın rolü nedir?

Her iki anlamıyla da bahsettiğim irfan, türedi bir bilgi değildir. İnsanlık tarihinin bütün manevi deneyiminin zirvesini temsil eder. Geçmişte ifa ettiği kurucu rolü yeniden üstlenebilir. Özellikle modern insanın yaşadığı anlama dair kriz ve çelişkiler için bütünlüklü bir öneri sunan yegâne seçenektir. Sadece akla değil duygulara, sadece duygulara değil duyulara, sadece duyulara değil bedene, hâsılı insanın bütün kapasitelerine sunulmuş bir tekliftir. Bu sebeple kapsamlı bir tekliftir. Hem bir idealizm, bir felsefi sistem, bir ritüel mekanizması, bir inziva yoludur hem de değildir. Bunların hepsine birden konuşan bir bütündür.

İrfan denilen bilgi, manevi yetkinleşme, duyguların ve bedenin ahlaki olarak eğitilmesi sonucunda, varlığın alt metni olarak da adlandırabileceğimiz birliğin, vahdetin deneyimine verilen addır. Yani irfan sahibi anlamında arif aslında “muvahhid” demektir.

Modern düşünce, dünyayı ve insanı yalnızca rasyonel akılla açıklamaya çalışırken tasavvuf aklın sınırlandığı yerde irfanın başladığını söyler. Bu durum, irfanın akıl dışı veya felsefeye karşı bir alan olduğu anlamına gelir mi? İslam düşünce geleneği ışığında akıl ile irfanı birbirini dışlayan değil besleyen iki unsur olarak nasıl konumlandırabiliriz?

İrfan, bizden bir tür aptallık bekliyor değil. Tarihte “arif” olarak adlandırılmış isimlere bakın; her birinin çığır açıcı

nitelikte, zeki, çözümleyici, kilit roller üstlenen kimseler olduğunu görürsünüz. Önemsiz şeyler söylemiş, değersiz işler ortaya koymuş olsalardı değil dost, düşman bile kazanamazlardı. Birçoğu âlimdir, şairdir. Hepsi temaşa eden ve keşfeden anlamında birer tefekkür ustasıdır. Haris el-Muhasibi, Cüneyd-i Bağdadi, Hz. Mevlana, Yunus Emre ya da İbn Arabi... Daha birçok ismin, bütün tefekkür ve tedeyyün tarihi bakımından son derece önemli isimler olduklarını iddia edebiliriz, etmeliyiz de.

Öte yandan irfan, sadece keşfin, müşahedenin ve manevi temaşanın dâhil olduğu bir sürecin nihai meyvesi olsa da irfan aynı zamanda entelektüel faaliyetin konusu olabilir. İrfanı entelektüel olarak inceleyebilir, teori hâline getirebilir, bir tür felsefenin konusu yapabiliriz. Ki bu yapılmıştır. Yukarıda adı geçen irfan ehlinin tamamına dair felsefi çalışmalar yapılmakta, akademik tezler yazılmaktadır.

Dijital gençlik kültürü (hız, haz, görsellik) ile sabır ve sükûnet isteyen irfan kavramı nasıl uzlaşır? Genç nesle irfanın eskimeyen hakikatini onların diliyle nasıl anlatabiliriz?

Sahici olana dair içten bir sevgi geliştirmemiz gerekir. Ekmeğin sahicisi, müziğin, ticaretin, meyvenin, evin sahicisi üzerine düşünmeli ve buna dair bir sevgi geliştirmeliyiz. Bu sevgi bizi insani köklerimiz ve sahici duyuşlarımız hakkında bilinçlendirecektir. Yapay olan, nifak ürünüdür. Sahicilikte ise ihlas, samimiyet ve içtenlik bulunur. Üzülerek belirtmek gerekir ki bugünkü dünya, nifakı destekleyen araçlarla donanmış durumda. İnsanlar olmadıkları gibi görünmek istiyorlar, olmadıkları kişiymiş gibi davranıyorlar. Sosyal medya onları nifak ehli olmaya zorluyor. Ama ihlaslı, samimi ve sahici olmayı sevdiğimizde bu bizi irfanın yuvasına doğru çekecektir.

İNSANIN KENDİNE YOLCULUĞU: İRFAN

Dr. Kübra ÇİÇEKLİ
DİB Başkanlık Vaizi

يَا اَيُّهَا الذين اٰمَنُوا اِنْ تَتَّقُوا اللهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سيئاتكم وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ العظيم

"Ey iman edenler! Allah'a saygıda (takva) kusur etmezseniz, O size bir temyiz kabiliyeti (marifet) verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir."

(Enfal, 8/29)

Yeni doğan her bebeğin kâmil bir bedene ulaşabilmek için belli bir zamana ihtiyacı olduğu gibi bedenin içindeki ruhun ve nefsin olgun hâle gelebilmesi için belki de o zamanın daha fazlasına ihtiyacı vardır. Çünkü beden, ihtiyaçlarını belli eder. Onlar karşılandıkça da büyüyüp serpilir. Bunun yanı sıra ruh da bir ömür sürecek bir yolculuğun içinde akıp gitmektedir. Ruhun ihtiyacı olan ve onun gelişip serpilmesini sağlayacak şey bilgidir. Öğrendiği her bilgi insanın zihninde yer edinir. Bu bilgiler zamanla çoğalır. Genel ve tümel nitelikteki bilgiler üst üste eklenerek bütünün içinde anlamlı bir varlık gösterir. Böylelikle kişi, cehaletten kurtularak ilim sahibi olur. Ancak ilim, insanın beyninden kalbine akar, onunla senkronize olur ve gönül süzgecinden geçerse insanı kemalata ulaştıran anahtara yani marifete dönüşebilir. İlmin nazarıyla âleme, eşyaya ve kendine bakan kişi, yaratıcının izlerini ve tecellilerini fark ettiği ölçüde yaşamı ve varlığı anlamlandırır. Gerçeğe götüren bu güçlü sezgi, anlama ve bilme hali olduğunda ise kişi, marifet ehli olabilir. Böylelikle insan, kendini tanıma yolunda ilk adımı atar. Cemil Meriç der ki; "Kendini tanıyan kişi önyargıların köleliğinden kurtulmuştur." Ancak, irfan sahibi olmak tecessüsü madde dünyasına çivilemeden zekâyı zirvelere kanatlandıran uzun ve çileli bir nefis terbiyesidir. İnsanı kemale götüren bu yolculuğun kapısı amelle taçlanan ilimdir (Cemil Meriç, *Kültürden İrfana*, s.83).

Eski Yunan felsefesinde "kendini bilme" anlamındaki "gnosis" kelimesinden türetilen ve Sokrates'in temellendirdiği gnostisizme göre kişinin ahlak bakımından gelişebilmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi için önce kendini tanıması, kendine karşı dürüst olması gereklidir. Bu tür bir bilgiyi kişi kendisine, dünyaya, topluma ve değerlere yönelik bilgeliğinin zirvesine yerleştirmiştir. Gnostisizm ile İslam düşüncesindeki irfanın kesişen noktaları olsa da temelde ayrıştığı yer irfanın kalbî felsefenin ise akli oluşudur. İslam'da kendini bilen, yaratıcıdan hakkıyla sakınıp korkan kalbe temyiz gücü yani doğruyu yanlıştan ayırt etme becerisi Yüce Allah tarafından lütfedilir. Nurettin

Topçu'ya göre, ilmin irfana dönüştüğünün alameti kişinin kalbinde huşunun, takva bilincinin ve hayretin gitgide artmasıdır. Böylesi ilim; eserden müessire, sebepten müsebbibe, sanattan sanatkâra ulaştırır. Bunun aksi ise elde edilen faydasız ve kuru bir ilimden başka bir şey değildir. Hz. Peygamber'in, "Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, huşu duymayan kalpten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım." (Müslim, Zikir, 73) buyruğuyla, öğrenilmiş her bilginin marifetullah için atılan bir adım olması gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü marifetullah yani Allah'ı bilmenin hakikati hayretten ibarettir. Allah'ın zatı, sıfatları, fiilleri ve isimlerinin bilgisine, varlıktaki tecellisine vakıf oldukça kalp Allah'a karşı huşu ve takva içinde olur; O'nu hayatın her anında hisseder. Böylelikle marifet kisvesini giyen kişi ilahi gerçekleri kalp gözüyle görmeye başlar.

Sufiler, Cenab-ı Hakk'ın "Allah'ın kalbini İslam'a açtığı kimse Rabb'inden bir nur üzere değil mi?" (Zümer, 39/22) ayet-i kerimesinden hareketle irfan ehli kimselerin kalplerine atılan bir nurla iç aydınlığa kavuşma hâlinde olduklarını, gönül gözüyle hakikati kavradıklarını söylerler. Allah Teâlâ, kullarına "...Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?..." (Araf, 7/172) diye sorarak kendini ezelde tanıtmıştır. Dolayısıyla marifet ezelîdir. Âdemoğlunun "kalubela"ya dayanan bu tanışıklığı dünyaya gelenlerin bir kısmı tarafından hatırlanırken bir kısmı tarafından da inkâr edilir. Bu marifetin hatırlanması insanın kendini tanımasına bağlıdır. Ruhun kemal sürecinde kul kendini tanıdıkça, eksikliklerini ve zayıflıklarını bildikçe farkındalığı oluşur. İnsanın, nefsini bilmesi Rabb'ini bilmesinin başlangıcı, Rabb'ini bilmesi ise nefsini bilmesinin neticesidir. Yani insan, nefsinin sıfatlarında arif olmadıkça Rabb'inin sıfatlarını idrak edemez. Yunus Emre'nin dilinde, "İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir. Sen kendini bilmezsen bu nice okumaktır." sözüyle marifet makamına erişmede edindiği her türlü meziyeti kendini anlamaya ve düzeltmeye yönelten insan, kendi kusurlarına yönelir ve başkalarının kusurlarından gözünü çekerse irfan dünyasıyla tanışmış olur. Hüznî mahlaslı şair "Herkesin ayıbından çekip dili, kendi ayıbın bilmek irfan dediler." düsturuyla irfan deryasında yol alabilmek için eleştiri tahtasına kendini oturtmalı, "ben" putunu kırmalı ve kibir engelini aşmalı ki tevazu meydanına varabilsin. Kendini tanıma yolculuğunda saflaşan, arınan ruh, kâinatta tecelli eden Allah'ın isim ve sıfatlarının insanın mahiyet aynasında da tecelli ettiğini fark eder. Böylelikle tasavvuf kitaplarında geçen "Kendini bilen Rabb'ini bilir." kelamıyla insan kendine yolculuğunda fark ettikleriyle kulunda tecelli eden yaratıcısına ulaşır. Ruhundan üflediği (Secde, 32/9) insan, kâinatın bir özü olduğunu anlamaktadır. Şeyh Galip meşhur beytinde bunu şöyle özetlemektedir:

"Hoşça bak zatına kim zübde-i alemsin sen,
Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen."

Yani kendine saygıyla/hürmetle bak çünkü sen kâinatın özüsün, yaratılmışlar aleminin göz bebeği olan insansın demektedir. Yolun bizi yaratıcıya götürdüğü bu irfan yolculuğunda kibri, bencilliği geride bırakırken şefkat ve merhamet gibi rabbani sıfatlar yükselir. Kendine ve tüm âleme sevgiyle yaklaşan irfani bakışla kişi, önce kendinin sonra da tüm varlığın ve eşyanın hakikatini anlamış olur.

İlim, insanın beyninden kalbine akar, onunla senkronize olur ve gönül süzgecinden geçerse insanı kemalata ulaştıran anahtara yani marifete dönüşebilir. İlmin nazarıyla âleme, eşyaya ve kendine bakan kişi, yaratıcının izlerini ve tecellilerini fark ettiği ölçüde yaşamı ve varlığı anlamlandırır.

HAK OLAN GERÇEK: NAZAR

Dr. Mevlüt HALİLOĞLU
İzmir Müftüsü

"اسْتَعِيذُوا بِاللَّهِ. فَإِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ"

"(Nazar'dan) Allah'a sığının. Çünkü göz değmesi (nazar) gerçektir."

(İbn Mace, Tıb, 32)

Arapça asıllı bir kelime olan nazar, "ayn" ya da "isabetü'l-ayn" şeklinde ifade edilir. Türkçede "bakmak, görmek ve düşünmek" anlamında kullanılan kelime terim olarak; herhangi bir şeye hayranlıkla, imrenerek veya kıskançlıkla bakarak zarar verecek şekilde etkisi altına almak manasına gelmektedir. Halk arasında "göz değmesi", "göze gelmek" veya "nazara gelmek" şeklinde tabir edilir. Nazar inancının ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte tarihin ilk dönemlerine kadar uzandığı düşünülmektedir. Arap kültüründe İslam öncesinde de varlığı bilinmektedir ("Nazar" md., *TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 32/444).

Kur'an-ı Kerim'de nazarın varlığına işaret edilmektedir. "Küfürde direnenler, Kur'an'ı işittiklerinde neredeyse seni bakışlarıyla devireceklerdi. Onlar senin için hâlâ, 'cinlerden ilham alan delinin biri' deyip duruyorlar." (Kalem, 68/51) ayeti, Peygamberimize (s.a.s.) Mekke döneminde müşriklerin kin, nefret ve haset dolu bakışlarıyla neredeyse göz değirmek üzere olduklarını göstermektedir. Ayrıca çok sevdiği oğlu Yusuf'u (a.s.) kaybeden Yakup (a.s.), diğer oğullarını kıtlık zamanında yiyecek temin etmek için Mısır'a gönderirken dikkat çekmemek ve kem gözlerin olumsuz bakışlarına maruz kalmamak için, "Ey oğullarım! Tek bir kapıdan değil ayrı ayrı kapılardan girin. Bununla birlikte (ben ne desem boş) Allah, hakkınızda bir şey takdir etmişse ben onu önleyemem. Bilin ki hüküm ve takdir sadece Allah'ındır. Onun için ben yalnız O'na güvenir, O'na dayanırım. Birine güvenmek isteyenler de yalnız O'na güvensinler, O'na dayansınlar." (Yusuf, 12/67) ayetinde de Allah'ın takdiri vurgulanmakla birlikte nazarın varlığına da dolaylı olarak değinilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz'den (s.a.s.) rivayet edilen hadislerde nazarın varlığına açıkça işaret edilmiştir. "Kaderin önüne geçecek bir şey olsaydı bu göz değmesi olurdu." denilmiştir (Buhari, Tıp, 36; Müslim, Selam, 41-42; İbn Mace, Tıb, 33; Ebu Davud, Tıb, 15) Görüldüğü üzere burada nazarın etkisi vurgulanmaktadır.

Bazı rivayetlerde nazarın olduğuna işaret edilerek ondan nasıl korunulacağı hatırlatılmış; sakınmak için Allah'a sığınılması tavsiye edilmiştir (İbn Mace, Tıb, 32). Torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için Resulullah (s.a.s.), "Allah'ın en mükemmel kelamını vesile ederek sizi şeytanlardan, zararlı şeylerden ve kötü bakışlardan korumasını O'ndan niyaz ederim." diye dua etmiş ve Hz. İbrahim'in de oğlu İsmail ve İshak'ı aynı sözlerle Allah'ın korumasına havale ettiğini bildirmiştir (Buhari, Enbiya, 10; Ebu Davud, Sünnet, 20; Tirmizi, Tıb, 18). Hz. Peygamber (s.a.s.), ashabından bazılarıyla Mekke'ye doğru giderken beyaz tenli, yakışıklı sahabi Sehl b. Huneyf, rastladıkları bir derede yıkanır. Amir b. Rebia da Sehl'in yakışıklılığı dolayısıyla onu öven bazı şeyler söyler. Sehl, olduğu yerde yığılıp kalır. Nazar değdiği anlaşılır. Olaydan biraz sonra yaşananlar kendisine anlatıldığında Resulullah (s.a.s.), "Biriniz kardeşinde beğendiği, hayran kaldığı bir şey gördüğünde ona mübarek olması için dua etsin." demiştir (İbn Mace, Tıb, 32). Hz. Peygamber (s.a.s.), Ümmü Seleme'nin (r.a.) evinde yüzü sararmış bir kız çocuğu görür ve "Bu çocuğa rukye (okuyarak tedavi edin) yapın. Çünkü onda nazarın etkisi var." (Müslim, Selam, 59) buyurmuştur.

Pozitif ilimlerin yöntemiyle açıklanamasa da insanın normal sınırlar içinde duyuş, düşünüş ve davranışlarını inceleyen parapsikolojinin araştırma alanı ve verilerinin, "nazar" inancıyla örtüştüğü anlaşılmaktadır. İnsan bedeninin elektromanyetik güç alanına sahip olduğu; gözlerden çıkan ışınların özenme, imrenme, haset, kıskançlık vb. duygularla baktığı şeye olumsuz tesir ettiği ifade edilmektedir (Celal Kırca, "Din ve Bilim Açısından Nazar", *Diyanet İlmi Dergi*, XXII/1, Ankara, 1986, s.38-47) Haset ve kıskançlık dolu bakışların, bakılan şeye olumsuz manada tesir ettiği ve hatta anne-babanın şefkatli bakışlarının dahi çocuğu etkilediği kabul edilmektedir. Halk arasında, "Nazar, deveyi kazana, insanı mezara koyar." sözü, toplumdaki güçlü nazar inancını göstermektedir. Nazardan korunmak için mavi renkteki nazar boncuğu, at nalı, kafatası vb. objelerin, bakan kişinin dikkatini üzerine çekerek kötü bakışı bertaraf edeceği yorumu yapılsa da İslam dini açısından bütün bunlar yanlıştır (Nesai, Muharebe, 19).

Nazara karşı İslam'ın önerdiği korunma yöntemi, Kur'an ayetlerini okuyarak dua edip Allah'a sığınmaktır. "Ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden (Allah'a sığınırım)." (Felak, 113/5) ayeti bize bunu emretmektedir. Hastalığa şifa verenin Yüce Allah olduğu (Şuara, 26/80) gerçeğinden hareketle, "Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Allah, verdiği her hastalığın şifasını da yaratmıştır." (İbn Mace, Tıb, 32) buyuran Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Kur'an'dan belirli sure ve ayetlerin okunmasını (rukye) istemiş ve bunu kendisi de uygulamıştır (Buhari, Tıb, 34; Nesai, İstiaze, 1).

Göz değmesinden ve cinlerin şerrinden Allah'a (c.c.) sığınarak muhtelif dualar okuyan Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Felak ve Nas sureleri nazil olduktan sonra diğer okuduklarını terk ederek sadece bu sureleri okumuştur (Buhari, Enbiya, 10; Tirmizi, Tıb, 18). Hz. Peygamber (s.a.s.), Esma bt. Umeys'e nazardan etkilenen çocuklarına dua okumayı tavsiye etmiş, Esma (r.a.) da Resulullah'ın (s.a.s.) okumasını istediğinde Peygamberimiz (s.a.s.), "Onlara sen oku." (Müslim, Selam, 60) diye buyurarak başkasından dua beklemenin yanında kişinin kendisinin de dua etmesinin önemini bize bildirmiştir.

Nazarın varlığı ve etkisi bilinmektedir. Olumsuz sonuçlar doğurmasının belki de en önemli kaynağı -özenme, imrenme yanında- haset duygusudur. Müslüman, kardeşinde beğendiği ve onun övülecek bir şeyini gördüğünde haset etmemeli; övgüsünde ölçülü olmalı ve Allah'ın ona verdiği nimetlerin mübarek olması için "maşallah", "barekallah" diye dua etmelidir (İbn Mace, Tıb, 32; Muvatta, Ayn, 1). Hasetçinin şerrinden de dua ederek, Kur'an'dan ayetleri ve özellikle de Felak ve Nas surelerini okuyarak Allah'a sığınmalıdır.

Bi' KAHVE

Gülsüm KARAPINAR

Bİ' KELİME

Aleksitimi

Aleksitimi, en yalın tanımıyla bireyin kendi duygularını tanıma, anlamlandırma ve kelimelere dökerek ifade etme konusunda yaşadığı güçlüktür. Bu durumu deneyimleyen kişiler duygusuz değildir. Aksine, sevinç, üzüntü veya kaygı gibi hisleri yoğun şekilde yaşarlar ancak hislerinin adını koyamazlar. İçsel dünyalarında biriken bu tanımlanamayan duygular sıklıkla mide bulantısı, karın ağrısı veya kas gerginliği gibi somut fiziksel şikâyetlerle dışa vurulur. Kökeninde çocukluk çağı travmaları, baskıcı aile tutumları, genetik yatkınlıklar ve çeşitli nörolojik rahatsızlıklar yatan aleksitimi, empati yeteneğini zayıflatarak sosyal ilişkileri çıkmaza sokabilir. Kişinin kendisini sürekli olarak "ifade edemez" hissetmesi, zamanla yalnızlaşmaya ve kronik stres, anksiyete gibi ruhsal problemlere yol açar. Bu karmaşık süreçle başa çıkmada psikoterapi desteği almak, duygu günlükleri tutmak ve bedensel sinyallerin hangi duygulara karşılık geldiğini keşfetmek soruna dair farkındalık geliştirmek adına hayati bir önem taşır.
(https://www.memorial.com.tr/)

Bİ' ESER

Fethi Ahmed Paşa Yalısı

İstanbul'un Kuzguncuk sahilinde yer alan Fethi Ahmed Paşa Yalısı, Osmanlı sivil mimarisinin günümüze ulaşabilmiş nadide örneklerinden biridir. Halk arasında renginden dolayı "Pembe Yalı" olarak da bilinen yapının inşa tarihi bilinmemekle birlikte kökeninin 18. yüzyılın başlarına kadar uzandığı tahmin edilmektedir. 19. yüzyılın ortalarında Fethi Ahmed Paşa tarafından satın alınan yalı, o dönemin gözde tarzı olan "ampir" üslubuna göre esaslı bir onarımdan geçirilmiştir. Orijinalinde geniş bir yerleşke olarak tasarlanan ve harem, selamlık ile mutfak gibi ek binalardan oluşan yapı kompleksinin büyük kısmı zaman içinde çıkan yangınlarda yok olmuştur. Günümüze, sadece selamlık olarak kullanılan iki katlı ahşap ana bina ile arkasındaki geniş koruluk ulaşabilmiştir.
Paşanın soyundan gelen aile üyelerinin mülkiyetinde olan bu tarihî eser, Boğaziçi'nin simge yapılarından biridir. Arkasındaki Kuzguncuk sırtlarına tırmanan büyük koru ise günümüzde halka açık bir dinlenme alanı hâline getirilmiştir.

Bİ' BİLGİ

Işığın Gücüyle Gelen Temizlik: Fotokataliz

Fotokataliz; doğaya zarar vermeyen, su ve hava kirliliğini ortadan kaldırmak için güneş enerjisini kullanan bir yöntemdir. Bu yöntemde güneş ışığı, titanyum dioksit gibi özel bir fotokatalizör maddeye çarptığında güçlü bir kimyasal tepkime tetiklenir. Işıktan enerji alan bu yüzeylerde elektronlar ve elektron boşlukları meydana gelir.
Oluşan bu yapılar, sudaki nem ve oksijenle hızla reaksiyona girerek "hidroksil radikalleri" ile "süperoksit iyonları" üretir. Son derece güçlü oksitleyici olan bu aktif maddeler; sudaki tehlikeli bakterileri, virüsleri, organik kirleri ve mikropları doğrudan hedef alır. Onları moleküler düzeyde parçalayarak tamamen zararsız olan karbondioksit ve suya dönüştürür. Böylece su, hiçbir zararlı atık bırakmadan sadece ışığın enerjisiyle doğal bir şekilde temizlenmiş olur.

Bİ' SORU

Yüz Yağlanması Neden Olur?

Yüz yağlanmasının temelinde, cildi nemli tutmaya ve koruyucu bariyeri desteklemeye yardımcı, doğal bir yağ karışımı olan sebum üretiminin artması yer alır. Sebum üretimi; kişisel cilt yapısına, hormonlara ve çevresel koşullara göre değişkenlik gösterir. Özellikle yüzün orta hattı, bu yağ bezlerinin en yoğun olduğu bölgelerden biridir. Genetik yatkınlık bu yapının daha sık görülmesine neden olur. Bunun yanı sıra ergenlik, adet döngüsü ve gebelik gibi hormonal değişimler sebum artışını doğrudan tetikler. Yaz aylarındaki sıcak ve nemli hava ile yoğun terleme de cilt yüzeyinde yağ, ter ve kir birikimini artırarak parlamaya yol açar. Son olarak ağır ve komedojenik uygunsuz bakım ürünleri kullanmak ya da cildi sık ve sert şekilde aşırı temizleyerek bariyeri tahriş etmek de yüzdeki yağlanma hissini belirginleştiren önemli etkenler arasındadır. Bu durumla baş etmek için cilt yapısına uygun, hafif formüllü ürünler seçilmelidir. (https://www.acibadem.com.tr/)

Bİ' ALINTI

Cahilsin; okur, öğrenirsin. Gerisin; ilerlersin. Adam yok; yetiştirirsin, günün birinde meydana çıkıverir. Paran yok; kazanırsın. Her şeyin bir çaresi vardır. Fakat insan bozuldu mu, bunun çaresi yoktur.

Mahur Beste,
Ahmet Hamdi Tanpınar

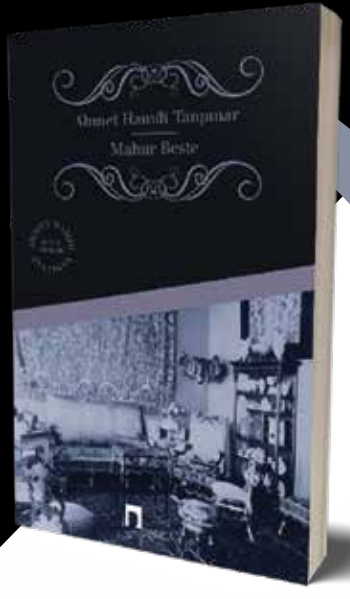

KALBİN EMANETİ SILA-İ RAHİM

Aliye DORUK

Yüce dinimiz İslam'ın bizlere öğrettiği en zarif ve derin değerlerden biri sıla-i rahimdir. Bu değer, Rabb'imizin kalplerimize bıraktığı bir rahmet izidir. İnsanların birbirine uzaklaştığı zamanlarda bile gönülleri yeniden yakınlaştıran bir ilahi çağrıdır.

İnsanın kalbine en yakın yol, ailesine ve akrabalarına uzanan yoldur. Sıla-i rahim, ziyaret olmasının yanında kalbe yüklenen bir huzur, gönle kurulan bir köprü ve Allah'ın rızasına açılan bir kapıdır. Çünkü Rabb'imiz, akrabalarla ilişkileri korumayı bize emretmiş; Peygamberimiz (s.a.s.) ise bu bağların koparılmasını kalbin kurumasına, ömrün bereketsizleşmesine benzetmiştir.

Zaman, insanların arasına mesafeler koysa da gönüller aynı kökten beslenir. Bir "Nasılsın?" demek bile yıllardır suskun kalan muhabbetleri diriltir. Nitekim sıla-i rahim; unutanı hatırlamak, kırılanı onarmak, uzak düşeni yeniden yakın kılmaktır. Ailemizin, akrabalarımızın, komşularımızın gönül kapılarını çalmaktır. Onların sesine kulak vermek, sevinçlerini yüreğimizde taşımak, acılarını paylaşmaktır. Kan bağıyla yahut evlilikle kurduğumuz bağları merhametle, sadakatle ve iyilikle örmektir. Bu bağı koruyan, güçlendiren, diri tutan gönüller insanların sevgisine mazhar olurken Rabb'imizin de rızasına yaklaşırlar. Çünkü akrabalarına kol kanat geren kimse aslında kendi kalbini aydınlatır, kendi yolunu bereketlendirir. İslam, akrabaya hakkını vermeyi, yardım ve iyilik etmeyi "Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma!" (İsra, 17/26) ayetiyle emrederken akrabalık bağının koparılmasını ise yasaklar.

İnsanın zor zamanlarda sığınacağı ilk liman ailesi ve akrabalarıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bütün varlıklara merhametle davranılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Merhamet edene Rahman olan Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündeki mahlukata merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin." (Ebu Davud, Edeb, 58) Yine Allah Resulü (s.a.s.) "Kim rızkının bollaştırılmasını yahut ecelinin geciktirilmesini arzu ederse akraba ilişkilerini sürdürsün!" (Buhari, Edeb, 12) buyurarak akrabalık ilişkilerinin önemine işaret etmiştir.

Sıla-i rahim, gurbeti yurt, uzaklığı yakın kılar. Bir gönlü hoş etmek, bir kalbi teselli etmek insanın kendi kalbine ektiği iyilik tohumudur. Çünkü biliriz ki akrabaya yapılan ziyaret; Allah'ın rahmetini çeken, ömrü bereketlendiren, rızkı genişleten bir ibadettir. Unutulmuş bir ismi gün yüzüne çıkarmak, kırılmış bir kalbi onarmak, yıllar önce uzatılan bir eli yeniden tutmaktır. Rabb'imizin lütfu olan bu emanet, insanı insana bağlayan görünmez bir rahmet yumağıdır; dağılırsa gönül dağılır, tutunursa hayat güzelleşir.

> Sıla-i rahim, kan bağıyla ya da evlilik bağlarıyla birbirine dokunan yürekleri diri tutma çabasıdır. Bu bağları kurutan kişi kendi içini kurutur, yeşerten ise yine kendi gönlünü mamur eder. Zira akrabalık bağını gözeten kimse, insanların muhabbetine kavuşur; en mühimi de Allah'ın rızasına erişir.

Sadece bir ziyaret olmayan sıla-i rahim bir gönle uğramak, bir yüreğe ses olmak, bir solukta dua olmaktır. Yakınlarımızın kapısını çalmak; bir tebessümle dertlerini hafifletmek ve bir kelimeyle umutlarını yeşertmektir. Yine onlarla sevinçleri paylaşınca çoğaltmak, kederleri bölüşünce azaltmaktır. Bir kardeş düşmüşse kaldırmak, bir anne yalnız kalmışsa yanında durmak, bir akraba sıkıntıya düşmüşse el uzatmaktır. İnsanlığın ağır yükünü merhametle taşıyabilmektir.

Sıla-i rahim, kan bağıyla ya da evlilik bağlarıyla birbirine dokunan yürekleri diri tutma çabasıdır. Bu bağları kurutan kişi kendi içini kurutur, yeşerten ise yine kendi gönlünü mamur eder. Zira akrabalık bağını gözeten kimse, insanların muhabbetine kavuşur; en mühimi de Allah'ın rızasına erişir. Geriye, iyiliğin iz bıraktığı bir ömür kalır.

İslam'ın gönüllerimize nakşettiği en nadide değerlerden biridir sıla-i rahim. Bu değer, insanı insan yapan, kalpleri birbirine yaklaştıran bir rahmet vesilesidir. Rabb'imizin bizlere sunduğu ilahi bir nimettir; insanı kendi köklerine bağlayan sıcak bir sığınaktır. Anne babamızın duasında huzur bulmak, kardeşlerimizin gülüşünde güç kazanmak, akrabalarımızın varlığında kendimizi tamamlamaktır. Bir telefonun ucunda "Nasılsın?" demek kadar sade ama bir ömür hatırlanacak kadar kıymetli bir iyiliktir. Bazen bir selamdır bazen bir ziyarettir bazen de yalnızca bir omuz, bir destek ve bir tesellidir. Yakınlarımız sıkıntıya düştüğünde koşup yanlarında durmak, acılarını hafifletmek; sevinçleri olduğunda sevincimiz bilip paylaşmaktır. Hayatın yorduğu zihinleri muhabbetle dinlendirmek, kırılmış kalpleri muhabbetle onarmaktır.

Bir gönlü gözetmek, bir yürekten haberdar olmaktır sıla-i rahim. Bir kapı eşiğinde bekleyen umut, bir selamla can bulan sevgi, bir hatırlayışla titreyen kalptir. Yakınlarımızı aramak, hâllerini sormak; onların sevincine yoldaş, kederine sırdaş olmaktır. Akrabalık bağlarını diri tutan kimsenin yolu bereketle genişler. Çünkü bu bağı yaşatmak, Rabb'imizin hoşnutluğunu kazandırır, insanın kalbini yumuşatır, ömrünü güzelleştirir.

İyiliklerin kapısını açan bir rahmet anahtarıdır sıla-i rahim. İnsan, kendisine verilen onca nimetin arasında en çok yakınlarının gölgesinde serinler, onların duasıyla güçlenir ve varlığıyla tamamlanır. İşte bu yüzden sıla-i rahim, dinî emir olmanın ötesinde insanlığımızı yeniden hatırlatan bir gönül terbiyesidir.

Şu dünya hayatında, akrabalarımız içerisinde bizlere iyi davrananlar olabileceği gibi sıkıntı verebilenler de olabilir. Aslolan ise bizlere sıkıntı çıkaranlara karşı affedici olmaktır. Sahabeden biri Peygamberimize (s.a.s.) gelerek "Ey Allah'ın Resulü! Ben akrabamla ilişkilerimi sıcak tutmaya çalışıyorum, onlarsa beni arayıp sormuyorlar. Onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara yumuşak davranıyorum, onlar bana kaba davranıyorlar." dedi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.s.), akrabalarına her şeye rağmen güzel davranmaya devam ettiği sürece Allah'ın yardımının kendisiyle olacağını (Müslim, Birr, 22) bildirdi. Peygamberimiz (s.a.s.) başka bir hadis-i şeriflerinde bu durumu şöyle ifade etmektedir: "İyiliğe benzeri ile karşılık veren kişi, tam anlamıyla akrabasını görüp gözetmiş olmaz. Hakiki sıla-i

> Müslüman, dinimizin önem verdiği rahim ve rahmet bağlarını zayıflatmamalı, aksine güçlendirmek için çaba göstermelidir. Bağların kopmasıyla aradaki rahmetten, sevgi ve merhametten mahrum kalacağını unutmamalıdır. Anne-babasının, eş ve evladının gönlünü hoş tutmalı, akrabalık hak ve hukukuna riayet etmelidir.

rahim, kişinin kendisi ile ilgiyi kesenleri görüp gözetmesidir." (Buhari, Edeb, 15) Çünkü asıl mesele aramayanı arayabilmek, gelmeyene gidebilmek, hataları affedip kusurları örtebilmektir.

Yüce dinimiz İslam'ın asla tasvip etmediği akrabalar arası ilişkiyi keserek akrabalık hukukunun ve ahlakının gereklerini yerine getirmemek bir Müslüman'a yakışmaz. Çünkü insanın diğer insanlarla olan ilişkileri, yakınları ile olan ilişkilerine göre şekillenir. Toplumdaki sevgi ve dayanışma bağlarının kuvvetlenmesi aileden başlar; oradan akrabalara, komşulara ve diğer kesimlere uzanır. Sonunda fert ve toplumsal alanda barış, huzur ve mutluluk oluşur.

Günümüzdeki bunca iletişim ve ulaşım araçlarına rağmen sıla-i rahim her geçen gün biraz daha zayıflamaktadır. Ne yazık ki sıla-i rahim artık sadece birinci derece akrabaların ziyaretine indirgenmiştir. İkinci ve üçüncü derece akrabalar âdeta birbirlerini unutmuşlar, genç kuşaklar ise belki de hiç tanışamamışlardır. Söz konusu ilişkiler de bayramlaşma, düğün veya cenaze merasimlerine katılma şeklinde kısa süreli devam etmektedir.

Sıla-i rahimin, Allah'ın ve Peygamberimizin sevgisine ulaşmanın yolu olmasının yanında yüreğimizi hafifleten, ruhumuza huzur ve sevinç katan bir hazine olduğunu anlayabilseydik yakınlarımızı arayıp hâllerini sormayı, ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyi, küçücük de olsa tebessümü

asla ihmal etmezdik. Dünya öyle bir hâl aldı ki bir tuşla dünyanın öbür ucundaki insanlarla konuşabiliyoruz ama yanı başımızdakileri görmezden geliyoruz. Oysa akrabalık bağlarını güçlü tutmak, kalplerimizi birbirine yakın kılmak, hayatın gerçek güzelliklerini hissetmenin en güzel örneğidir.

Biz örnek olmadığımız sürece çocuklarımız bu değerleri nasıl öğrenecekler? Akrabalarıyla gönül zenginliği içinde olmanın, sevinçleri paylaşmanın ve kederleri birlikte hafifletmenin kıymetli olduğunu kim gösterecek onlara? Her gülüşün, her küçük ilginin, paylaşıldığında çoğalan sevinçlerin, hafifleyen hüzünlerin gücünü kim tanıtacak?

Müslüman, dinimizin bu kadar önem verdiği rahim ve rahmet bağlarını zayıflatmamalı, aksine güçlendirmek için çaba göstermelidir. Bağların kopmasıyla aradaki rahmetten, sevgi ve merhametten mahrum kalacağını unutmamalıdır. Anne-babasının, eş ve evladının gönlünü hoş tutmalı, akrabalık hak ve hukukuna riayet etmelidir. Onların ihtiyaçlarını gidermeli, yakın-uzak akrabalarını, komşularını ihmal etmemelidir. Her biri kendisi için bir değer olan yakınları ile arasına duvar örmemelidir. Vefat etmiş olanları rahmet ve dualarla yâd etmeli, onlar adına hayır hasenat yapmaya gayret etmelidir.

Öyleyse, çok geç olmadan kalplerimize düşen bu ilahi emaneti özenle taşıyalım; unutanı hatırlayıp daralanı ferahlatalım. Çünkü sıla-i rahim, bizleri önce birbirimize, sonra Rabb'imizin rahmetine ulaştıran zarif bir köprüdür. Akrabanın kapısına giden her adım, insanın kendi kalbine attığı en güzel adımdır.

ÇOCUĞUM İLKOKULA HAZIR MI?

Doç. Dr. Hakan ÖĞÜTLÜ

Çocuğun ilkokula başlaması yalnızca yeni bir sınıfa, yeni bir öğretmene ya da yeni bir okul çantasına alışması anlamına gelmez. İlkokul, çocuğun gelişiminde önemli bir eşiktir. Bu dönem; çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel, dilsel ve motor becerilerinin daha yapılandırılmış bir ortamda kullanılmaya başladığı, aileden daha bağımsız hareket etmesinin beklendiği ve öğrenme sorumluluğunun belirgin şekilde arttığı bir süreçtir.

Bu nedenle "Çocuğum okula hazır mı?" sorusu birçok ebeveyn için oldukça anlaşılır ve önemlidir. Bazı aileler çocuklarının erken başlamasının avantaj sağlayacağını düşünebilirken bazı aileler ise "Bir yıl daha beklese daha mı iyi olur?" kaygısını yaşayabilir. Bu noktada çocuğun yalnızca yaşı ya da boyu yeterli bir ölçüt değildir. Okula başlama yeterliliği, çocuğun farklı gelişim alanlarının birlikte değerlendirilmesini gerektirir.

Burada önemli noktalardan biri şudur: Okula hazır oluş, çocuğun "zeki" olup olmadığıyla aynı şey değildir. Bir çocuk oldukça meraklı, öğrenmeye açık ve sözel olarak güçlü olabilir; ancak dikkatini sürdürme, sırada bekleme, yönerge takip etme, duygularını düzenleme ya da akranlarıyla uyum içinde hareket etme konusunda hâlâ desteğe ihtiyaç duyuyor olabilir. Benzer şekilde, bazı çocuklar akademik beceriler açısından erken gelişmiş görünse de okul ortamının sosyal ve duygusal taleplerine hazır olmayabilir. Bu nedenle okula başlama yeterliliğini tek bir beceriye indirgemek doğru değildir.

Amaç, çocuğu yarışa daha erken sokmak değil; onun okul ortamında kendini güvende, yeterli ve desteklenmiş hissedebileceği zamanı doğru değerlendirmektir.

Okula Başlama Yeterliliği

Okula başlama yeterliliği, çocuğun ilkokulun gerektirdiği temel becerileri yaşına ve gelişim düzeyine uygun biçimde kullanabilmesidir. Bu beceriler yalnızca harfleri tanıma, sayı sayma ya da kalem tutma ile sınırlı değildir. Çocuğun dikkatini sürdürebilmesi, öğretmenin verdiği yönergeleri anlayıp takip edebilmesi, sınıf kurallarına uyum sağlayabilmesi, duygusal zorlanmalarla baş edebilmesi, akran ilişkilerini yürütebilmesi ve temel öz bakım becerilerini yerine getirebilmesi de bu sürecin önemli parçalarıdır.

İlkokul ortamı, anaokuluna kıyasla daha yapılandırılmıştır. Çocuktan belirli süre oturması, öğretmeni dinlemesi, grup içinde sırasını beklemesi, verilen görevi tamamlaması, eşyalarına sahip çıkması ve ihtiyaçlarını daha bağımsız şekilde ifade etmesi beklenir. Bu beklentiler her çocuk için aynı hızda karşılanmayabilir. Gelişimsel farklılıklar doğaldır; ancak çocuğun okul ortamında belirgin zorlanma yaşayıp yaşamayacağını anlamak için bazı alanlara dikkatle bakmak gerekir.

Bilişsel ve Dikkat Becerileri

Dikkat becerileri özellikle önemlidir. İlkokula

başlayan bir çocuğun uzun saatler boyunca kesintisiz odaklanması beklenmez; bu gerçekçi değildir. Ancak yaşına uygun sürelerde öğretmeni dinleyebilmesi, kısa görevleri tamamlayabilmesi ve dikkati tamamen dağıldığında yeniden toparlayabilmesi beklenir. Eğer çocuk çok kısa sürede sıkılıyor, sürekli yer değiştiriyor, yönergeleri tamamlamadan başka bir şeye geçiyor ya da verilen görevi başlatmakta ciddi zorlanıyorsa bu durum okul sürecinde güçlük yaratabilir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, her hareketli ya da dikkati kolay dağılan çocuğun bir bozukluğu olduğu anlamına gelmediğidir. Ancak bu güçlükler evde, okul öncesi ortamda ve sosyal alanlarda sürekli görülüyor ve çocuğun işlevselliğini etkiliyorsa bir uzman değerlendirmesi yararlı olabilir.

Dil ve İletişim Becerileri

Dil becerileri, okul uyumunun temel taşlarından biridir. Çocuğun yalnızca kelime bilmesi değil; kendini ifade edebilmesi, sorulan sorulara uygun yanıt verebilmesi, ihtiyaçlarını anlatabilmesi ve karşılıklı iletişim kurabilmesi önemlidir.

İlkokula başlayacak bir çocuk temel yönergeleri anlayabilmeli; "Defterini aç", "Kalemini al", "Önce bunu yap, sonra sıraya geç" gibi günlük sınıf yönergelerini takip edebilmelidir. Aynı zamanda tuvalete gitme ihtiyacını, canının acıdığını, bir şeyi anlamadığını ya da yardıma ihtiyaç duyduğunu öğretmenine ifade edebilmesi gerekir.

Bazı çocuklar ev ortamında oldukça konuşkan olabilir; fakat yabancı ortamlarda, kalabalık sınıfta ya da otorite figürü karşısında kendini ifade etmekte zorlanabilir. Bu durum okulun ilk haftalarında kısmen beklenebilir. Ancak çocuk sürekli sessiz kalıyor, ihtiyaçlarını söyleyemiyor, yönergeleri anlamakta belirgin

zorlanıyor ya da konuşması yaşıtlarına göre belirgin şekilde geride görünüyorsa dil ve iletişim becerileri açısından değerlendirme gerekebilir.

Sosyal Beceriler ve Akran İlişkileri

Okul yalnızca akademik öğrenmenin değil sosyal öğrenmenin de olduğu bir ortamdır. Çocuk burada arkadaşlık kurmayı, paylaşmayı, sıra beklemeyi, kaybetmeyi, kazanmayı, hayal kırıklığıyla baş etmeyi ve grup içinde var olmayı öğrenir.

İlkokula hazır oluş açısından çocuğun akranlarıyla sorunsuz ilişki kurması beklenmez. Çocuklar zaman zaman tartışabilir, oyuncak paylaşmakta zorlanabilir ya da oyunda dışlanınca üzülebilir. Ancak çocuğun temel sosyal kuralları öğrenmeye açık olması önemlidir. Sırasını bekleyebiliyor mu? Başka bir çocuğun oyununa uygun şekilde katılabiliyor mu? "Hayır!" denildiğinde tamamen dağılmadan toparlanabiliyor mu? Küçük çatışmalarda yetişkin desteğiyle sakinleşebiliyor mu?

Bazı çocuklar okul öncesi dönemde daha çok yetişkinlerle iletişim kurmayı tercih eder, akran oyunlarında zorlanır ya da grup etkinliklerine katılmak istemez. Bu durum tek başına okula hazır olmadığı anlamına gelmez ancak okul ortamında sosyal uyum açısından desteğe ihtiyaç duyabileceğini gösterebilir.

Duygusal Olgunluk ve Ayrılma Becerisi

İlkokula başlama sürecinde en kritik alanlardan biri duygusal olgunluktur. Çocuğun anneden, babadan ya da bakım veren kişiden ayrılabilmesi, okul ortamında kendini güvende hissedebilmesi ve gün içinde yaşadığı küçük streslerle baş edebilmesi gerekir.

Bazı çocuklar okulun ilk günlerinde ağlayabilir, ebeveyninden ayrılmakta zorlanabilir ya da "Sen de benimle gel" diyebilir. Bu tepkiler her zaman sorun anlamına gelmez. Yeni bir ortama uyum sağlamak zaman alabilir. Ancak ayrılık kaygısı çok yoğun ise, çocuk uzun süre sakinleşemiyor, okulda kalmayı reddediyor, mide bulantısı, karın ağrısı gibi bedensel yakınmalar sıklaşıyor ya da okul düşüncesi bile aşırı panik yaratıyorsa bu durum dikkatle ele alınmalıdır.

> Okula hazır oluş, çocuğun "zeki" olup olmadığıyla aynı şey değildir. Bir çocuk oldukça meraklı, öğrenmeye açık ve sözel olarak güçlü olabilir; ancak dikkatini sürdürme, sırada bekleme, yönerge takip etme, duygularını düzenleme ya da akranlarıyla uyum içinde hareket etme konusunda hâlâ desteğe ihtiyaç duyuyor olabilir.

Motor Beceriler ve Öz Bakım

Çocukların okula hazır oluşlarında motor beceriler de önemli bir yer tutar. Kalem tutma, çizgi çizme, makas kullanma, sayfa çevirme, çantasını açıp kapatma, düğme ilikleme ya da ayakkabısını giyme gibi beceriler çocuğun okul içindeki bağımsızlığını etkiler.

İnce motor becerileri yeterince gelişmemiş bir çocuk yazı yazarken çok çabuk yorulabilir, kalemi sıkı tutabilir, çizgi çalışmalarından kaçınabilir ya da sınıf etkinliklerinde akranlarına yetişmekte zorlanabilir. Bu durum zamanla "Ben yapamıyorum" düşüncesine ve öz güven kaybına yol açabilir.

Öz bakım becerileri de aynı derecede önemlidir. Çocuğun tuvalet ihtiyacını bağımsız şekilde karşılayabilmesi, ellerini yıkayabilmesi, yemeğini makul ölçüde kendi başına yiyebilmesi, eşyalarını tanıyıp koruyabilmesi ve ihtiyaç duyduğunda yardım isteyebilmesi beklenir. Bu beceriler yalnızca pratik kolaylık sağlamaz; aynı zamanda çocuğun okul

ortamında kendini daha yeterli hissetmesine yardımcı olur.

Aileler Hangi İşaretlere Dikkat Etmeli?

Ebeveynler, çocuklarının okula hazır olup olmadığını değerlendirirken yalnızca "Harfleri biliyor mu?" ya da "Sayı sayabiliyor mu?" sorularına odaklanmamalıdır. Daha geniş bir gelişimsel çerçeveden bakmak gerekir.

Çocuk, verilen yönergeleri sık sık kaçırıyor, çok kısa sürede etkinlikten kopuyor, küçük engellenmelerde yoğun öfke yaşıyor, akranlarıyla sürekli çatışıyor, ihtiyaçlarını ifade edemiyor, ayrılmakta aşırı zorlanıyor, temel öz bakım becerilerinde belirgin desteğe ihtiyaç duyuyor ya da okul fikri yoğun kaygı yaratıyorsa bu durumlar dikkatle değerlendirilmelidir.

Bunun yanında, çocuğun gelişim öyküsü de önemlidir. Konuşma gecikmesi, dikkat sorunları, duyusal hassasiyetler, sosyal iletişim güçlükleri, yoğun kaygı, davranış düzenleme sorunları ya da daha önce alınmış gelişimsel destekler varsa okula başlama süreci daha planlı ele alınmalıdır. Gerekirse çocuk ve ergen psikiyatristi başta olmak üzere psikolog, okul rehberlik birimi, dil ve konuşma terapisti ya da ergoterapist görüşü alınabilir.

Ebeveynler Bu Süreci Nasıl Destekleyebilir?

Okula hazırlık süreci yalnızca okul alışverişi yapmakla başlamaz. Çocuğun günlük yaşamında düzen ve küçük sorumluluklar oluşturmak bu süreci kolaylaştırır. Uyku ve uyanma saatlerinin okul düzenine yaklaştırılması, ekran süresinin dengelenmesi, kahvaltı ve beslenme rutinlerinin oturtulması, çocuğun çantasını hazırlama gibi küçük görevlerde sorumluluk alması faydalıdır.

Ailelerin okulu tehdit gibi kullanmaması da önemlidir. "Okula başlayınca görürsün.", "Öğretmenin sana kızar.", "Böyle yaparsan okulda rezil olursun" gibi cümleler çocuğun okul kaygısını artırabilir. Bunun yerine okul; öğrenmenin, arkadaş edinmenin ve büyümenin doğal bir parçası olarak anlatılmalıdır.

Çocuğa okul hakkında gerçekçi ama güven veren bilgiler vermek yararlıdır. "Bazen zorlandığın şeyler olabilir ama öğretmenin sana yardımcı olacak.", "İlk günlerde heyecanlanman normal.", "Biz seni okul çıkışında alacağız" gibi cümleler çocuğun belirsizliğini azaltır.

Aileler, çocuğun bağımsızlık becerilerini de desteklemelidir. Kendi kıyafetini giymek, tuvalet ihtiyacını söylemek, basit seçimler yapmak, eşyalarını toplamak, kısa süreli bir görevi tamamlamak gibi beceriler evde adım adım çalışılabilir. Bu süreçte amaç çocuğu zorlamak değil, "Ben yapabilirim" duygusunu güçlendirmektir.

Ailelere Mesaj

İlkokula başlamak, çocuk ve aile için heyecan verici olduğu kadar kaygı uyandırıcı da olabilir. Bu süreçte ebeveynlerin amacı çocuğu diğer çocuklarla yarıştırmak değil onun kendi gelişimsel yolculuğunu dikkatle izlemektir.

Çocuğunuzun bazı alanlarda zorlanması onun başarısız olacağı anlamına gelmez. Önemli olan, bu zorlanmaları erken fark etmek, küçümsememek ve doğru şekilde desteklemektir. Okula hazır oluş; çocuğun bilgisinin yanında nasıl öğrendiği, nasıl ilişki kurduğu, nasıl sakinleştiği ve nasıl yardım istediğiyle de ilgilidir.

Unutulmamalıdır ki her çocuk aynı hızda büyümez, aynı zamanda olgunlaşmaz ve okula aynı becerilerle başlamaz. Bazı çocuklar akademik olarak hızlıdır, bazıları sosyal olarak güçlüdür, bazıları duygusal olarak daha fazla desteğe ihtiyaç duyar. Burada önemli olan, çocuğun ihtiyaçlarını doğru okumak ve onu hazır olmadığı bir yükün altına sokmadan gelişimini desteklemektir.

Okula başlamak bir sınav değil bir geçiş sürecidir. Bu geçiş ne kadar sakin, güvenli ve çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına uygun şekilde yönetilirse çocuğun okul yaşamına uyumu da o kadar sağlıklı olur. Doğru destek, gerçekçi beklentiler ve güven veren bir ebeveyn tutumuyla çocuklar bu yeni döneme çok daha güçlü bir başlangıç yapabilir.

ÇAMURLU PAÇALAR

Turan DUMAN

"Sislerin içinde kaybolmayı tercih edenlerin aksine, ben çamurumda dik durmayı seçtim."

Annemin anlattığına göre, zemheri ayının ilk günlerinde düşmüşüz bu topraklara. Toprak dediysem, köyümüzde baharın ilk günlerinde ekip biçtiğimiz verimli topraklar değil. Dağ başında, fabrikada çalışanların kira belasından kaçmak için oluşturdukları arka mahalle. Bu mahalle, sisler arasında kaybolan bir silüetten halliceydi. Burada oturanların hemen hemen hepsi akraba ya da eş dosttan oluşuyordu; ben hariç. Babam köyden ayrıldıktan sonra o bereketli topraklara tekrar dönmedik. Hatta yaz aylarında bile gidip orayı ziyaret etmedik.

Bu mahallede evler bir gecede imece usulü çatılır; daha sonra duvarların sıvası, elektrik aksamı ve tuvalet-banyo yapılırdı. Köyden gelenlerin tek amacı başkasına muhtaç olmamaktı. Başlarında bir çatı olsunun peşindeydiler. Hâlâ oturmakta olduğum ev de bu şekilde kurulmuştu. Amcam evlenince bir oda, çocuklar doğup hane nüfusu artınca bir oda daha ekleye ekleye perili eve benzedi.

Babam fabrikada kısa bir müddet çalıştıktan sonra gelen paranın büyük bir aileye yetmeyeceğini bildiği için "bakkaliye" açmaya karar vermiş. O dönemde mahallemizde ne bakkal ne de berber varmış. Şu an işletmekte olduğum bakkal babamın eseri, yandaki berber dükkânını da fabrikadan arkadaşı açmış. Uzun yıllar işlettikten sonra Faik'le bana devrettiler.

Bu mahalle şehre hâkim bir noktadaydı. Dükkânlarımızın hemen karşısında bir tepecik var. Oraya oturduğumda bütün şehir, gökdelenleriyle çarpık yapılaşma ayaklarımın altında kalıyor. Bazen bakkalı kapattıktan sonra oraya oturur, şehrin kalabalığını onlara bulaşmadan izlerdim. Sadece izlerdim; hiç aralarına karışıp şehrin o kirli siluetlerinin arasında varlığımı sürdürmek istemedim.

Faik benim tam zıddımdı. Benden aldığı kitaplardan birkaç güzel söz ezberler; bunları kafelerde, pastanelerde genç, alımlı kızlara satma peşine düşerdi. Her akşam önlüğünü tıpkı babası gibi asar, son dolmuşla şehre inerdi. Birkaç kez beni de çağırdı ama pek oralı olmadım. İçimden gelmiyordu. Sanki bu mahalleden çıkarsam beni tekrardan kabul etmeyecekmiş gibi hissediyordum. O, gece geç saatlere kadar şehri altüst eder, mahallemize uzanan çamurlu, izbe yoldan yürüyerek gelirdi.

Her sabah tek lakırdısı vardı ağzında:

"Bizim paramızla alınan dolmuşla eve gelemiyorum. Bir insanı her gün köpek kovalar mı arkadaş?"

Buralar şehirleşme alanın içinde kabul edilmediği için otobüs hattı haklı olarak verilmemişti. Bizler de kimseye muhtaç olmamak için bir dolmuş almış, merkezdeki işlerimizi görmek için kullanıyorduk; tabii ücreti mukabilinde. Bu dolmuşu belki de en az ben kullanıyordum. Aşağıya olabildiğince inmemeye gayret ediyordum. Şehre insem bile en kısa yoldan işimi halledip tekrar

mahalleme dönüyordum. Yani anlayacağınız, mahallenin bana biçtiği süre kadar şehirde kalıyordum.

Bakkalı biraz geç açmayı kendime şiar edindim. Faik, sabahın yedisinde işbaşı yaparken ben ancak on gibi kepenklerimi kaldırırım. Önce manav tezgâhındaki ürünleri podyuma hazırlanan mankenler gibi dizer; sonra sıra çıtır çıtır ekmekleri dolabına yerleştirmeye gelir. En son iş olarak da kitap tezgâhının üzerindeki örtüyü çekerim. Ben dükkânı müşteriler için hazırlarken Faik elinde ince belli bardağı, dilinden düşürmediği tespihiyle bana takılmadan edemezdi:

"Dükkânı hırsıza karşı korumaya alıyorsun ama kitap tezgâhını naylonla örtüyorsun. Hırsızların merhameti saç

teli kadar ince!" diye kahkaha atıyordu.

"Faik, onların da okumaya ihtiyacı var; belki kitaplardan bir şeyler kaparlar da hırsızlık illetinden kurtuluruz. Gel gör ki kitaplar para etmediği için sayfalarını bile çevirmiyorlar."

Dükkânın açılış hazırlığını bitirdikten sonra Faik'in kalubeladan kalma sandalyelerine oturur, geçmişten söz ederdik. O, hep şehrin genişlediğini, buralara kadar dayandığını söylerdi. Yakında buralara da imar geleceğinden, buraların en lüks semtler arasında olacağından dem vururdu. Hayal âlemi o kadar genişti ki duyduğu her şeyin hayalini kurar, içinde kurduklarını saklamadan bana aktarırdı. Ben de onu kırmamak için sabırla dinlerdim.

Midas'ın berberi içindekileri kuyuya kusmuştu, Faik de benim beynime kusuyordu. Sabah telaşını atlatıp rahat bir çay içme evresine geldikten sonra Faik'in yüzü asıldı. Bu, onun ciddi bir konuya gireceğinin delaletiydi.

"Oğlum, biz ne zaman gün yüzü göreceğiz? Hayatımız bu iki karış dükkândan ibaret. Gittiğim mekânlarda insanlar su gibi para harcıyor, lüks arabalara binip lüks semtlerde oturuyorlar. Bizim hâlimize bak, çocukluktan beri tozun toprağın içindeyiz. Sen çamaşır suyu, deterjan kokusu arasında çürüyüp gidiyorsun. Bendeniz ise koyun kırkar gibi yaşlıları kırkıyorum. İğreniyorum şu yaşantımızdan. Bu mahalleden

çıkmamızın zamanı geldi de geçiyor. Sen görmüyor musun bunu?"

"Berber, sen aşağı gidip gelmekten iyice kafayı yedin. Onların hayatına özeniyorsun, biliyorum ama bizim çapımız bu. Bu çapı nasıl değiştireceğimizi bilsek bu yaşa kadar burada durur muyduk? Durmazdık. İkimiz de ömrümüz boyunca burada yaşadık, buradan nasıl ayrılacağız?"

"Oğlum, tezgâhın ardında akşama kadar kitap okuyorsun. Aşağıdakilerin çoğundan daha fazla bilgiye sahipsin. Onlara ayak uydurmak şöyle dursun, onlara ders verecek kıvamdasın. Niye çekiniyorsun onlardan? Senin öğrettiklerini, kitaplarda çizdiğin satırları satmaktan onların yanında filozofa dönüştüm."

"Cevabını sen vermiş olmadın mı şimdi? İkimiz bu derme çatma yerde biraz okuyup kendimizi geliştirdik. O sığ düşüncelerin, sığ yaşamların arasında kaybolup gideceğimizi düşündün mü?"

"Oğlum, burada da tezgâhlarımızın arkasında çürüyüp gitmiyor muyuz, ne farkı var ki?"

"Bu tezgâhlar, bu mahalle bizim, başkasının değil. Orada parasını ödediğin kadar masada otursun, sonrası yok. Binaların küçük, tabuttan hallice evlerine girip saçma sapan televizyon izleriz. Hayat bundan ibaret olacak, bizim için fazlası yok. Şöyle düşün: O curcunanın içine girdikten sonra, senin için bir anlam ifade etmeyecek. Şu an oraya, bu mahalleden baktığın için gıpta ediyorsun."

"Neyse bakkalım, müşteri geldi. Senin düşüncelerini alt edeceğim günler de gelir elbet. Ben en kısa sürede birkaç makasımı alıp merkeze, şehrin

göbeğine kaçacağım. Bir de sabahları erken aç artık, biraz satış yaparsın."

Son söylediğine kulak asmadım. Sabahları bilerek erken açmıyorum. Erken açarsam şu defterde isimleri yazan insanlar gecenin karanlığında yanan ışığımı görür; akıllarına defterdeki ödeyemedikleri borçları gelir. Onları bu borçluluk duygusuyla işe gönderemem.

Saatler ilerledikçe komşuların çocukları birer ikişer damlamaya başlar. Bir ekmek, iki yumurta... Sabahları yapılan alışveriş hep böyle. Eminim o iki yumurtayı üç ya da dört kişi yiyecekti. Ben buralardan gidersem onlar kimden alışveriş yapacak, kim deftere yazacak? Şehrin göbeğinde deftere yazan kimse yok. Büyük zincir marketler paran varsa hizmet veriyor. Ben burada hâlâ mahalle bakkalı geleneğini devam ettirmeye çalışıyorum.

Bu kazanamadığım işi ısrarla yapmamın nedeni aidiyet. Ben buraya, bu tozlu rafların arasına aidim. Benim için bundan başkası yok.

Burada yaşayan herkesin paçalarında, ayakkabılarında bir kalbur çamur vardır. Biz o çamuru kanıksadık ama Faik bir türlü kanıksayamadı. O çamur, onun paçalarında da var. Eminim gittiği yerlerde insanların ilk takıldığı şey "çamur"...

Günler, haftalar, aylar geçti. Bizler aynı yerimizde sayarken defter aynı yerinde saymıyor, kabardıkça kabarıyordu.

Gelenler alışverişi yapıp gidiyor, karşılığında "Mesut, yaz deftere," diyordu. Ben de yazıyor, ödemenin gelmesini bekliyordum. Maaş günlerinde biraz ödeme alıyordum ama borcun tamamını değil, benim gönül koymamı engelleyecek kadarını. Onlara da hak vermiyor değilim, ellerine geçen azıcık parayı kaça böleceklerini şaşırıyorlar.

Geçenlerde takım elbiseli birisi geldi, defterdeki borçları kapatmak istediğini söyledi. Onun bu isteğine olumlu yanıt vermedim. Şaşırdı:

"Kim istemez ki nakit parayı?"

"Ben istemem." diye karşılık verdim. Soğuk ve itici cevabım üzerine, tekrar bir cümle kurma gereği duymadan çıkıp gitti.

Bu, borç ödeme değildi. Kölelerin isyan etmesini engellemek için yapılan bir plan gibiydi. O borçlar, buralarda yaşan insanların çalışması için kamçıydı. Ben zaten onları sıkboğaz etmiyordum. Borcunu ödemeden köyüne geri dönen yüzlerce insan vardı. Hepsine de hakkımı helal ettim bu tezgâhın ardından.

Faik'in söylediği genişleme bizlere tebliğ edildi. İlk defa doğruyu söylemişti. Tebliği aldığım günü takip eden saatlerde, elinde çantalı kişiler gelip gitmeye başladı bile. Dükkânı, arsayı ve evi almak istiyorlardı. Herkes çulda altın bulmuş gibi sattı. Ben satmadım, gelen herkese laf anlatmak yerine kapıma "Satılık Değil." kâğıdı astım. Artık sormaktan vazgeçseler de ara sıra yüzsüzler de çıkmıyor değildi. Berber, gelen tebliğden önce basıp gitmiş. Duyduğuma göre mahalle arasında ufak bir dükkân açmış, hayatını kazanmaya çalışıyormuş.

Burayı terk edip giderken ellerine geçen paralarla defterdeki isimlerinin üstüne bir çizik attırmayı ihmal etmiyorlardı. Gönülsüzce çiziyordum üzerlerini. Hepsi, kararlaştırmış gibi "Allah'a ısmarladık" diyerek dönmemek şartıyla buralardan göç ediyordu. Onların gitmesine karşın ben burada kalmaya ısrarla devam edeceğim.

Satılan evler aynı gün ve saatte yıkıldı, koca koca greyderlerle. Yaşanmışlıklar, soğuk demir yığını için önemli değildi, para babalarının da umurunda değildi. Onların kalbi, o greyderin demiri kadar sert ve soğuktu. O makineler, bütün dünyamı titreterek geçiyordu penceremin önünden. Öyle korkunçlardı ki şehrin bütün ürkütücülüğü onların kıvrımlı demirlerinin ucundaydı.

Etrafıma gökleri delen binalar yapıldı, paçamızdaki çamurlar kurudu. İşçilerin oturduğu, çamur avlulu fakirhanelerin yerine gri binalar yükseldi, kuruyan o çamurlarla insanların hamuru da kurudu. Alışık olmadığım, her şeyiyle "yapma" insanlar türedi. Binalar yükseldi, çamurlar kurudu, şehir kaosa gömüldü ama ben hâlâ kendi küçük dünyamda dimdik duruyordum. Sıfır noktasını terk etmedim, her şeye rağmen burada yaşamaya devam edeceğim.

BURSA'NIN AŞK BÜLBÜLÜ

Mehmed Muhyiddin Üftâde Hazretleri

Dr. Lamia LEVENT ABUL

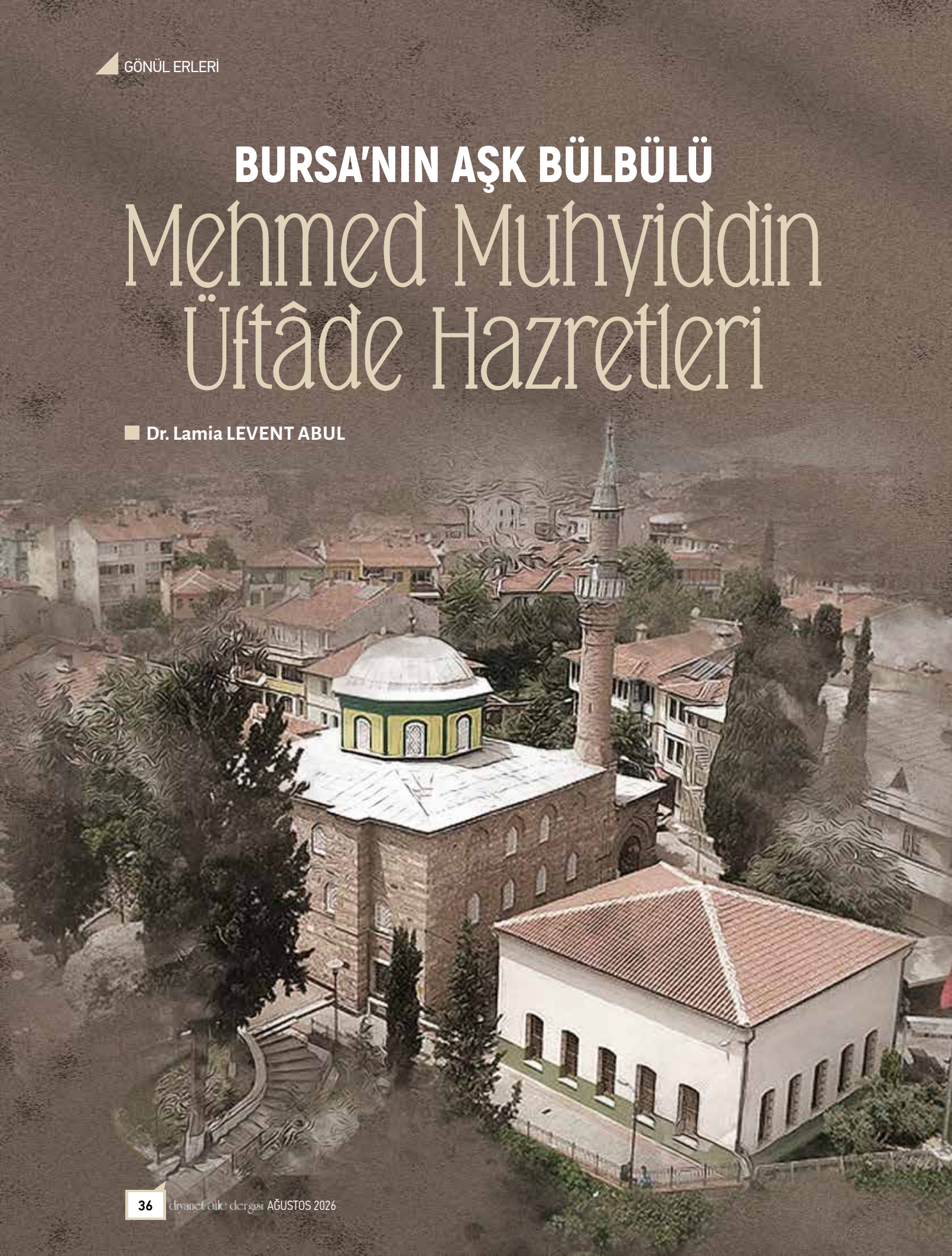

Güzel adın rehber bize
Aşkın dahi server bize
Cümle adın ezber bize
Güzel adın işideyim

Üftâde

Sufiler, yaşadıkları manevi hâlleri ifade ederken remizli bir dil kullanırlar. Çünkü sufi, kendisine lütfedilen manevi hakikatleri anlatırken kelimeler kifayetsiz kalır. Sufinin yaşadığı hâli anlatması zordur, herkes anlayıp idrak edemez. Cenab-ı Hakk'ın manevi lütuflarını kuluna açması ve bu suretle kalbin ilahi feyze nail olması söz konusudur. Sufinin kalbine inen bu ilahi tecelliler ruha emanet edilen sırlar olarak kabul edildiğinden ehli olmayana açılmaz. Hak Teâlâ'nın lütfu olan bu hakikatler ancak yaşanarak, tadılarak zevk edilen bilgilerdir. Bu bilgiyi almaya hazır olmayanlara açmak, ilahi hakikatlerin yanlış anlaşılmasına ve ehil olmayan kişilerin elinde heder olmasına sebep olur. Kuşeyri, sufilerin remizli dil kullanmalarının üç sebebi olduğunu söyler. Birinci sebep, sufilerin sahip oldukları hakikat ve marifetlerin akıl değil sülûk yoluyla elde edilmesidir. İkincisi, zahir ulemasından gelecek eleştirilerden sakınmaktır. Üçüncüsü ise saliklere yol göstermek amacıyla, sırları remizli de olsa açıklamaktır (Semih Ceyhan, "Remiz" md., *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 34, s.559). Bu sebeplerden ötürü sufiler, kendi aralarındaki sohbetlerinde, kitaplarında ve mektuplarında kendilerine has sembolik bir dil kullanarak sonraki dönemlere tasavvufi tecrübelerini aktarmışlardır. Hatta "Sufiler, ibare ve işaretten menedilmiştir." sözü ile tasavvufi hâllerin yazılmasını dahi doğru bulmayan sufiler de olmuştur. Cüneyd-i Bağdâdî, Hâris el-Muhâsibî, Bâyezîd-i Bistâmî gibi sufiler sohbet, mektup ve risalelerinde kendilerine has ifadelerle örülü sembolik bir dil kullanarak tasavvufi hakikatleri dile getirmeye çalışmışlardır (Mustafa Kara, "Istılâhâtü's- Sûfiyye" md., *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.19, s.209).

Ancak bazı sufiler 'sekr' hâli denilen, derin vecd ve ilahi aşk hâllerinde kendilerinden geçerek bazı ilahi hakikatleri ortaya dökmüşlerdir. Zahirde şeriata aykırı gibi görülen bu sözler esasında hakikatlerin izhar edilmesidir. Sufiler bu tür ifadeleri 'şathiyye' olarak tanırlar ve hoş karşılamazlar. Bu, sırrın faş edilmesidir. Avamın, bu tür sözleri -sadece zahirî olarak baktığı için- anlaması kolay değildir. Sufiler özellikle tasavvuf edebiyatında mecazlarla örtülü sembolik dili bu yanlış anlamaların önüne geçmek için kullanırlar. Ferîdüddin Attâr, Abdurrahman-ı Câmî

> Çok güzel bir ses ve sedaya sahip olan Üftâde Hazretleri, Bursa Ulu Camii'nde ezan okurdu. Halk, onun sesinden ezanı dinlemek için özellikle camiye gelirdi. Vakıflardan, müezzinlik yapması karşılığında kendisine birkaç akçelik maaş bağlandı. O gece rüyasında, "Derecenden üftâde oldun" yani manevi derecenden düşürüldün şeklinde bir uyarı alınca sabah hemen o maaştan vazgeçti. Ancak, düşmek manasına gelen "Üftâde"yi kendi isteğiyle mahlas olarak kullanmaya başladı.

ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi sufilerin şiirleri işaret ve remizlerle doludur. Hakikat hakkındaki düşüncelerini beşerî aşkın güzellik ve coşturucu hayal suretlerine büründürürler (Kara, *a.g.e.*, s. 209).

"Üftâde yanıp tüter / Bülbüller gibi öter"

Gönlüne dolan ilahi tecellilerin zevkiyle sermest olan ancak bunları şiirlerine dökerken şeriattan milim ayrılmayan sufilerden biri de Bursa'nın manevi önderlerinden olan Mehmed Muhyiddin Üftâde Hazretleridir. O, Anadolu'nun gönül sultanlarından Aziz Mahmud Hüdâyî'nin şeyhi ve Celvetiyye tarikatının piridir. Üftâde Hazretleri, tasavvufu aşk ve vecd boyutunda zevk eden ve bu hâllerini şiirlerinde terennüm eden bir sufi olmasına rağmen ağzından şathiye kabilinden tek bir söz dahi çıkmamıştır. Ona göre melekût âleminde seyreden bir salik, tecrübe ettiği hâlleri, keşif ve marifetleri mülk âleminde bulunan kimselere anlatmamalıdır. Hakikati keşfeden salik, ağzını şeriatın iğne ve ipliğiyle dikmelidir. Yoksa fitneye yol açar ve Hallac-ı Mansur gibi fitne denizinde dalgalanır. "Mülk ve melekût âleminde bulunan şeylerin tamamı size keşif yoluyla görünse şeriata uygun biçimde izah etmeye gücünüz yetmiyorsa o keşfi terkedin fakat şeriatı terk etmeyin." ikazı, onun insanların anlayış seviyelerine uygun konuşmaları gerektiğini ve elbette şeriatın şaşmaz bir ölçü olduğunu ifade eder (Nihat Azamat, "Üftâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 42, s. 282).

Üftâde Hazretlerinin tasavvuf anlayışı 'sahv' yani uyanıklık esasına dayanır. Sekr ehli gibi vecd ve coşkunluk hâllerini izhar etmez, yaşadığı manevi tecelliler konusunda temkinlidir. Celvetiyye tarikatının kurucusu olan Üftâde hazretleri, halk içinde Hak ile olmayı telkin eder. Celvet olarak adlandırılan bu anlayış, Celvetiyye tarikatının temel anlayışıdır. Halvet ve celvet, tarikatların seyrüsülûkte benimsediği iki yöntemdir. Halvet, kulun şeyhinin izni ile ibadet, zikir ve tefekkür ile meşgul olarak Hak ile halleşme gayesiyle bir süreliğine tek başına hücreye kapanmasıdır. Celvet ise halvete giren kulun kendi benliğini, varlığını yok ederek Hakk'ın sıfatları ile halvetten çıkması ve halk içinde Hak'la beraber olmasıdır. Tarikatında celveti esas alan Üftâde'ye göre halvet masivayı terk etmektir, halktan kaçmak değildir.

"Düşenler onunla bulurdu kıyam / Ona gerçi derlerdi Üftâde nam"

Celvetiyye tarikatının piri Üftâde Hazretleri, Bursa'da kazzaz bir babanın evladı olarak 1495 civarında dünyaya geldi. Rivayetlere göre dünyaya geldiğinde annesi bir rüya görür. Bu rüyada, oğlunun süt deryasına dalıp çıktığını görür ve telaşla rüyasını eşine anlatır. O, bu rüyayı oğullarının ilim ve kemal ehli bir kimse olacağına işaret ettiği şeklinde tabir eder.

Daha küçük yaşlarında iken intisab ettiği Bayramî şeyhlerinden Muk'ad Hızır Dede'nin teşvikiyle ilim tahsiline başladı. Annesinin gördüğü rüyanın tabiriyle bütün ilimler kendisine açıldı. Bilmediği, anlamadığı ilim kalmadı. Talebe iken, isteyenlere ilim öğretmeye başladı. İlim tahsilinin yanı sıra vaaz ve sohbetlere de başladı. Bir gece rüyasında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kendisinden sohbetlerinde *Mesnevi*'den

> Hz. Üftâde, Hak Teâlâ'ya duyduğu muhabbeti hikmetli sözlerle şiirlerinde izhar etmiştir. Yunus Emre tarzındaki bu şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Manevi eğitimi sırasında yaşadığı halleri de şiirlerinde dile getirmiştir. Üftâde, vahdet-i vücut felsefesine gönül vermiş ve bu öğretiyi şiirlerinde terennüm etmiştir.

de anlatmasını istediğinde Farsça bilmediğini söyler. Hz. Mevlânâ, derse başlamasını ve lisanın kendisine açılacağını ifade eder. O rüyadan sonra Farsçayı anlamaya başlar. Artık, sohbet ve vaazlarında *Mesnevi*'den de bölümler okur. Nitekim talebesi Aziz Mahmud Hüdâyî, şeyhinin menakıbını topladığı *Vâkıât* adlı eserinde bu hususa yer vermektedir.

Çok güzel bir ses ve sedaya sahip olan Üftâde Hazretleri, Bursa Ulu Camii'nde ezan okurdu. Halk, onun sesinden ezanı dinlemek için özellikle camiye gelirdi. Vakıflardan, müezzinlik yapması karşılığında kendisine birkaç akçelik maaş bağlandı. O gece rüyasında, "Derecenden üftâde oldun" yani manevi derecenden düşürüldün şeklinde bir uyarı alınca sabah hemen o maaştan vazgeçti. Ancak, düşmek manasına gelen "Üftâde"yi kendi isteğiyle mahlas olarak kullanmaya başladı. Bu hadiseden sonra fahri olarak imamlık ve müezzinlik görevini sürdürdü. Geçimini sağlamak için ipekçilik, düğmecilik yaptı; kitap istinsah etti. Doğanbey ve diğer camilerde vaazlarına devam etti. Halk, vaaz ve sohbetlerini büyük bir ilgiyle takip etti. Daha sonra Uludağ eteklerinde bir cami ve tekke inşa ederek irşat faaliyetlerini burada sürdürdü. Emir Sultan'ın manevi işaretiyle kabul ettiğini söylediği Emir Sultan Camii hatipliğini vefat tarihi olan 1580 yılına kadar sürdürdü. Mehmet ve Mustafa adlı oğulları, vefatından sonra postnişin olarak onun yerine geçtiler (Azamat, *a.g.e.*, c. 42, s. 283).

"Bağı aşkın andelibi Hazreti Üftâde'dir / Dertli âşıklar tabibi Hazreti Üftâde'dir"

Üftâde Hazretleri, şeyhi Hızır Dede'nin yanında tasavvufi eğitimiyle beraber İslami ilimleri tedris etti. Yetiştirdiği meşhur velilerden Aziz Mahmud Hüdâyî'nin *Vakıat*'ında geçtiği üzere Hz. Üftâde, şeyhi Hızır Dede sayesinde tasavvuf yolunun sırlarına, seyrüsülûkün temel esaslarına vakıf olmanın yanı sıra rüya tabiri ilmini de bilen büyük bir Allah dostu idi. Zühd ve takva sahibiydi. Kanuni Sultan Süleyman'ın onu İstanbul'a davet ettiği, büyük hürmet gösterdiği, tekkesine iki köyü vakfetmek istediği, onun bunları kabul etmemesi üzerine vezirlerine; bazı şeyhlerin 'talib-i dünya' fakat Üftâde'nin ise 'tarik-i dünya' olduğunu söylediği rivayet edilir. Zira o, masivadan geçip Hakk'a vasıl olmanın zevkine varmış ve dünyayı terk etmişti:

Neyleyeyim dünyayı
Bana Allah'ım gerek
Gerekmez mâsivayı
Bana Allah'ım gerek
Bana Sultanım gerek

Bursa kadısı Aziz Mahmud Hüdâyî'nin, manevi arayışları sonucu Hz. Üftâde'nin kapısına gelmesi ve onun yanında üç yıl gibi kısa bir zamanda seyrüsülûkünü tamamlayarak hilafet alması onun büyüklüğünü göstermeye kâfidir. Rivayetlere göre Sultan Ahmed bir gün çarşıda Hüdâyî Hazretlerine tesadüf eder. Hemen atından inerek şeyhini oturtup kendisi de atın yanında yaya olarak yürümeye başlar. Bir müddet beraber yol aldıktan sonra koca padişahın yaya olarak yanında yürümesine Hüdâyî Hazretlerinin gönlü razı olmaz. Sultan Ahmed'e, sırf şeyhinin duası ve emrinin yerini bulması için ata bindiğini söyler. Zira şeyhi Üftâde, onun için şöyle dua etmiştir: "Oğlum, padişahlar rikâbında yürüsün." (Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı*, İstanbul 1999, s. 84)

Hz. Üftâde, Hak Teâlâ'ya duyduğu muhabbeti hikmetli sözlerle şiirlerinde izhar etmiştir. Yunus Emre tarzındaki bu şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Manevi eğitimi sırasında yaşadığı halleri de şiirlerinde dile getirmiştir. Üftâde, vahdet-i vücut felsefesine gönül vermiş ve bu öğretiyi şiirlerinde terennüm etmiştir. Ancak bu şiirlerinde çok dikkatli bir üslup tercih etmiş, şathiyye olarak görülecek hiçbir ifade kullanmamıştır. Temkinli üslubuyla Üftâde Hazretleri, Hak Teâlâ'ya olan muhabbetini âşık bülbüller misali şöyle dile getirmiştir:

Hakk'a âşık olanlar
Zikrullah'dan kaçar mı?
Arif olan gevherin
Yok, yerlere saçar mı?

Gerçek bu söz yârenler
Gördüm demez görenler
Keramete erenler
Gizli sırrın açar mı?

BİRAZ TEKNOLOJİ MOLASI

Meryem KILIÇ

Akıllı telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar artık yaşamımızın ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Gün içinde sürekli gelen bildirimler, bitmeyen sosyal medya akışları, e-postalar ve mesajlar nedeniyle neredeyse her an çevrim içi kalıyoruz. Teknoloji bilgiye ulaşmayı kolaylaştırıyor, iletişimi hızlandırıyor ve günlük yaşamı büyük ölçüde pratikleştiriyor. Ancak bu kolaylığın görünmeyen bir bedeli de var: Sürekli dijital uyaranlara maruz kalan beyin, zamanla dinlenmekte, dikkatini toplamakta ve gerçekten odaklanmakta zorlanabiliyor. Bu nedenle günümüzün temel sorusu şudur: "Teknolojiyle nasıl daha sağlıklı ve bilinçli bir ilişki kurabiliriz?" Son yıllarda giderek daha fazla gündeme gelen teknoloji molası ya da dijital detoks yaklaşımı da bu soruya cevap aramaktadır.

Teknoloji molası, dijital cihazları tamamen hayatımızdan çıkarmayı değil günün belirli zamanlarında veya belirli mekânlarda dijital uyaranlardan bilinçli olarak uzaklaşmayı hedefler. Amaç ekran süresini azaltmanın yanında dikkati sürekli bölen bildirimlerden, sosyal medya akışlarından ve kesintisiz dijital uyarıcılardan uzaklaşarak zihne dinlenme fırsatı sunmaktır. Böylece hem fiziksel hem de zihinsel açıdan daha dengeli bir teknoloji kullanımına zemin hazırlanmış olur. Aslında teknolojiye biraz ara vermek düşündüğümüz kadar

zor değildir. Yemek sırasında telefon kullanılmaması, yatak odasına telefon, tablet veya bilgisayar sokulmaması, akşam belirli bir saatten sonra bildirimlerin kapatılması ya da evde kitap okumaya ve sohbet etmeye ayrılmış küçük bir köşe oluşturulması bile etkili bir başlangıç olabilir. Özellikle yatak odası ve yemek masası, teknoloji molasının başlaması gereken en önemli alanlardır. Çünkü bu iki ortam hem kaliteli uyku hem de aile içi iletişim açısından büyük önem taşımaktadır.

Bilim insanları, sürekli gelen bildirimlerin hem dikkatimizi dağıttığını hem de beynimizi sürekli "hazır ol!" durumunda tuttuğunu belirtiyor. Her bildirim sesi, titreşim ya da ekran kontrolü beynin yeni bir uyarana yönelmesine neden oluyor. Bu durum uzun vadede dikkat dağınıklığına, zihinsel yorgunluğa ve stres düzeyinin artmasına yol açabiliyor. Araştırmalar, bu uyaranların beyindeki bilişsel yükü artırdığını ve stres hormonu olan kortizolün daha fazla salgılanmasına neden olabileceğini göstermektedir. Gün içinde teknolojiye kısa sürelerle ara vermek ise beynin bu kesintisiz uyarı döngüsünden çıkmasına, yeniden odaklanmasına ve zihinsel enerjisini toparlamasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, teknoloji molasının yalnızca telefonu bir kenara bırakmaktan ibaret olmadığı da unutulmamalıdır. Dijital cihazlardan uzaklaşıldığında boşalan zamanın nasıl değerlendirildiği de büyük önem taşımaktadır. Eğer bu süre kitap okumak, yürüyüş yapmak, yeni bir hobi edinmek veya aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek gibi anlamlı etkinliklerle değerlendirilirse teknoloji molasının olumlu etkileri çok daha belirgin hâle gelecektir.

Teknoloji molasının önemli katkılarından bir diğeri ise uyku kalitesini artırmasıdır. Telefon, tablet ve bilgisayar ekranlarından yayılan mavi ışık, uyku hormonu olarak bilinen melatoninin salgılanmasını baskılayabilir. Bunun yanında, gece geç saatlerde sosyal medyada geçirilen zaman veya gelen bildirimler zihni sürekli uyanık tutarak uykuya geçişi zorlaştırabilir. Dijital cihazların yatak odasının dışında bırakılması ise beynin bu alanı yalnızca dinlenme ve uyku ile ilişkilendirmesine yardımcı olur. Daha kaliteli uyku da ertesi gün dikkat, hafıza ve ruh hâli üzerinde olumlu etkiler oluşturur. Ayrıca teknoloji molası yalnızca bireysel sağlığı değil sosyal ilişkileri de güçlendirmektedir. Aynı masada oturan insanların telefon ekranlarına odaklanması, fiziksel olarak birlikte olsalar bile zihinsel olarak birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olabilmektedir. Buna karşılık telefonların kısa süreliğine de olsa bir kenara bırakılması göz temasını artırmakta, sohbetleri derinleştirmekte ve kişiler arasındaki duygusal bağı güçlendirmektedir. Kısa süreli telefonsuz zamanların bile insanlar arasındaki yakınlık hissini artırdığı çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur.

Son yıllarda araştırmacılar teknoloji molasının yalnızca evlerle sınırlı kalmaması gerektiğini de savunmaktadır. Parklar, yürüyüş yolları, kütüphaneler, kültür merkezleri ve hatta şehirlerin belirli bölgelerinde dijital uyaranların sınırlandırıldığı alanlar oluşturulması önerilmektedir. Bu alanlarda telefonlar yalnızca temel iletişim amacıyla kullanılabilecek, sosyal medya ve dikkat dağıtıcı uygulamalar ise geçici olarak devre dışı bırakılabilecektir. Böylece insanlar ekranlara değil; doğaya, çevrelerine ve birbirlerine odaklanma fırsatı bulabileceklerdir.

Sonuç olarak teknoloji molası, dijital dünyadan tamamen uzaklaşmak değil teknolojiyle daha bilinçli ve dengeli bir ilişki kurmaktır. Teknolojinin hızla geliştiği bir çağda belki de en büyük ihtiyaç, zaman zaman bilinçli olarak çevrim dışına çıkabilmektir. Çünkü daha sağlıklı bir dijital yaşam, yeni uygulamalar indirmekle değil bildirimleri kapatmak, ekransız sofralar kurmak, telefonu bir süreliğine kenara bırakmak ve kendimize gerçek anlamda dinlenebileceğimiz zamanlar ayırmakla başlar. Teknoloji bize hizmet ettiği sürece değerlidir, hayatımızı yönetmeye başladığında ise küçük bir mola vermenin vakti gelmiş demektir.

hayat; çevrim içi mi, yüz yüze mi?

Muhammed Said DURAN
Psikolog

Dijital tüketim alışkanlıklarınız üzerine bir düşünün. Daha çok ne zamanlar telefonla meşgul oluyorsunuz? Beklerken, yorulunca, can sıkılınca, zihinsel olarak zor bir işe başlamak istemeyince (erteleme davranışı), yalnız hissedince, gerçek hayatta yeterince uyarıcı/etkileşim olmayınca... Yoğun geçen bir günün gecesinde o gün neredeyse hiç telefona bakmadığınızı fark ettiğiniz o anı hatırlayın.

Yapılan araştırmalar ve kişisel deneyimler bize şunu gösteriyor: Sosyal medya, çoğu insan için "birincil uğraş"tan çok "boşluk doldurucu" bir işleve sahip. Birçok kişi telefonu bir amaç için değil elde boşluk oluşunca refleks olarak açıyor, çoğu zaman bilinçli karar vermeden, alışkanlık döngüsüyle kontrol ediyor. Özellikle günlük kullanımın büyük kısmında bu "boşluk doldurma" davranışını görüyoruz.

"Hayat boşluk kabul etmez." sözü, insanın zihninde, duygularında veya günlük yaşamında oluşan boşlukların mutlaka bir şeyle dolacağı anlamına gelir. Eğer kişi o boşluğu bilinçli şekilde, faydalı ve anlamlı şeylerle doldurmazsa çoğu zaman alışkanlıklar, bağımlılıklar, amaçsız uğraşlar ya da geçici hazlar o alanı doldurur. Sosyal medya, düşük çaba ile hızlı uyarım sunduğu için modern hayatın boşluklarını kolayca doldurabiliyor.

Bugün dijital dünyanın gençler üzerindeki etkisini konuşurken çoğu zaman şu soruya odaklanıyoruz: "Teknoloji gençlere nasıl zarar veriyor?" Yaptığımız çalışmalarda sosyal medyanın zararlarını araştırıyoruz, toplantılarda dijital bağımlılıkları konuşuyoruz, gençlere her vesile ile bunları anlatıyoruz. Oysa belki de daha temel bir soruyu gözden kaçırıyoruz: "Gençler, dijital dünya ile temas kurmadıkları zamanlarda ne yapıyorlar?"

Bu bakış açısı, psikoterapide kullandığımız "Çift Terapisi-Gottman Yaklaşımı" alanındaki önemli yaklaşımlardan biriyle de benzeşiyor. John Gottman, çalışmalarında sağlıklı ilişkileri anlamak için sadece "Çiftler neden kavga

ediyor?" sorusundan ziyade "Kavga etmedikleri zaman nasıl bir ilişki kuruyorlar?" sorusuna odaklanır. Yani ilişkinin niteliğini belirleyen şey yalnızca çatışmanın azlığı değil yakınlık, ortak deneyim, anlamlı zaman ve duygusal bağın gücüdür. Çünkü ilişki yeterince anlamlı değilse yalnızca "kavgayı azaltmak" ilişkiyi sağlıklı yapmıyor. Benzer şekilde, gençlerin dijital dünyayla ilişkisini anlamak için de sadece ekranın kendisine bakmak yeterli olmayabilir. Çünkü sosyal medya kullanımı bazen sebep değil sonuçtur. Meşguliyetsizlik ve can sıkıntısıyla beraber; kimi ruhsal ihtiyaçların, sorunların ya da çevrim dışı hayatın zayıflamasının bir belirtisi hâline gelir. Yani ekran dışındaki hayat yeterince sağlıklı ve tatminkâr değilse insanın hayatında ekran süresini azaltmak kalıcı ve anlamlı bir değişiklik yapmayacaktır. Bu yüzden asıl hedef, ekranı azaltmak değil hayatı çoğaltmak olmalıdır. Çünkü gerçek hayata katılım güçlendikçe dijital oyalanmanın cazibesi azalır. İnsanın kendini değerli hissettiği alanı, emek verdiği bir uğraşı, güçlü arkadaşlıkları, ait olduğu bir topluluğu, üretim ve yeterlilik hissi yaşadığı deneyimleri, ideal ve sorumluluk duyguları arttıkça ekranın merkezdeki yeri genellikle kendiliğinden küçülür. Bu nedenle dijital bağımlılığın panzehri yalnızca disiplin ve irade değil aynı zamanda anlamlı yaşamdır.

Dijital Dünya, Psikolojik İhtiyaçlarımızı "Gerçekten" Karşılamıyor

Mesele sadece boş zaman değil. Ekran, hayatın eksik bıraktığı bir ihtiyacı dolduruyor veya hayatla yüzleşme anlarında "kaçış noktası" hâline geliyor olabilir. Bu pencereden, ekran ile temasın asıl sebebini "ruhsal ihtiyaç" olarak

düşünebiliriz. Bu durumu, açlığını veya hastalığını çikolata yiyerek gidermeye/tedavi etmeye çalışan bir çocuğun durumuna rahatlıkta benzetebiliriz.

Örneğin ergenlik döneminin güçlü ihtiyaçlarından biri ait olmaktır, sosyal anlamda kabul görmektir. Genç, bir yandan diğerlerinden ayrışmaya çalışırken diğer yandan yalnızlık duygusuyla baş etmeye çalışır. Sosyal medya ona bir grubun içindeymiş yanılgısı yaşatır; genç, yalnızca "takipleşerek" yapay bir dostluk ve sahte bir aidiyet duygusu yaşar. Gerçek dostluğun gerektirdiği fedakârlık, güven, sadakat ve samimiyet duygularını deneyimleyemez.

Sosyal medyanın sunduğu görünür olma, beğenilme, onaylanma, takdir edilme gibi imkânlarını kimi zaman değersizlik hissini telafisi için kullanılır. Özellikle gerçek hayatta yeterince görülmediğini, fark edilmediğini hisseden biri için sosyal medya, dış onaya bağımlı ve yapay bir değer hissi oluşturur.

Genç, kimlik kazanımının temel sorularından biri olan "Ben kimim?" sorusuna cevap ararken sosyal medya sunduğu birbirinden farklı yaşam tarzları, fikirler, kimlikler ve topluluklarla onun bu arayışını kolaylaştırıyor gibi görünür. Aşırılığı ve çatışmayı pekiştiren algoritmalar, kimlik bunalımını daha da derinleştirir.

Gerçek hayatta başarı ve yetersizlik problemleri yaşayan biri, bazı oyunların ve sosyal platformların sağladığı ilerleme hissi, başarı hissi, takdir hissi, statü hissi ile bu problemleri çözdüğü zannına kapılabilir.

Yaşının gerektirdiği sosyal yeterliliği ve baş etme becerilerini henüz edinemeyen biri için dijital dünya "duygusal kaçış" anlamına gelebilir; gelecek kaygısından, başarısızlık korkusundan, aile içi gerilimlerden, sosyal sorunlarından kaçmak insanı ekrana yöneltebilir. Bu nedenle, birine yalnızca "Telefonu bırak!" demek çoğu zaman yeterli olmaz. Şunları da sorgulamak gerekir: Gerçek hayatta onu içine çeken ne var? Nelerle baş etmeye çalışıyor? Canı sıkıldığında gidebildiği gerçek bir ortam var mı? Etrafında dertlerini paylaşabildiği, danışabildiği birileri var mı? Yüz yüze dostluğu güçlü mü? Ait hissettiği bir topluluk var mı? Kendini değerli hissettiği bir alan var mı? Ürettiği, başardığı bir uğraşı var mı? Bedensel, sosyal, zihinsel olarak hayatın içinde mi?

> İnsan, kendini büyük ölçüde başkalarıyla kurduğu ilişkiler içinde keşfeder, başkalarının tepkileri aracılığıyla geliştirir. Kendimizi bir aynada gördüğümüz gibi sosyal ilişkiler de bize kim olduğumuz hakkında sürekli geri bildirim verir.

"Zamanın Çocukları" ve Bilinç Dışı Direnç

7-8 aylık yeğenim telefon kamerasını fark ediyor ve -bana öyle geliyor ki- poz bile veriyor. Çünkü insan yavrusu artık dijital uyaranlarla çevrili bir ekosisteme doğuyor ve gelişim süreçleri buna göre şekilleniyor. Dijitalle olan ilişkimiz epigenetik (nesilden nesle aktarılan) bir tavır olma yolunda hızla ilerliyor. Dolayısıyla bugünün gençleri için teknoloji, önceki kuşakların deneyimlediği gibi sonradan hayatlarına giren bir araç değil hayatın doğal zemini. Bu yüzden birçok uzman, artık çocukların "dijital yerliler" olmasından değil "dijital olarak şekillenen bir çocukluk"tan söz ediyor.

Ayrıca gençler yapay zekâ, internet ve mobil teknolojilerin hayatı kolaylaştırdığını bizzat deneyimliyorlar; istedikleri bilgiye saniyeler içinde ulaşıyor, arkadaşlarıyla sürekli bağlantıda kalabiliyor, eğitim, eğlence ve üretim araçlarına erişebiliyorlar. Hâl böyle olunca "zamanın çocukları", hem "sosyal" hem "medya", hem "dijital" hem "dünya"

olan bunca güzel kavramın "zarar, sakınca, tehlike, vb." şekilde nitelendirilmesini içsel bir dirençle karşılıyorlar. Çünkü bu anlatılar, onların yaşadığı gerçeklikle -kısmen- örtüşmüyor. Bu nedenle gençler için dertlenirken, gençlere öğüt verirken dikkati teknolojinin varlığına değil teknolojinin gerçek hayatın yerine geçmeye başlamasına, bir arada olmanın yerini sosyal medyanın almasına, dijital dünyanın gerçek dünyaya tercih edilmesine çekmeliyiz.

Sosyal Medya Sosyal Beceriyi Zayıflatıyor

Bir araya geldiğim gençlere şunu mutlaka söylüyorum: Hayatın problemleri çoğunlukla akademik değil ilişkiseldir. Bu problemler karşısında en büyük anahtarlarımızdan biri ise sosyal beceri. En çetin matematik problemlerini kolayca çözerken bir arkadaşıyla/yakınıyla ilişkisinde yaşadığı temel bir güçlükle baş edemeyen ve bu nedenle ruhsal sorunlar yaşayan nice "zeki ve başarılı" yetişkinle karşılaşıyoruz.

Hayatın bu sorunları ile sosyal beceri sayesinde baş edebiliriz. İletişim kurma, mimik okuma, çatışma çözme, iş birliği, ekip çalışması, uyum, empati, psikolojik dayanıklılık, duygusal farkındalık, dürtü kontrolü, arkadaşlık kurma gibi yeterlilikleri içeren sosyal beceri ancak gerçek etkileşimle gelişir. Benzer şekilde adab-ı muaşereti, görgü ve nezaket kurallarını da yüz yüze münasebet kurduğumuz zamanlarda içselleştiririz.

Sosyal medya, gerçek sosyal etkileşimin yerini aldığında kişi bu deneyimlerden çoğunlukla mahrum kalır ve zamanla bu ihtiyaçlara dair farkındalığını kaybeder. Bu da insanı; sosyal ve ruhsal probleme açık hâle getirir.

Toplulukta Rahmet Vardır

İçinde bulunduğumuz çağ tezatlarla dolu; sosyal medya platformlarının zamansız mekânsız nimetleri sayesinde dünyanın her yerinden insanlarla tanışıyor, kaynaşıyoruz. Buna karşın kendini daha yalnız veya değersiz hissettiğini söyleyen, kimlik ve aidiyet buhranları yaşayanların sayısı her geçen gün artıyor.

Sosyal psikoloji, sağlıklı kimlik gelişimini yalnızca "Ben kimim?" sorusuyla değil aynı zamanda "Ben kimlerle birlikteyim?", "Nereye ait hissediyorum?" ve "Başkalarıyla nasıl ilişki kuruyorum?" sorularıyla birlikte ele alır. Çünkü kimlik, bütünüyle bireyin iç dünyasında oluşan bir şey değildir. İnsan, kendini büyük ölçüde başkalarıyla kurduğu ilişkiler içinde keşfeder, başkalarının tepkileri aracılığıyla geliştirir. Kendimizi bir aynada gördüğümüz gibi sosyal ilişkiler de bize kim olduğumuz hakkında sürekli geri bildirim verir.

İslam düşüncesinde de insan, "tek başına" bir varlık olarak tasvir edilmez. İnsan; aile, komşuluk, akrabalık, dostluk, mahalle ve ümmet gibi ilişkiler ağı içinde anlam bulan bir varlıktır. İnancımızın "Toplulukta rahmet vardır." öğretisi de bu hakikate dayanır. Rahmet, sadece ilahi lütuf anlamında değil aynı zamanda dayanışma, güven, merhamet, anlam ve aidiyet olarak da ortaya çıkar. Çünkü insan rahmeti çoğu zaman ilişki içinde tecrübe eder; bir arkadaşın desteğinde, bir büyüğün rehberliğinde, bir gönüllülük faaliyetinde, bir sofrayı paylaşırken, birlikte çalışırken, birlikte ibadet ederken...

Gerçek hayat bize, insanın en verimli ve en sağlıklı hâlinin anlamlı ilişkiler içinde ortaya çıktığı gerçeğini hatırlatır. Dijital dünyadan uzaklaşmanın amacı ekransız kalmak değildir. Amaç, insanın yaratılışına daha uygun olan gerçek ilişkilere, gerçek topluluklara ve gerçek sorumluluklara yeniden yaklaşmasıdır.

Bu noktada kıymetli gençlerimize, yaz tatilini de bir fırsat bilerek yüz yüze bağ kurabilecekleri "gerçek" ortamlara yönelmelerini önemle tavsiye ediyorum; aile ve akraba buluşmaları, kişisel gelişim ve manevi değerlere dair kurslar, camilerimizdeki gençlik faaliyetleri, kütüphaneler, yararlı vakıf ve derneklerimizin sosyal sorumluluk projeleri bunlardan bazılarıdır.

Hiç şüphesiz insanın hayattaki saadeti ve sağlığı ekrandan değil yine insandan geçiyor. Birbirimize "gerçek hayatta" denk gelebilmek dileğiyle...

PROF. DR. OSMAN MERT İLE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Dil, düşünce dünyasını inşa eden, karakteri ve millî kimliği şekillendiren en temel unsurdur. Çocuklarımızın ve gençlerimizin tabelalardan reklamlara, dijital oyunlardan izledikleri içeriklere kadar her yerde nitelikli Türkçe ile karşılaşmalarını güvence altına almayı hedefliyoruz.

Akademik hayatınızın önemli bir kısmı eski Türk dili, yazıt bilimi (epigrafi) ve Türk dünyası üzerine yapılan araştırmalardan oluşuyor. Temel misyonu dilimizin tarihî derinliklerini korumak olan Türk Dil Kurumuyla kendi akademik serüveniniz nasıl ortak bir vizyonda birleşiyor?

Eski Türkçe, yazıt bilimi ve Türk dünyası araştırmaları, benim için millî bir hafıza arayışıdır. Taşlara kazınan ilk kelimelerimizden bugüne uzanan bu süreç, milletimizin tarih sahnesindeki varoluş mücadelesinin en somut belgesidir. Türk Dil Kurumu ise bu köklü geçmişi koruma, inceleme ve geleceğe aktarma misyonunun en üst kalesidir. Dolayısıyla akademik serüvenim ile kurumumuzun vizyonu, aslında aynı nehirde akan ve aynı denize dökülen iki su gibidir. Yıllarca bozkırlarda, yazıtların başında eski kelimelerin ruhunu ararken hissettiğim sorumluluk, bugün TDK çatısı altında tüm Türk dünyasını kucaklayan bir hizmet bilincine dönüşmüştür. Bizler, geçmişten aldığımız güçle bugünün ve yarının Türkçesini inşa etmek zorundayız. Kurumumuzun yürüttüğü sözlükçülük, gramer araştırmaları ve yayın faaliyetleri, akademik çalışmalarımda savunduğum "kökü mazide olan ati" fikrinin somut bir göstergesidir. Türk dilinin Orhun Yazıtları'ndaki muazzam üslubu ve felsefesi, bugün modern dünyada dilimizi korurken rehberimiz olmaya devam etmektedir. Bu anlamda, şahsi akademik birikimimi devletimizin en köklü kurumlarından birinin imkânlarıyla birleştirerek milletimize hizmet etmek benim için en büyük gurur kaynağıdır.

Teknolojinin hızla ilerlediği, dijitalleşmenin ve yapay zekânın neredeyse hayatın her alanına yön verdiği bir çağda yaşıyoruz. Sosyal medyanın dili hızla dönüştürdüğü, hatta güncel olarak halk oylamasıyla seçilen "dijital vicdan" gibi kavramların hayatımıza girdiği bu dönemde TDK yapay zekâyı Türkçenin geleceğini koruma ve doğru kullanımını yaygınlaştırmada nasıl bir araç olarak konumlandırıyor?

Dijitalleşmenin ve yapay zekâ teknolojilerinin küresel ölçekte hayatı yeniden şekillendirdiği bir çağın tam ortasındayız. Bu dönüşüm, şüphesiz ki en büyük etkisini diller üzerinde göstermekte ve sosyal medya aracılığıyla dilin yapısını hızla dönüştürmektedir. Bu sürecin tam kalbinde yer alan bir aktör olarak TDK, yapay zekâyı dilimiz için bir tehdit olarak görmek yerine Türkçenin doğru ve nitelikli kullanımını yaygınlaştıracak güçlü bir araç olarak konumlandırmaktadır. Büyük dil modellerinin Türkçenin söz varlığını, anlamsal derinliğini ve dil bilgisi kurallarını hatasız bir şekilde işlemesi için yoğun mesai harcıyoruz. Dijital ortamlarda Türkçenin doğru temsili, yapay zekâ algoritmalarının doğru veri setleriyle beslenmesine bağlıdır; biz de bu güvenilir altyapıyı sağlıyoruz. Geliştirmekte olduğumuz elektronik sözlük projeleri ve dijital veri tabanları, yapay zekâ sistemlerinin Türkçeyi aslına uygun bir şekilde öğrenmesi ve kullanması için temel teşkil etmektedir. Sosyal medyanın ürettiği hızlı ve bazen yozlaştırıcı dil iklimine karşı yapay zekâ destekli denetim ve öneri mekanizmaları üzerinde duruyoruz. Gelecekte, dijital yazışmaların veya içerik üretimlerinin Türkçenin kurallarına uygunluğunu anlık olarak denetleyen ve kullanıcıyı incelikle yönlendiren sistemlerin kurulmasını hedefliyoruz.

Dilin korunmasını sadece akademinin ya da kurumların sırtına yüklemeyip "Türkçe hepimizin" diyerek toplumsal bir seferberliğe işaret ediyorsunuz. Bu bakış açısıyla farklı ülkeleri inceleyerek yasal düzenleme taslağı hazırladınız. Bu taslak yasalaştığı takdirde kamu yayımcılığı yapan mecralara, eğitim kurumlarına ve geniş halk kitlelerine ne gibi yasal sorumluluklar ve yeni standartlar getirecek?

Dil bir milletin bağımsızlığının, kültürünün ve ortak hafızasının en kutsal emaneti olduğu için korunması da tek bir yere bırakılamaz. Bu düşünceyle, dil bilincini toplumun tüm katmanlarına yaymak amacıyla toplumsal bir hareketlilik başlattık. Gelişmiş ülkelerin ana dillerini korumak üzere uyguladıkları yasal mevzuatları titizlikle inceleyerek ülkemizin ihtiyaçlarına uygun bir yasa taslağı hazırladık. Bu taslak yürürlüğe girdiğinde öncelikle kamu yayımcılığı yapan televizyon, radyo ve dijital mecralara net ve tavizsiz standartlar getirecektir. Yayınlarda Türkçenin telaffuz,

imla ve söz dizimi kurallarına azami ölçüde uyulması, hatalı kullanımların önüne geçilmesi için denetim mekanizmaları kurulacaktır. Eğitim kurumlarımızda ise Türkçenin bir dersten öte tüm disiplinlerin temeli ve bir yaşam kültürü olarak aktarılmasını sağlayacak yeni müfredat standartları tanımlanmalıdır. Çocuklarımızın ve gençlerimizin tabelalardan reklamlara, dijital oyunlardan izledikleri içeriklere kadar her yerde nitelikli Türkçe ile karşılaşmalarını güvence altına almayı hedefliyoruz. Geniş halk kitleleri ve ticari işletmeler için de özellikle kamusal alandaki yabancı kelime istilasına ve tabela kirliliğine son verecek yaptırımlar ve teşvikler devreye girecektir. İş yeri isimlerinde, ürün adlarında ve ilanlarda Türkçe kelimelerin tercih edilmesi özendirilecek, dilimizi yozlaştıran uygulamalara yasal sınırlar çizilecektir. Bu düzenleme, bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan bir yasaklar manzumesi olmayıp ortak evimiz olan Türkçeyi koruma altına alan bir kalkan işlevi görecektir. Toplumun her kesimi, gündelik yaşamında ve profesyonel faaliyetlerinde dilimizin saygınlığını korumakla yasal olarak da sorumlu kılınacaktır.

Türk Devletleri Teşkilatı kapsamında yürütülen "Ortak Türk Alfabesi" komisyon çalışmalarına öncülük ettiğinizi biliyoruz. 34 harfli ortak alfabe vizyonu Türk dünyasındaki kültürel, sosyal ve edebî bağları pratik hayatta nasıl şekillendirecek?

Bu çalışma, Türk dünyasının asırlık rüyası olan "Dilde, fikirde, işte birlik" ülküsünün en somut ve tarihî adımıdır. Buna öncülük ve tanıklık edip yön vermek, bir bilim insanı olarak hayatımın müstesna şereflerinden birisidir. Kabul edilen 34 harfli ortak alfabe vizyonu, Türk cumhuriyetleri ve toplulukları arasındaki yapay duvarları yıkacak ve aramızdaki iletişimi doğrudan hâle getirecektir. Pratik hayata geçildiğinde ise Bakü'de basılan bir kitabın, Taşkent'te, Almatı'da veya Ankara'da hiçbir aktarmaya gerek kalmadan okunabilmesini sağlayacaktır. Kültürel alanda edebî eserlerin, şiirlerin ve akademik çalışmaların ortak bir yazı zemininde buluşması, ortak hafızamızı ve entelektüel birikimimizi muazzam bir hızla eşitleyecektir. Sosyal hayatta ve ticarette, gençlerin birbirleriyle kuracakları dijital ve fiziki iletişimde harf farklılıklarından kaynaklanan kopukluklar tamamen ortadan kalkacaktır. Bu çalışma, sadece alfabe levhalarının değişmesi değildir; Türk dünyasının ekonomik, siyasi ve stratejik olarak da kenetlenmesinin zihnî altyapısıdır. Bu çalışma, kardeşlerin asırlar sonra aynı kelimede, aynı seste, aynı satırlarda yeniden kucaklaşması gibi içimi büyük bir ümitle dolduruyor.

Bireyin kimlik gelişiminin ve aile içi iletişimin temeli olan dilin, gençlerin dijital ortamlardaki kullanım biçimleri aileleri endişelendiriyor. Genç nesilde dil farkındalığını artırmak ve Türkçeyi bir yaşam disiplini hâline getirmek için ailelere ve eğitimcilere ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

Dil, düşünce dünyasını inşa eden, karakteri ve millî kimliği şekillendiren en temel unsurdur. Gençlerimizin dijital ortamlarda geliştirdikleri kısaltılmış, kuralsız ve âdeta hiyeroglif benzeri yeni iletişim dili, ailelerimizi haklı olarak endişeye sevk etmektedir. Ancak bu durum karşısında sadece yakınmak veya dijital dünyayı tamamen yasaklamaya çalışmak gerçekçi ve yapıcı bir çözüm yolu değildir. Genç nesilde dil farkındalığını artırmak için öncelikle aile içinde dilin bir değer, bir şahsiyet meselesi olarak yaşatılması gerekmektedir. Anne ve babalar, evlatlarıyla kurdukları diyaloglarda zengin, özenli ve derinlikli bir Türkçe kullanarak onlara ilk ve en etkili rol model olmalıdır. Eğitimcilerimiz ise Türkçeyi sıkıcı dil bilgisi kurallarından ibaret bir ders gibi sunmak yerine onun estetik gücünü ve felsefesini gençlerin dünyasına aktarmalıdırlar. Yeni çağa uygun olarak dijital dünyada münazaralar, kompozisyon yarışmaları ve etkili konuşma atölyeleri düzenlenerek gençlerin kendilerini sözlü ve yazılı olarak ifade etme becerileri ödüllendirilmelidir. Unutulmamalıdır ki kelime haznesi daralan bir gencin düşünce dünyası da daralır ve sonunda kendi kimliğine yabancılaşır. Aileler ve

eğitimciler el ele vererek gençlerimize Türkçenin asaletini, nezaketini ve bir dünya dili olduğunu hissettirmelidir. Dilini disiplin ve saygınlık ölçütü olarak gören bir gençlik, dijital dünyanın yozlaştırıcı akımlarına karşı kendi kültürel kalkanını zaten kendisi oluşturacaktır. Eğitim sistemimizde çocuklarımızın dil, dil-kültür ve dil-kimlik ilişkisi konularındaki farkındalık düzeylerini geliştirmeye dönük konulara yer vermeliyiz.

Üniversitelerdeki akademik yükselme ve teşvik kriterleri, araştırmacıları neredeyse tamamen yabancı dilde yayın yapmaya zorluyor. Genç akademisyenlerin kendi ana dillerinde bilim üretmekten uzaklaşması, Türkçenin bir "bilim dili" olarak geleceğini nasıl tehdit ediyor?

Bir dilin varlığını sürdürebilmesi ve küresel ölçekte saygınlık kazanması, mutlak surette bilim dünyasında da kullanılmasına bağlıdır. Mevcut akademik yükselme, atama ve teşvik kriterlerinin araştırmacıları yabancı dilde yayın yapmaya zorlaması, millî akademimizin kanayan yarasıdır. Genç akademisyenlerin kendi ana dillerinde makale yazmaktan, bilimsel kavram üretmekten uzaklaşması Türkçenin geleceğini doğrudan ve ciddi şekilde tehdit etmektedir. Eğer bir dille tıp, mühendislik, felsefe veya kuantum fiziği yapılamaz hâle gelirse o dil zamanla sadece gündelik ihtiyaçların karşılandığı konuşma diline indirgenir. Kendi dilinde bilim üretemeyen bir millet, başkalarının ürettiği kavramların ve düşünce kalıplarının esiri olmaktan, entelektüel anlamda sömürgeleşmekten kurtulamaz. TDK olarak YÖK ve üniversitelerimizle farklı bilim dallarında Türkçenin terim altyapısını güçlendirmek amacıyla geniş katılımlı komisyonlar kurduk ve ulusal terim bankası üzerinde çalışıyoruz. Genç araştırmacıları teşvik amacıyla tamamen Türkçe olarak kaleme alınmış nitelikli akademik eserlere basım desteği sağlıyoruz. Uluslararası hakemli dergilerimizin sayısını ve niteliğini artırarak Türkçenin dünyadaki bilimsel literatürde prestijli bir yayın dili olması için gerekli yayımcılık altyapısını kuruyoruz. Bilim insanımızın kendi dilinde düşündüğü, kendi diliyle buluşlar yaptığı ve bu buluşları dünyaya kendi kelimeleriyle haykırdığı bir akademi iklimi arzuluyoruz. Dili hangi alandan çekerseniz dil o alanda gerilemeye başlar. Dili eğitim, bilim dili olmaktan çıkarırsanız dil, 8-10 yılda bilgi birikiminin ikiye katlandığı bir dünyada terim üretemez olur, geriler, kısırlaşır. Şunu unutmayalım; tabiat boşluk kaldırmaz. Tabelalardan Türkçeyi çektik, tabelalar boş mu kaldı? Hayır. Halkımızdan mevcut durumu analiz etmelerini, düşünmelerini ve bu durumu bir problem olarak algılamalarını isterim. Türkçeye karşı hepimizin sorumluluğu var. Her bir kelime binlerce yıldır atalarımızın hafıza süzgecinden geçerek bize kadar ulaşmış birer mirastır. Bu mirasa hep birlikte sahip çıkmalıyız.

Öz Geçmiş

Mersin Erdemli'de dünyaya gelen Osman Mert, ilk ve ortaöğrenimini Erdemli'de tamamladı. 1994'te Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1996 yılında Türk Dili Uzmanı, 2002 yılında da Türk dili doktoru olan Mert; 2007-2008 öğretim yılında Moğolistan Millî Üniversitesi Yabancı Diller ve Kültürler Fakültesi Türkoloji Bölümünde çalışarak Moğolca Hazırlık Programını bitirdi. 2011 yılında "Türk dili/Köktürkçe" alanında doçent, 2016'da ise profesör ünvanını aldı. 2012-2016 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi Müdürlüğü, Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü; 2020-2023 yılları arasında da aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü görevinde bulundu. 2019-2023 yılları arasında TDK Bilim Kurulu Üyesi olmuş, 2023'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde çalışmaya başlamıştır. Mayıs 2023'ten beri TDK Başkanlığını yürüten Osman MERT, TDT Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu toplantılarının organize edilmesinde görev almış, oturumlar yönetmiş ve ülkemizi temsil etmiştir.

AKINTIYA DOĞRU

Meryem Asude YILDIRIM

Suyun dibine batmış süs çakıl taşları arasına saklanmış minik evimde, sabah namazı vaktine yakın uyandım. Sahibimiz, güneş doğmadan önce teheccüde kalktığı için biz de bu saatlerde uyanmaya alışmıştık. Kaç sene oldu saymadım bu akvaryumdayım. Etrafımda birkaç çakıl taşı, biraz süs yosunu ve bir su kaplumbağası var. Gerçi adını ve anılarımızı sürekli unutuyorum ama sanırım o da şu tepemdeki yıldız gibi vefakâr bir dostumdu. Bahsetmiş miydim bilmiyorum, hafızam biraz zayıftır.

Adım neydi, bilmiyorum. Ne için yaşardım, buraya nasıl gelmiştim, neden buradaydım, buradan ayrılacak mıydım? Eğer olur da ayrılırsam nereye gidecektim? Bir sürü soru vardı ama akıl zayıflığımdan hiçbiri hakkında fikir sahibi değildim. Bazen, daha doğrusu genelde oda arkadaşım olan dişi su kaplumbağası, sorularımı onu hiç dinlemediğim hâlde bıkmadan cevaplayıp dururdu. İçimden "Yahu bir sus! Anlamıyorum seni." desem de dışımdan cesaret edip söyleyemezdim.

Kaldığımız oda yaşlı bir sahaf amcaya aitti. Etrafımız eski, saman kâğıtlı kitaplarla dolu ahşap kitaplıklarla çevriliydi. Kitaplardan başka bir de geniş bir yazı masası vardı bu tek odalı dükkânda. Masanın üzerinde yalnızca sahaf amcanın her ikindide kullandığı tuşlu bir daktilo, bir okka, yem kutumuz, her sabah dükkânın önünden geçen çiçekçi ablanın verdiği taze gülü koymak için ince bir vazo ve son olarak bizi içine alan minik akvaryum vardı. Kapının tavanına asılan o pirinç zil her çaldığında içeri yeni bir dünya girerdi. Hayatım bunlardan ibaretti. Yerdim, yüzerdim, ışıklar sönünce uyurdum. Her gün bir önceki günü unuttuğumdan yeni doğmuş gibi başlardım güne. Yeni bir güne uyanmıştık yine. Ev sahibi namazını kılıp evradını bitirirken güneş karşımızdaki okyanustan yükselmeye başlamıştı bile. Seccadesini toparlayıp perdeleri çekti ve havalandırmak için pencereleri sonuna kadar açtı. Temizliğe raflardaki kitapların tozlarını almakla başladı. Haftada en fazla yedi ya da sekiz müşteri gelirdi ama o yine de vazifesini hiç aksatmadan, son derece şevk ile yapardı. Bazen düşünürdüm; acaba dünya çapında kitapları en çok okunan yazarlarda da bu kadar şevk var mıydı diye. Yazarlık, görünmeyen kalplere dokunma sanatıydı onun için.

Bir defasında saçları örgülü, üzerinde pembe bir elbise olan kocaman gözlü zarif bir kız gelmişti buraya. Yüzlerce kitap arasından amcamızın "Yeni Çalışmalarımız" adlı rafına koyduğu o tek nüsha kitabı alıp köşede okumaya başlamıştı. Sayfaları çevirdikçe yüzüne farklı bir duygu yansıyordu. Bazen endişeli bazen korkmuş, birkaç sayfa sonra rahatlamış, sonra tekrar tedirgin... Hava kararmaya yüz tutmuşken kitabı bir solukta bitirip memnun bir ifadeyle ayağa kalktı. Daktilonun önünde çalışan yazarın yanına geldi ve "Affedersiniz, rahatsız ediyorum. Ben bir edebiyat dergisinde editörüm. İzniniz olursa kitabınızı tanıtmak istiyorum." demişti. O aydan sonra dükkân edebiyatseverlerle dolup taşmıştı. Dükkânın dolu mu boş mu olduğu ev sahibini pek ilgilendirmezdi aslında. O sadece işini; yazmayı, okumayı ve o tek odalı dünyasından insanların ruhuna dokunmayı severdi.

Temizliği bitirip kapıyı açmıştı ki çiçekçi abla her zamanki gibi aniden kafasını pencereden

uzattı. Sırtında çiçek sepeti, ağzında sakızı ve takılarla dolu koluyla pencereye dayandı. "Abem, taze gül istermisin?" diye çiçekleri masaya uzattı. Yazar amca gülümsedi: "Kitap mı istersin karşılığında yoksa para mı?" dedi. "Bilesen ben okuma yazma bilmem abem. İki yüz lira verirsin, sana en güzelinden bir gül veririm," diye yanıtladı çiçekçi. Yazar, cebinden çıkardığı parayı kıza uzattı ve vazodaki eski gülü çıkarıp yenisini koyarken şöyle dedi: "Bu gülü kendime alıyorum. Ancak sana bir iki yüz lira daha vereceğim. Onun karşılığındaki ikinci gülü de bugün dükkânının önünden geçen, hayata karşı gönlü buruk, kalbi kırık kim varsa ona ver. Ver ki, şu fâni dünyada kalbi kırık kimse kalmasın." Çiçekçi kızın gözleri parladı: "Olur da bir gün okuyabilirsem, ilk okuyacağım kitap seninki olacak abem!" dedi ve neşeyle zıplayarak uzaklaştı.

Çiçekçi çiçeğini satadursun, yazar kitabını yazadursun, talebeler bisikletleriyle okula doğru neşeyle sürüp gidedursun, şu aciz balık yalnızca dursun... Evet, bir gün daha öylece geçivermişti. Günlerin bana verdiği tek şey ulaşılamayan birkaç hayal, endişe, geride kalmışlık hissi ve yalnızlıktı. Eminim dışarıdan bakınca buranın huzuru size fazla fazla ulaşıyordur ve "Neden bu huzurlu yere kanaat etmiyorsun? Otur oturduğun yerde" diyorsunuzdur. Haklı olabilirsiniz ama ben buraya ait değildim. Küçük bir akvaryumda çiçekler güzel görünür ama nefes alamazlar, kokularını dünyaya yayamazlar. Minik camın arkasından görüyordum; karşımda ucu bucağı olmayan bir okyanus vardı. Şimdi öğrendim, tam sekiz yıldır bu küçük fanusta yüzüyormuşum. Ne kadar daireler çizsem de okyanusa ulaşamıyordum. Yeniliğe, uzak diyarlara, denizin gerçek dalgalarına kendimi kaptırmak istiyordum.

Baş ucumda parıldayan ve camdan içeri süzülen gece yıldızına seslendim içimden: "Bir gün ulaşabilecek miyim? Bu loş camın ötesindeki koca deryaya açılabilecek miyim?" Yıldız, gökyüzünün sonsuzluğundan bana fısıldadı: "Hâlâ gençsin evlat! Ve bil ki deniz asla durgun değildir. Oraya açılan yolda seni şimdiki konforundan çok farklı bir hayat bekler. Hayaller, güzel oldukları kadar ağır bedeller ve zorluklar barındırır. Ama yukarı baktığın o yuvarlak gökyüzünün ötesinde, her zaman daha fazlası vardır."

Yıldız sözlerini bitirdiğinde akvaryumun okyanusa bakan köşesinde ince bir çatlama sesi duyuldu. Su sızmaya başladı ve çatlaklar hızla genişledi. Duvar kırılmak üzereydi. Kırık cam parçaları canımı yakacak olsa bile özgürlüğün bedelini ödemeye hazırdım. Ve ansızın fanus ortadan ikiye ayrıldı. O sırada, dükkânın açık pencerelerinden içeri giren sert okyanus rüzgârı masanın üzerindeki suları pencereye doğru sürükledi. Akvaryumdan taşan suyla birlikte kendimi havalandırılmak için açık bırakılan o geniş pencerenin pervazında buldum. Aşağıda, tam dükkânın duvarının dibinde, okyanusa bağlanan küçük bir su kanalı akıyordu. Kendimi o akıntıya bıraktım. Ciğerlerim ilk kez tuzlu ve hırçın okyanus suyuyla dolarken canım yanıyordu ama kalbim hiç olmadığı kadar hürdü. Eski ve yosunlu anılarımı geride bırakarak nihayet ait olduğum o uçsuz bucaksız deryaya, akıntıya doğru yüzüyordum.

TARİHİN MAVİYLE BULUŞTUĞU ŞEHİR MUĞLA

Sümeyra YAMAN

Ege ile Akdeniz'in birleştiği bereketli topraklarda yükselen Muğla, turkuaz koyları, eşsiz doğası ve binlerce yıllık medeniyet birikimiyle Anadolu'nun dikkat çekici şehirlerinden biridir. Karia uygarlığının izlerini taşıyan antik kentleri, Menteşe Beyliği'nin mimarisini yansıtan camileri ve Osmanlı Dönemi'nin ilim yuvalarını temsil eden medreseleriyle Muğla âdeta bir açık hava müzesi ve kültür hazinesidir.

Tarihî Camileri: Sükûnetin ve Maneviyatın Adresleri

Bir şehrin ruhunu duyumsamanın en tesirli yollarından biri asırlardır ayakta duran ibadethanelerini ziyaret etmektir. Zira camiler, yalnızca namaz kılınan mekânlar değil; ilmin öğretildiği, kültürün yaşatıldığı, sevinç ve hüzünlerin paylaşıldığı, medeniyetin şekillendiği merkezlerdir. Farklı uygarlıkların izlerini taşıyan Muğla pek çok nadide camiye ev sahipliği yapmaktadır.

Milas'ın tarihî dokusu içerisinde yükselen Firuz Bey Camii, Beylikler Dönemi'nden günümüze ulaşan bir şaheserdir. 1394 yılında Menteşe Beyliği döneminde yaptırılan cami Anadolu-Türk mimarisinin seçkin örnekleri arasındadır. Caminin ilk dikkat çeken bölümü mermerden işlenmiş ihtişamlı taç kapısıdır. Geometrik desenler, bitkisel motifler ve ince taş oymaları dönemin sanat anlayışını gözler önüne serer. Kapıdan içeri girildiğinde ziyaretçileri sade fakat son derece zarif bir ibadet atmosferi karşılar. Kesme taşlarla inşa edilen yapı, Selçuklu mimarisinin izlerini taşırken klasik Osmanlı mimarisine geçişin de önemli örneklerinden biri olma özelliğine sahiptir.

Kurşunlu Camii, Osmanlı sanat anlayışının zarafetini gözler önüne serer. Muğla şehir merkezinde yer alan

Muğla, burada zikredemeyeceğimiz sayıda tarihî camiye sahiptir. Her biri, yaşadığı dönemin kültürünü, sanatını ve sosyal hayatını günümüze taşımaktadır.

cami şehrin en bilindik tarihî yapılarındandır. 1493 yılında Menteşe Sancak Beyi tarafından yaptırılan cami, adını kubbesini örten kurşun levhalardan almıştır. Klasik Osmanlı mimarisinin erken dönem özelliklerini taşıyan yapı tek kubbeli planıyla dikkat çeker. Kesme taştan inşa edilen cami geniş avlusu, şadırvanı ve gölgesinde dinlenilen asırlık çınarlarıyla burayı yalnızca bir ibadet mekânı olmaktan çıkarıp sosyal hayatın da merkezi hâline getirmiştir. Geçmişte mahalle halkının buluştuğu, ilim meclislerinin kurulduğu ve çocukların ilk dinî eğitimlerini aldığı bu avlu bugün de aynı huzuru ziyaretçilerine hissettirmektedir.

Şeyh Camii, Muğla merkezde bulunan ve 16. yüzyıldan günümüze ulaşan bir diğer tarihî yapıdır. Adını, bölgede yaşamış bir gönül insanından aldığı rivayet edilen cami ahşap tavanındaki ince işçilik ve geleneksel kalem süslemeleriyle dikkat çeker.

Ahmed Gazi Medresesi: Menteşe Beyliği'nin İlim ve Sanat Mirası

Muğla'nın Milas ilçesine bağlı Beçin Antik Kenti sınırları içindeki Ahmed Gazi Medresesi Türk-İslam medeniyetinin abidelerindendir. Yüzyıllardır ayakta duran bu görkemli yapı ilimle yoğrulmuş bir dönemin sessiz tanığı, taşlara işlenmiş bir kültür mirasıdır. Beçin, Menteşe Beyliği'nin önemli yönetim merkezlerinden biri olup siyasi öneminin yanı sıra ilim ve kültür hayatının

da merkeziydi. 13. yüzyılda kurulan bu medrese seçkin âlimlerin yetiştiği, ilmî tartışmaların yapıldığı ve devlet adamlarının eğitim gördüğü müstesna bir okuldu. Anadolu'daki açık avlulu ve iki eyvanlı medrese planının en güzel örneklerinden biri olan yapıdaki öğrenci odaları, ortadaki geniş avlusuyla eğitim ve günlük yaşamın iç içe geçtiği işlevsel bir mimari anlayışı yansıtmaktadır. Ahmed Gazi'nin türbesinin de içerisinde yer aldığı medrese, yöre halkının merkezî ziyaretgâhlarındandır. Günümüzde restore edilen yapı Milas Taş Eserler Müzesi olarak hizmet görmektedir. Medresenin odalarında Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait mezar taşları, kitabeler, mimari unsurlar ve etnografik eserler sergilenirken eğitim hayatını anlatan canlandırmalar ve Anadolu medreselerini tanıtan bölümler de ziyaretçilere sunulmaktadır.

Muğla'nın Antik Kentleri: Tarihin Sessiz Tanıkları

Muğla'nın tarih sahnesindeki yolculuğu binlerce yıl öncesine uzanır. Karia uygarlığının önemli merkezlerinden biri olan bu yöre, Antik Çağ'ın en görkemli şehirlerine ev sahipliği yapmıştır.

Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi

Kurşunlu Camii

Bodrum'da bulunan Halikarnassos Antik Kenti, dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen Halikarnas Mozolesi ile tarihe adını yazdırmıştır. Kral Mausolos adına inşa edilen bu anıt-mezar, yalnızca döneminin değil dünya mimarlık tarihinin de önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir.

Yatağan ilçesindeki Stratonikeia Antik Kenti "Gladyatörler Şehri" olarak tanınır. Helenistik Dönem'den Osmanlıya kadar kesintisiz yerleşime sahne olan kent; tiyatrosu, agorası, sütunlu caddeleri ve görkemli yapılarıyla ziyaretçilerini iki bin yıl öncesine götürür.

Bodrum yakınlarındaki Myndos, Datça'ya bakan kıyılarıyla antik dönemin önemli liman kentlerinden biri olmuştur. Fethiye'deki Telmessos Antik Kenti ise kaya mezarları ve tiyatrosuyla Likya uygarlığının seçkin merkezleri arasında yer almıştır.

Seydikemer ilçesi sınırlarında yer alan Tlos Antik Kenti, Likya bölgesinin eski ve önemli şehirlerinden biridir. Kayalara oyulmuş mezarları, Roma tiyatrosu, stadyumu, hamamları ve Bizans Dönemi'ne ait kalıntılarıyla Tlos âdeta bir açık hava müzesi görünümündedir. Kentte bulunan "Kanatlı At Pegasus'u Yakalayan Kahraman Bellerophontes" kabartmaları ise antik mitolojinin en güzel örnekleri arasında gösterilmektedir.

Muğla'nın Müzeleri: Mavi Şehrin Derin Hazineleri

Ege'nin masmavi sularına hâkim görkemli Bodrum Kalesi'nin içinde yer alan Bodrum Su Altı Arkeoloji Müzesi, dünyadaki önemli su

altı arkeoloji müzelerinden biri olarak kabul edilir. Tarih ile denizin eşsiz buluşmasına tanıklık eden bu müze, ziyaretçilerine binlerce yıl önce Akdeniz'in derinliklerine gömülen medeniyetlerin hikâyesini anlatır. 1960'lı yıllardan itibaren Bodrum açıklarında gerçekleştirilen su altı kazılarında çıkarılan eserler müzenin temel koleksiyonunu oluşturur. Dünyaca ünlü Uluburun Batığı, Geç Tunç Çağı ticaretine ışık tutan en önemli keşiflerden biridir. Yaklaşık üç bin yıl önce batan bu ticaret gemisi, bakır külçeleri, cam külçeleri, fil dişleri, değerli takılar ve dönemin ticaret ağını gösteren yüzlerce eseriyle tarihçilerin geçmişe bakışını değiştirmiştir. Müze salonlarında cam eserler, bronz ve altın objeler, antik gemi batıkları ile denizcilik tarihine ait birçok nadide eser sergilenmektedir.

Müzenin bulunduğu Bodrum Kalesi ise başlı başına bir tarih hazinesidir. Orta Çağ'da inşa edilen kale, deniz manzarası ve taş mimarisiyle ziyaretçilere unutulmaz bir atmosfer sunarken tarih ve doğayı aynı anda yaşama imkânı verir.

Ahmed Gazi Medresesi

Milas ilçesinde bulunan Uzunyuva Anıt Mezarı ve Müze Kompleksi, Anadolu arkeolojisinin önemli keşiflerinden biridir. Yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan bu görkemli yapı, Antik Karia Uygarlığı'nın ihtişamını günümüze taşıyan eşsiz bir mirastır. Kazılar sırasında bulunan mermer lahit, heykeller, mimari parçalar ve dönemin sanat anlayışını yansıtan kabartmalar müze kompleksinde modern sergileme teknikleriyle ziyaretçilere sunulmaktadır.

Muğla şehir merkezindeki Muğla Müzesi, bölgenin binlerce yıllık tarihini tek çatı altında buluşturan önemli kültür merkezlerindendir. Karia, Roma, Helenistik, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda eserin sergilendiği müze binası, eski bir cezaevinin restore edilmesi sonucu oluşturulmuştur. Buradaki seramikler, lahitler, bronz eserler, heykeller ve sikkeler Muğla'nın farklı dönemlerdeki yaşam tarzlarına ışık tutmaktadır. Ayrıca müzede, Özlüce Köyü'ndeki kazılardan çıkarılan milyonlarca yıllık fosillerin sergilendiği paleontoloji bölümü de bulunmaktadır.

Muğla, her köşesinde farklı hikâyeleri dillendiren muhteşem doğasıyla tarih, kültür ve medeniyetin iç içe geçtiği eşsiz bir Anadolu şehridir. Camilerden yükselen ezanlar, medreselerde okutulan ilimler, türbelerde hissedilen manevi huzur,

Halikarnassos Antik Kenti

antik tiyatrolarda yankılanan geçmişin sesi Muğla'nın çok katmanlı tarihini bir araya getirir. Bugün, Muğla'yı ziyaret edenler bir taraftan denizin ve güneşin tadını çıkarırken diğer taraftan da Karia krallarının hüküm sürdüğü antik kentlerde dolaşabilir, Menteşe Beyliği'nin zarif mimarisini keşfedebilir, Osmanlının ilim geleneği hakkında bilgi sahibi olabilir ve yüzyılların maneviyatını yaşatan camileriyle geçmişle bağ kurabilir.

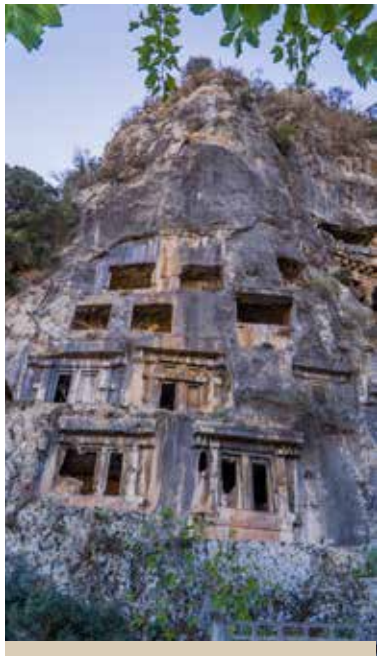

Telmessos Antik Kenti

YAPAY ZEKÂ VE MAHREM ALAN AİLE SIRLARI ALGORİTMALARA MI EMANET?

Ahmet Melih KARAUĞUZ

Gece yarısı bir anne, çocuğunun günlerdir geçmeyen öksürüğünü bir yapay zekâ sohbet botuna yazıyor. Başka biri, kimseye açamadığı bir ilişki sıkıntısını, belki eşiyle bile paylaşamadığı bir derdini aynı ekrana anlatıyor. Vaktiyle böyle meseleleri bir dosta ya da yaşça büyük, güngörmüş birine açar; durum ciddiyse bir uzmana danışırdık. Şimdiyse sırlarımızı giderek artan bir eğilimle yazılımlara emanet ediyoruz. Peki, o satırlar nereye gidiyor ve dijital hafızada ne kadar süre kalıyor? Bu verileri kimlerin okuyabileceğini çoğumuz merak dahi etmiyoruz.

Verilere göre, milyonlarca kişi yapay zekâ kullanıyor; üstelik bu kullanıcıların azımsanmayacak bir bölümü, söz konusu araçları yalnızca iş veya ödev için açmıyor; dertleşmek, akıl danışmak veya sadece içini dökmek için de bu ekranların karşısına geçiyor.

Soruların niteliği de köklü bir değişime uğradı. Bazen bir sağlık kaygısı bazen evde biriken ve kimseye sezdirilmeyen bir gerginlik bazen iyileşmeyen bir çocuk ya da omuzlara çöken bir borç yükü... Eskiden ancak en yakınımızdakilere açabildiğimiz bu yükleri şimdi cansız bir muhataba aktarıyoruz. Ekran karşısındaki o yalıtılmışlık hissi, bir insanın gözlerinin içine bakarak söylemekte zorlanacağımız şeyleri klavyeye pervasızca dökmemizi sağlıyor. Asıl kurcalanması gereken ise bu tekinsiz rahatlığın ardında tam olarak neyin yattığı.

Makineye İtiraf Etmek Neden Bu Kadar Kolay?

İnsanın bir makineye, kimi zaman bir insana açamadığı kadar rahat açılması aslında yeni bir olgu değil. Joseph Weizenbaum 1960'lı yıllarda basit bir sohbet programı yazdığında insanların bu son derece ilkel yazılıma en özel dertlerini anlatmaya başladığını görüp büyük bir şaşkınlık yaşamıştı. İlerleyen yıllarda psikologlar da aynı sonuca defalarca ulaştı: Yargılanmayacağını hisseden insan çok daha kolay konuşuyor. Karşınızdakinin bir makine olduğunu bilmek; o utanma duygusunu, "Acaba ne der?" korkusunu bir anda hafifletiveriyor. Kimsenin bizi görmediği yanılgısıyla kelimelerimizi hiç tartmadan dışa vuruyoruz. Ancak bu tekinsiz rahatlığın görünmez bir bedeli var. Çünkü karşımızdaki, sırrımızı kalbinde tutacak güngörmüş bir dost değil; aksine, yazdığımız her şeyi satır satır kaydedip depolayan bir sistem. 2025'te yayımlanan bir araştırma, Amerika'daki gençlerin yarısından fazlasının yapay zekâ arkadaşlık uygulamalarını düzenli olarak kullandığını ortaya koyuyor. Daha da çarpıcı olanı, bu gençlerin hatırı sayılır bir bölümünün söz konusu yazılımlarla kurduğu bağı gerçek insan ilişkileri kadar hatta kimi zaman onlardan bile doyurucu bulduğunu ifade etmesi. Sırdaş niyetine sığındığımız bu uygulamalar, gerçekte en mahrem verilerimizin toplandığı birer işleme kanalından ibaret.

> Eskiden en güvenli sığınağımız sayılan, dört duvarı arasında tüm dünyadan yalıtıldığımıza inandığımız o ev... Ne yazık ki o duvarlar artık fazlasıyla incelmiş, hatta çoktan şeffaflaşmış durumda.

Sesli asistanlar, akıllı ev cihazları... Tüm bunlar salonumuzun, mutfağımızın başköşesinde sürekli açık duran birer mikrofon aslında. Birçok uygulama kullanıcıların ev içi mahrem görüntülerine yetkilerini aşarak denetimsizce erişebiliyor veya sesli sohbet kayıtlarını yasal sınırların çok ötesinde bir süre boyunca saklıyor.

Tüm bunlar sistemde yaşanan münferit kazalar değil; bizzat platformların temel işleyiş mantığının bir sonucu. Cihazların büyük bir kısmı, "hizmet kalitesini artırmak" gibi masumane bir kılıfın ardına sığınarak konuşma ve görüntü örneklerimizi devasa sunuculara kopyalıyor. İşin daha da ürkütücü tarafı, bu kayıtların

zaman zaman etten kemikten insanlar tarafından tek tek dinlenip izlenmesi. Eskiden en güvenli sığınağımız sayılan, dört duvarı arasında tüm dünyadan yalıtıldığımıza inandığımız o ev... Ne yazık ki o duvarlar artık fazlasıyla incelmiş, hatta çoktan şeffaflaşmış durumda.

Verinin Gittiği Yer

Yapay zekâya anlattıklarımızın akıbeti de çoğu zaman düşündüğümüz gibi olmuyor. Bu şirketlerin uçsuz bucaksız gizlilik sözleşmelerine göz attığınızda kullanıcı yazışmalarının sistemi geliştirmek, yani dil modellerini eğitmek amacıyla kullanılabileceği gerçeğiyle yüzleşiyorsunuz. Hâl böyle olunca, bir akşamüstü içimizi dökerek ekrana yazdığımız mahrem bir aile meselesi, kâğıt üzerinde, o sistemin gelecekteki tepkilerini şekillendirecek milyarlarca veri noktasından birine dönüşüveriyor. Sildiğimizi sandığımız bir yazışma, hiç haberimiz bile olmadan arşivlerde tutulabiliyor. Demek ki mahremiyet, artık yalnızca bizimle o soğuk ekran arasında akdedilmiş gizli bir anlaşma değil. Arka planda koca bir ekosistem; teknoloji devleri, mahkemeler ve düzenleyici kurumlar devrede.

Tüm bu karmaşık denklemin en savunmasız halkasını ise çocuklar oluşturuyor. Küçük bir çocuk, mahremiyet kavramının ne anlama geldiğini henüz idrak edemeden hayatına dair en özel ayrıntıları bu uygulamalara bir çırpıda anlatabiliyor; üstelik bir oyun oynadığını sanarak tamamen saf bir bilinçsizlikle... Onun ağzından ev içine dair sıradan gibi görünen bir sırrı kapan yazılım, bu veriyi hangi karanlık sunucuda, tam olarak ne amaçla biriktiriyor? Ne yazık ki çoğu zaman bunu bilmenin hiçbir yolu yok.

Bir Çerçeve: Mahremiyet Yalnızca Gizlilik Değil

Tüm bu tekinsiz manzarayı anlamlandırmak için başvurabileceğimiz iki temel kavram var. İlki, bilgi felsefecisi Helen Nissenbaum'un literatüre kazandırdığı "bağlamsal bütünlük" ilkesi. Nissenbaum, mahremiyeti salt "her şeyi gizli tutmak" olarak tanımlamaz. Ona göre asıl sorun, bir bilginin basitçe açığa çıkması değil ait olduğu özgün bağlamdan koparılarak bambaşka bir mecraya taşınmasıdır. Doktorunuza anlattığınız mahrem bir şikâyetin gün gelip bir reklamcının veri tabanına düşmesi bu bağlamın açık bir ihlalidir. Aynı şekilde, yapay zekâya iç dökerek açtığımız bir aile meselesinin ileride devasa bir modelin eğitim verisine dönüşmesi de tam olarak aynı kapıya çıkar: Bilgi, doğduğu ve ait olduğu yuvadan yani bağlamından zorla sökülüp alınır.

> En sade, en köklü çare zihnimizde yeni bir refleks oluşturmaktan geçiyor: Yazmadan önce sadece bir saniye durmak. "Bu kelimeler gerçekten o soğuk ekrana mı ait?" diye kendine sormak.

İkinci anahtar kavram ise sosyal bilimci Shoshana Zuboff'un "gözetim kapitalizmi" olarak adlandırdığı düzendir. Zuboff'a göre, bugünün teknoloji devlerinin asıl ticari metası, doğrudan insan deneyiminin içinden çekip çıkarılan verinin ta kendisidir. Bu veri önce toplanır, ardından davranışlarımızı öngören "geleceğe dair tahmin modellerine" dönüştürülür ve nihayetinde akıl almaz bir sermayeye tahvil edilir. Meseleye bu pencereden baktığımızda önümüze "bedava" etiketiyle sunulan onca yardımsever dijital aracın asıl faturasını kendi mahremiyetimizle ödediğimizi fark ederiz. Ekran karşısında hiçbir bedel ödemediğimizi sandığımız o rahatlık hissinin hesabı günün sonunda muhakkak bize kesilir.

Aslına bakarsanız mahremiyeti koruma fikri, geleneğimizin tam merkezinde yer alıyor. Kur'an-ı Kerim, insanın bir başkasının gizli hâlini kurcalamasını açıkça yasaklıyor: "Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın."

(Hucurat, 49/12) Nur suresi ise hane halkının rızası olmadan bir başkasının evine girilmemesini emrederek hane mahremiyetini doğrudan ve kati bir biçimde koruma altına alıyor (Nur, 24/27). Bu ayetler, mahremiyeti basit bir hak olmanın çok ötesine taşıyarak titizlikle korunması gereken ilahi bir emanet olarak konumlandırıyor.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadisi ise bu kavrayışı bir adım daha öteye taşıyor: "Kim bir kulun ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter." (Müslim, Birr, 72) Burada bizden talep edilen, başkasının sırrını ifşa etmemek değil bilsek dahi üzerini örtmektir. Oysa günümüzdeki pek çok dijital sistem bunun tam aksi bir mantıkla insanın en saklı kalması gereken yanlarını toplayıp işlemek üzere kurgulanmış durumda. Tam da bu yüzden mesele yalnızca kendi verilerimizi muhafaza etmekle kapanmıyor; ailemizin ve bilhassa çocuklarımızın mahremiyetini farkında olmadan bu çarkın içine atmamak gibi ağır bir sorumluluğu da beraberinde getiriyor.

Peki Ne Yapmalı?

Tüm bu tablo karşısında varılacak sonuç, yapay zekâdan bütünüyle kaçıp saklanmak değil elbette. Bu araçların hayatımıza kattığı olağanüstü kolaylık inkâr edilemez bir gerçek. Asıl mesele, onları şuurlu ve temkinli bir biçimde kullanabilmekte yatıyor. İşin en basit adımı, klavyeye dokunmadan önce bir an duraksamaktır. Yalnızca güvendiğimiz bir dosta veya uzman bir hekime açılması gereken en mahrem dertlerimizi bir sohbet botuna dökmeden önce kendimize zaman tanımak... İşin bir de teknik mutfağı, ayarlar kısmı var. Çoğu uygulamada sohbet geçmişinizin dil modellerinin eğitiminde kullanılmasını engelleyebiliyor, geçmiş kayıtlarınızı silebiliyorsunuz. İnsanların büyük bir kısmı ne yazık ki bu haklarından habersiz. Oysa dijital dünyada bilmek başlı başına bir zırhtır.

Diğer yandan, evi tek bir bütün, dokunulmaz bir alan olarak yeniden düşünmemiz gerekiyor. Hangi akıllı cihazın mikrofonu ne zaman açık kalıyor; çocuğumuz hangi uygulamada hangi verisini paylaşıyor, bunları ara sıra masaya yatırmak şart. Aile içi bir mahremiyet bilinci inşa etmek bugün neredeyse sofra adabı kadar temel bir gereksinim hâlini aldı. Nitekim düzenleyici kurumlar da bu gidişata müdahale etmeye başladı. Türkiye'de Kişisel Verilerin Korunması Kurumu'nun (KVKK) 2025 yılında yapay zekâ ve veri güvenliğine dair yayımladığı rehber ilkeler bunun bir göstergesi. Keza Avrupa'da yürürlüğe giren Yapay Zekâ Yasası da benzer bir kaygıyla, algoritmaların veriyi nasıl topladığına dair şeffaflık ve kesin sınırlar getirmeye çalışıyor.

Belki de en sade, en köklü çare zihnimizde yeni bir refleks oluşturmaktan geçiyor: Yazmadan önce sadece bir saniye durmak. "Bu kelimeler gerçekten o soğuk ekrana mı ait?" diye kendine sormak. Çocuklarımıza bu duraksamayı öğretmek artık onlara yüzme öğretmek kadar hayati bir mesele, temel bir yaşam becerisi. Çünkü mahremiyet sızan bir su gibidir; bir kez elden çıkıp dijital okyanusa karıştı mı onu yeniden kendi kabına toplamanın imkânı yoktur.

EMOJİ ÇAĞINDA KELİMELERİN İTİBARI

Dr. Hikmet KIZIL

Bir zamanlar insanlar kelimelerin ağırlığına inanırdı. Bir cümlenin insanın hayatını değiştirebileceğine, bir mektubun yıllarca saklanabileceğine, söylenen bir sözün dostluğu da düşmanlığı da ömür boyu sürdürebileceğine... Çünkü kelimeler yalnızca seslerden oluşmazdı. İçlerinde karakter, hafıza ve vicdan taşırlardı. İnsan neyse söylediği söz de biraz oydu. Bugün ise başka bir çağın içindeyiz. Her gün milyarlarca kelime üretiliyor. Ekranlar hiç susmuyor. Bildirimler ardı ardına düşüyor. Mesajlar gönderiliyor, yorumlar yapılıyor, paylaşımlar çoğalıyor. İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde bu kadar çok yazılmadı, bu kadar çok konuşulmadı belki de. Fakat insan ister istemez şu soruyu soruyor: Bu kadar sözün içinde neden bu kadar sessizlik var? Neden birbirimize bu kadar çok ulaşıyor ama buna rağmen birbirimize dokunamıyoruz?

Bir tren garında bekleyen insanlar gibi yaşıyoruz artık. Herkes bir yerlere yetişme telaşında. Kelimeler de bu telaştan nasibini alıyor. Kimsenin uzun cümlelere tahammülü yok. Düşüncenin olgunlaşmasını bekleyecek vakti yok. Bir fikrin içinden geçmek yerine üzerinden atlıyoruz. Bir duygunun içinde kalmak yerine onu hızla tüketiyoruz. Oysa insanın ruhu hızlı çalışmıyor. Kalp hâlâ eski zamanların ritmiyle atıyor. Acı hâlâ aynı sürede olgunlaşıyor. Özlem hâlâ aynı uzunlukta sürüyor. Sevgi hâlâ aynı sabrı istiyor. Teknoloji hızlandı ama insan değişmedi. Belki de yaşadığımız en büyük gerilim tam burada başlıyor. Çünkü dijital dünya bizden sürekli hareket istiyor. Sürekli tepki vermemizi, sürekli görünür olmamızı, sürekli konuşmamızı bekliyor. Düşünmekten çok cevap vermeyi, anlamaktan çok tepki göstermeyi ödüllendiriyor. Bu yüzden artık birçok kelime kurşun değil köpük gibi. Dokunuyor ama işlemiyor. Görünüyor ama iz bırakmıyor.

Bir zamanlar insanların hafızasında yıllarca yaşayan cümleler vardı. Şimdi ise birkaç saniye sonra yerini başka bir içeriğe bırakan ifadeler... Dün söylenen bugün unutuluyor. Sabah yazılan akşama eskiyor. Sözün ömrü, ekranın kaydırma hızı kadar sürüyor. Tam da bu yüzden kelimenin itibarı sessizce aşınıyor. Çünkü itibar yalnızca çok kullanılmakla oluşmaz. Tam tersine bazı şeyler fazla kullanıldıkça değer kaybeder.

Bir toplumun dili yalnızca iletişim aracı değildir. Aynı zamanda tarihidir, kültürüdür. Bir millet nasıl düşünüyorsa öyle konuşur, nasıl konuşuyorsa zamanla da öyle düşünmeye başlar. Kelimeler yoksullaştığında yalnızca dil yoksullaşmaz; duygular da yoksullaşır.

Bir zamanlar "özledim" demek kolay değildi. İnsan o cümleyi kurmadan önce özlemini taşırdı. Şimdi aynı duygu birkaç saniyede gönderilen bir emojiyle anlatılmaya çalışılıyor. İnsan yüzünü göremediği yerde duygusunu sembollerle anlatmaya çalışıyor. Bir gülümseme işareti, bir kalp simgesi, bir alkış emojisi... Elbette sorun emojilerin varlığı değil. Sorun, onların yer yer duygunun kendisinin önüne geçmesi. Çünkü bir kalp işareti göndermekle kalbini ortaya koymak aynı şey değil. Bir gülümseme simgesi paylaşmakla bir insanın yüzüne bakarak gülümsemek arasında görünmeyen ama büyük bir fark var.

İletişim, tarih boyunca hiç bu kadar kolay, temas da hiç bu kadar zor olmamıştı herhâlde. Birbirimizin numaraları telefonlarımızda kayıtlı. Sesimiz birkaç saniyede dünyanın öbür ucuna ulaşabiliyor. Fotoğraflarımız anında paylaşılabiliyor. Fakat bütün bu bağlantılar içinde insan kendisini giderek daha yalnız hissediyor. Çünkü bağlantı ile bağ aynı şey değil. Temas ile erişim aynı şey değil. Tanışmak ile tanımak aynı şey değil. Bir insanın çevrim içi olması, onun hayatımıza gerçekten dâhil olduğu anlamına gelmiyor.

Eski sohbetleri özlüyoruz. Bir dostla içilen çayın yanında uzayan konuşmaları, masada unutulan saatleri, büyüklerimizin bize anlattığı masalları, birbirimize sorduğumuz bilmeceleri, kına gecelerinde okunan mânileri, bir konudan başlayıp hayatın bütün anlamına kadar uzanan o dağınık sohbetleri; kimsenin acele etmediği, cümlelerin yarıda kesilmediği, insanların birbirinin gözlerine bakarak konuştuğu anları... Çünkü insan yalnızca bilgi alışverişi yapmaz. İnsan, karşısındakiyle varlığını paylaşır. Yüz yüze konuşmanın sıcaklığı tam da buradan gelir. Karşındaki kişinin sesindeki titremeyi duyarsın. Suskunluğunu fark edersin. Cümlenin söylemediği kısmını hissedersin. Dijital ekranlar insanı değil çoğu zaman yalnızca kelimeyi taşır. İşte bu yüzden aynı mesaj bazen yüzlerce kez okunur ama yine de eksik kalır. Çünkü anlam yalnızca kelimede değildir; anlam, kelimenin arkasındaki insandadır. Bugünün medya düzeni de bu dönüşümün önemli bir parçası.

Dikkat, çağımızın en değerli sermayesine dönüştü. Her platform insanın birkaç saniyesini daha almak için yarışıyor. Bu yarışta uzun düşünceler dezavantaj sayılıyor. Derinlik yavaş kalıyor. Sessizlik görünmez oluyor. Sonuçta insanlar düşüncelerini değil dikkat çekme ihtimali yüksek olan parçaları paylaşmaya başlıyor. Cümleler kısalıyor, anlam daralıyor, tepkiler büyüyor fakat ruh küçülüyor.

Bir toplumun dili yalnızca iletişim aracı değildir. Aynı zamanda tarihidir, kültürüdür. Bir millet nasıl düşünüyorsa öyle konuşur, nasıl konuşuyorsa zamanla da öyle düşünmeye başlar.

Kelimeler yoksullaştığında yalnızca dil yoksullaşmaz; duygular da yoksullaşır. Çünkü insan, hissettiklerini ancak bildiği kelimeler kadar ifade edebilir. Kelimelerin daraldığı yerde insanın iç dünyası da daralmaya başlar. Belki bu yüzden bugün yeniden kelimelerin itibarını konuşmaya ihtiyacımız var. Daha çok konuşmak için değil daha hakiki konuşmak için. Daha çok yazmak için değil daha sahici yazmak için. Çünkü dünyanın hâlâ kurşun gibi ağır kelimelere ihtiyacı var. İnsanın içine düşen ve yıllarca kalan cümlelere, bir dostun omzuna dönüşen sözlere, bir yarayı iyileştiren ifadelere, bir insanı karanlıktan çıkaran kelimelere...

Teknoloji değişmeye devam edecek; belki ekranlar büyüyecek, uygulamalar çoğalacak, yeni semboller, yeni kısaltmalar, yeni iletişim biçimleri ortaya çıkacak fakat insanın en eski ihtiyacı değişmeyecek: Anlaşılmak. Anlaşılmanın yolu ise hâlâ kelimelerden geçiyor. Öyle kelimeler ki yalnızca okunmuyor, hissediliyor; öyle kelimeler ki yalnızca bilgi taşımıyor, insan taşıyor. Çünkü bir çağın gerçek zenginliği sahip olduğu teknolojiyle değil kelimelerine gösterdiği saygıyla ölçülür. Kelimeler itibarını kaybederse insan da kendi sesini kaybetmeye başlar. İnsanın kendi sesini kaybetmesi ise bütün gürültüler içinde duyulabilecek en büyük sessizliktir.

81 İLİN GÖNÜLLÜ İYİLİK MEMURU
MUSTAFA ŞAHİN

Ahmet Mahmut ŞEN

Erzurum'da dünyaya gelen Mustafa Şahin, ilk ve orta öğrenimini Muş'ta tamamlar. 1995 yılında Elazığ Polis Okulunu kazanır. İstanbul'da başlayan memuriyet hayatına vatani görevini yaptıktan sonra Ankara'da devam eder. Hâlihazırda Ankara Çankaya İlçe Emniyet teşkilatında görev yapmaktadır.

İstanbul'da görev yaptığı yıllarda insanlara faydası dokunması gerektiği gönlüne düşer. Böylece "Niyet hayır, akıbet hayır." sözünü kendine düstur edinen Şahin, "Niyetin iyiyse Allah yardım eder." diyerek "Dünyayı İyilik Kurtaracak" isminde bir platform kurar. Mesai saatlerinden artakalan zamanlarda hayır işlerinde koşturmaya başlar. Kısa sürede gönüllülerin de desteğiyle bu iyilik hareketini Türkiye'ye şamil bir hâle getirir.

Tüm illerdeki gönüllüler, mahalle mahalle ihtiyaç sahiplerini tespit edip yardımlarda bulunurlar. Mustafa Şahin'in iyilik yolculuğu bazı merhalelerden geçer. İlk zamanlar ihtiyaç sahibi ailelere erzak yardımında bulunurken daha sonra ailelerin farklı ihtiyaçlarının da olduğunu görüp bunları nakdi yardımlara çevirir. Zamanla, mahalle bakkallarında veresiye defterlerini kapatmaya başlar. Türkiye'de belki de ilk defa askıda kırtasiye uygulamasını başlatır. Tüm bu yardımları yaparken ailelere, gönüllere temas eden Şahin, "Allah'ın melekleri" olarak tasvir ettiği engelli bireyi olan ailelerden de bigâne kalamaz. Herkesin bir engelli adayı olduğunu ifade eder.

Bu iyilik serüveninde unutamadığı birçok hadise yaşar. Bunlardan biri şöyle cereyan eder: Bir gün mesai çıkışı evine doğru giderken parkta su satan bedensel engelli yetim Ümit Çelik'i görür. Çelik'in tek hayalinin akülü sandalye almak olduğunu ve bunu su satarak gerçekleştirmeye çalıştığını öğrenir; önce ondan suları satın alır, sonra da hayırseverlerin desteği ile aldığı akülü sandalyeyi ona hediye eder. Ümit'in 22 yıldır hayalini kurduğu akülü sandalyeyi görünce yaşadığı sevinç karşısında gözyaşlarını tutamayan Şahin, dünyanın en büyük mutluluğunu o sandalyeyi verince yaşadığını ifade eder. Bu hadisenin ulusal basında ve sosyal mecralarda yer almasıyla beraber Polis Memuru Mustafa Şahin ismi âdeta akülü sandalye ile anılır

hâle gelir. Şahin, bu haberden sonra binlerce hayırseverin kendisine ulaştığını söyler. Bu vesileyle günümüze kadar yaklaşık 63 bin engelli vatandaşımıza tekerlekli sandalye ve akülü sandalyeler hediye eder.

Hem çalıştığı kurumdan hem de devletin farklı mercilerinden öncülük ettiği "İyilik Ailesi" adına birçok ödülle taltif edilir.

Polis Memuru Şahin'in, ilk defa bizimle paylaştığı ibretlik bir olay da şöyle gerçekleşir: Yurt dışında yaşayan bir vatandaşımız torununu kaybeder, bu süreçten kızı ciddi manada etkilenir. Kızının teselli olması için Mustafa Şahin'den kızı adına çocuklara hayırda bulunmasını ister. İhtiyaç sahibi çocuğu olan aile aramaya başlayan Şahin, bir arkadaşı vesilesiyle Ankara'da, torunları olan bir nineye ulaşır. Arkadaşı, ihtiyaç sahibi ninenin kapısını çalınca nine gelenin kim olduğuna bakmadan ve hiç konuşmadan direkt eve buyur edip zeytinden başka bir şeyin olmadığı buzdolabına götürüp gösterir ve gözyaşlarına hâkim olamaz. Bu manzara karşısında arkadaşı nineye neden böyle yaptığını sorar. Nine ise birkaç gündür yiyecek bir şeylerinin olmadığını, olanları da torunlarına yedirip kendisinin oruç tuttuğunu, artık gücü tükenince yatsı namazından sonra "Ya Rabbi, sabredecek gücüm kalmadı, Hızır'ını gönder." diye niyaz ettiğini söyler. Kapı çalınca da gelenin muhakkak duasına icabet için gelen kişi olduğuna inandığı için direkt buzdolabını

Mustafa Şahin, bugüne kadar yüz binlerce kişiye yardım elini uzatır. Türkiye geneli 33 binden fazla öğrenciye burs desteği sağlar. Bir yandan polis olarak görevini icra ederken artakalan vakitlerinde de hayır işlerinde koşturmaya devam eder.

göstermeye götürdüğünü söyler. Bu ibretlik hadise karşısında gözyaşlarını tutamazlar.

Yine başka bir ibretlik hadise ise şöyle cereyan eder: Her cuma günü, cuma namazını Hacı Bayram Veli Camii'nde kıldığı bilinen Şahin, yine bir cuma namazı için yola çıkar. Fakat her ne hikmetse bu cuma ayakları onu Taceddin Sultan Camii'ne doğru götürür. Bindiği minibüste para uzatırken yere düşen bozukluklar ona vakit kaybettirir. Normalde inmesi gereken yerden daha ileride, cuma ezanları eşliğinde inmek zorunda kalır. Bunun aslında kaderin planı olduğundan habersizdir. Tam indiği yerde eski bir sandalye üzerinde oturan engelli bir gence ve annesine denk gelir. Engelli kardeşimiz, rüyasında Ankara'da Hacı Bayram'da Mustafa Amca'sıyla buluşup kendisine tekerlekli sandalye hediye ettiğini gördüğünü söyler. Bu rüya sonucu annesi ve engelli kardeşimiz Sinop'tan kalkıp yol iz bilmeden bir umudun peşinde Ankara'ya gelirler. Mustafa Şahin, mutadı olduğu üzere ayaklarının kendisini neden Taceddin Sultan Camii'ne getirdiğini böylece idrak eder. Aradığı kişinin kendisi olduğunu söyleyince anne inanamaz, âdeta donup olduğu yerde kalakalır ve kimliğini göstermesini ister. Koca şehirde tamamen farklı bir noktada âdeta ilahi bir dokunuş onları cem etmiştir.

Mustafa Şahin, bugüne kadar yüz binlerce kişiye yardım elini uzatır. Türkiye geneli 33 binden fazla öğrenciye burs desteği sağlar. Bir yandan polis olarak görevini icra ederken artakalan vakitlerinde de hayır işlerinde koşturmaya devam eder.

İNSANIN TABİATA KARŞI SORUMLULUĞU

Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

Ahlak bilginlerine göre dünyada sorumluluk duygusu taşıyan tek varlık insandır. İnsan, diğer varlıklarda bulunmayan akıl ve iradenin yanı sıra kendine özgü inanca ve değer yargılarına sahiptir. Kendisine verilen nimetlerden, dolayısıyla bunların önemli bir kısmını oluşturan çevreden Allah'a karşı sorumlu olduğu ve sorguya çekileceği Kur'an'da şöyle ifade edilir: "Nihayet o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz." (Tekasür, 102/8), "Oku şimdi kitabını! Bugün kendini yargılamak üzere kendi nefsin yeter!" (İsra, 17/14)

İnsanın tabiata karşı sorumluluğu açısından iki temel ilke öne çıkmaktadır: Emanet ve hilafet. Çevre bize emanettir ve bu emaneti koruyup ona hıyanet etmemek bizim sorumluluğumuzdur. İslam'a göre dünya ve içindekilerle birlikte evren, insanın sahip olduğu imkânlar, zenginlikler ve güzellikler bir ganimet değil aksine âlemlerin Rabb'inden insanlığa verilen, şükür ve sorumluluk gerektiren bir lütuftur. Bu, pek çok ayetin dile getirdiği bir hususdur: "Rabb'iniz ki sizin için yeri döşek, göğü bina kılmıştır; gökten su indirmiş, bununla sizin için rızık olarak çeşitli ürünler çıkarmıştır. Artık siz de bile bile O'na eş ve ortaklar koşmayın." (Bakara, 2/22) "Taze etinden yemeniz ve mücevherini çıkarıp takınmanız için denizi hizmetinize veren de O'dur. Gemilerin denizi yararak gittiklerini görürsün ki bu da O'nun lütfuna nâil olmanız ve O'na şükretmeniz içindir." (Nahl, 16/14)

Tabiatı yalnızca fiziksel bir kaynak veya ekonomik bir nesne olarak değil Allah'ın varlığının sürekli bir tecellisi olarak görmek gerekir: "Doğu da Allah'ındır, batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zatı oradadır..." (Bakara, 2/115) İnsan, çevresinde gördüğü her canlı, bitki, su kaynağı veya ekosistem parçasının Allah'ın zatıyla ilişkili olduğunu fark ettiğinde doğaya yaklaşımını saygı ve sorumluluk çerçevesinde biçimlendirmelidir. Dolayısıyla çevreyi korumak, onu tahrip etmemek ve doğal dengeyi gözetmek aynı zamanda ibadet ve ahlaki bir yükümlülüktür.

İnsanoğlunun yeryüzünde Allah'ın halifesi olması, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde defalarca dile getirilmiştir. Bu sebeple o, ahiret hayatı için dünyayı ihmal etmemeli, aksine imar etmeye çalışmalıdır. Bu hususa değinen bir ayette Allah, "...O, sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizi oranın imarında görevli (ve buna donanımlı) kıldı..." (Hud, 11/61) buyurmaktadır. İnsanın halifeliği ona, dünyayı sömürmeyi değil imar etmeyi hedef olarak göstermektedir. Esasen halifelik, insan onuruna yaraşır bir biçimde yeryüzünü imar etmeyi, orada bilim ve sanat gibi faaliyetleri, ahlaki erdemleri ve onlara dayalı ürünleri en güzel şekilde sergilemesini dinî değer olarak gerekli kılmaktadır.

Çevre ve ekolojik denge açısından bakıldığında kâinatın bütün unsurlarıyla insana hizmet edecek şekilde

yaratıldığı, ancak bunun Allah'ın koyduğu ölçülere uygun yaşandığında bozulmadan varlığını sürdürebileceği görülür. İslam'ın israfı yasaklayıp bunun karşısında iktisadı, yani ölçülü ve dengeli olmayı esas alması çevre felaketlerini önlemenin temel ilkesidir.

İslam dini, kâinatın insanın hizmetine sunulduğunu ifade ederken insanın sorumluluğunu ve gelecek nesiller düşünülmeden tabiatın hoyratça tüketilemeyeceğini vurgular. Başta canlılar olmak üzere insanın doğaya karşı sorumluluklarına dikkat çeker; insanın doğayla ilişkilerinin merhamet ve iyilik üzerine kurulu olmasını öngörür.

İnsan, tabiatın dışında, ondan bağımsız bir hükümran değil tabiatın mutlak hâkiminin kuludur. Varlığı, refahı, mutluluğu ve sağlığı bu düzenin dengesinin iyi olmasına bağlıdır. Zira insan da bu sistemin sadece bir parçasıdır ve ona bağımlıdır. O, diğer varlıklardan fıtrat itibarıyla farklı olduğu için tabiatı koruma, geliştirme ve sonraki nesillere sağlıklı bir miras bırakmakla mükelleftir.

Çevreye karşı sorumluluk açısından "hak" kavramı dikkat çekmektedir. İslam'ın ortaya koyduğu değerler, hayvanların ve bitkilerin de hakları olduğunu; sonraki nesillerin de yeryüzü nimetlerinden yararlanma haklarına sahip bulunduğunu savunur. Tabiat âlemindeki hayvan ve bitkiler gibi canlılarla doğal çevrenin insan üzerindeki hakları, yeryüzündeki davranışları açısından insana bazı sınırlar koyar. Böylece insan, çevreyi egosuna kurban etme özgürlüğüne sahip olmadığını idrak eder.

Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimizin çeşitli vesilelerle bitki, ağaç ve her çeşidiyle tabiattaki canlı hayattan, hayvanlar âleminden söz ettikleri görülür ki bunlar çevrecilik açısından önemli dersler içerir. Peygamberimizin bu konudaki yönlendirmeleri, hadis kaynaklarının yanı sıra bazı siyer ve tarih kitaplarında da yer almaktadır. Bütün bunlar, müminlerin hayatı koruma sorumluluğunu üstlenmesi, bu nimetlere şükür yanında onları çok yüksek bir düşünce ve hikmete yönlendirme amacına dönüktür.

Hz. Peygamber'in bazı hadislerinde karşılıklı sevgiyi maddi nesnelere de taşıdığı görülür ki burada artık fizik ötesi bir boyut dikkat çekmektedir: "Uhud Dağı bizi sever, biz de onu severiz." (Buhari, Megazi, 27) mealindeki hadis, bu açıdan düşünülmeye değerdir. Efendimiz bu sözlerini, Medine'nin etrafında yaklaşık 20 km genişliğindeki bir kuşağı, bitki ve canlı hayatı varlığıyla birlikte tabiatını koruma altına aldığı bir sırada, o arazide söylemişti.

Hz. Peygamber, Medine çevresinin belli bir kesiminde her türlü avcılığı yasaklayarak buradaki hayvan ve bitki varlığını kesin koruma altına almış ve Mekke'yi fethettikten sonra aynı uygulamayı orada da başlatmıştır. Onun bu uygulaması tabiatın korunmasına verdiği önemi göstermektedir.

OSMANLI MODERNLEŞME SÜRECİNDE BİR DÖNEM VE İKİLEM

TANZİMAT

Doç. Dr. Mustafa SALEP
Kayseri Üniversitesi Develi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

Osmanlı Devleti, gaza ve cihat anlayışı ile sınırlarını genişlettiği gibi oluşturmuş olduğu kurumsal ve toplumsal yapısı ile de hızla güçlenmiştir. Fethedilen topraklarda imar ve bayındırlık faaliyetlerine ağırlık verilmiş, şehirler yeni bir anlayışla inşa ve ihya edilmiştir. Bu yaklaşım, farklı etnik ve dinî unsurların Osmanlı Devleti'ne bakışını doğrudan etkilemiştir. Yükselme Dönemi sonrasında savaşların uzun sürmesi, isyanlar, ekonomik sorunlar gibi sosyal hastalıkların yayılmaya başlaması çözülme sürecini hızlandırmıştır. Devletin yapısındaki çözülmenin fark edilmesi ve bu sürecin kabullenilmesi, belirli bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Koçi Bey'in hazırlamış olduğu raporda, 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yapısal sorunlarından, devlet kurumlarındaki çözülmeden ve devlet görevlileri arasındaki sosyal hastalıklardan bahsedilmiştir. Koçi Bey, sorunların çözümü konusunda merkezî otoritenin güçlendirilmesini ve tımar sisteminin yeniden canlandırılmasını önermiştir. Koçi Bey'den sonra Kâtip Çelebi tarafından hazırlanmış olan risalede de siyasal ve toplumsal sorunlara kalıcı çözüm bulunması gerektiği vurgulanmış, yönetimde otoritenin sağlanması gerekliliğine işaret edilmiştir (Kunt, 2011: 30-33).

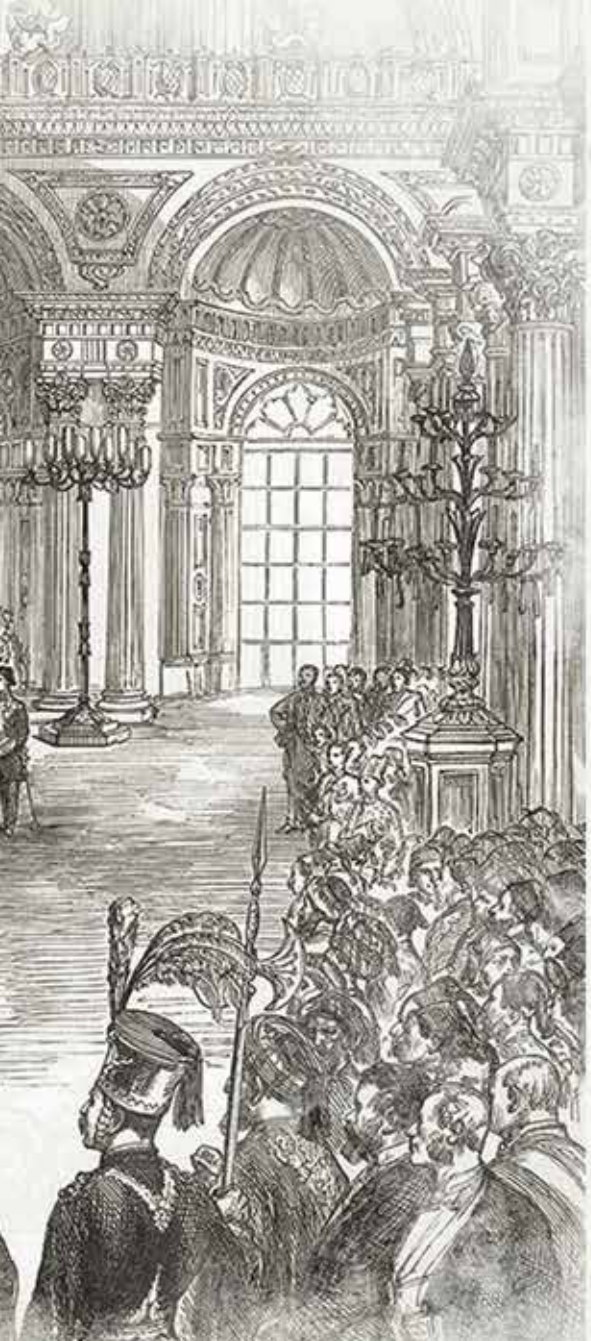

Devlet yöneticileri açısından 18. yüzyıl, Batı'nın yakından tanınmak istendiği bir dönem olarak değerlendirilebilir. 1720'de Paris'e gönderilmiş olan Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki ilk geçici elçisi olmuştur. Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla oluşturulmuş olan geçici elçilikler, yüzyılın sonlarında Sultan III. Selim tarafından daimi elçiliklere dönüştürülmüştür. Avrupa şehirlerini gören ve bilen devlet görevlilerinin hazırlamış oldukları raporlar, ıslahatlar için önemli birer rehber olmuştur. Askerî alandaki başarısızlıklar, ıslahatların bu alana yoğunlaşmasını sağlamıştır. Avrupa ülkelerinden askerî uzmanlar getirilmiş, Batı tarzı askerî eğitim uygulanmaya başlanmıştır. Aynı dönemde Batı eğitim usullerine göre subaylar ve mühendisler yetiştirmek amacıyla Hendesehane, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve Mühendishane-i Berr-i Hümayun gibi kurumlar kurulmuştur.

Sultan III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde askerî, idari, eğitim, sosyal ve iktisadi alanlarda gerçekleştirilmiş olan yenileşme hareketlerinin önceki dönemlerden daha geniş ve köklü girişimler olduğu söylenebilir. 19. yüzyılın başlarında Sırp isyanı ile başlayan Yunan isyanı ile devam eden süreç, yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmalarına neden olmuş; gayrimüslim unsurlar çıkarları doğrultusunda yabancılar tarafından sıkça kullanılmıştır. İngiliz, Fransız ve Rus desteği ile Yunanistan'ın bağımsızlığını elde etmesi, diğer etnik unsurların da benzer bir metodu uygulamalarına aracılık etmiştir. Osmanlı tebaası olan gayrimüslimlerin haklarını koruma bahanesiyle Babıali'ye sürekli baskı uygulanmaya başlanmıştır. Devlet yöneticileri ise mevcut kanunlarla sorunun çözülemeyeceğini düşünmeye başlamışlardır (Ülken, 2023: 26-27).

Batı'nın ulaşmış olduğu teknik seviyeye ulaşma konusunda genel bir fikir birliği oluşmuş olsa da Batı'ya ait zihniyet, düşünce, fikir ve kültürle ilgili gelişmelerin ne olacağı konusunda tam bir fikir birliğinin oluşmadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, Tanzimat'la ilgili sürecin değerlendirilmesinde yöneticiler ve aydınlar arasında farklı görüşlerin ortaya çıktığı söylenebilir. 1831'den itibaren Osmanlı Devleti'ni meşgul eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa meselesi, kısa sürede devletler arası bir sorun hâline gelmiştir. Mısır kuvvetlerinin en son Nizip'te Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratmış olması, Kaptanıderya Ahmet Paşa'nın da Osmanlı Donanmasını Mehmet Ali Paşa'ya teslim etmesi üzerine Sultan Abdülmecit, sorunun çözülmesi amacıyla Avrupa devletleri ile teması bulunan Mustafa Reşit Paşa'yı görevlendirmiştir (Karal, 2017: 169).

3 Kasım 1839'da Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane'de okunan Sultan Abdülmecit'in fermanına Gülhane Hatt-ı Hümayunu veya Tanzimat Fermanı denilmiştir (Sertoğlu, 1986: 126-127). Hattın okunması esnasında Sultan Abdülmecit'le birlikte nazırlar, ulema, devlet görevlileri, Rum ve Ermeni patrikleri, Yahudi hahamı, esnaf temsilcileri ve çeşitli devletlerin elçileri hazır bulunmuşlardır (Karal, 2017: 170). Tanzimat ayrıca valiliklere, sancaklara ve kadılıklara tebliğ edilmiştir (BOA, C.DH/291-14543/04-10-1255). Tanzimat Paşası olarak da tanınan Mustafa Reşit Paşa, Paris ve Londra'da elçilik görevlerinde bulunmuş, Avrupa şehirlerini yakından bilen, Batı medeniyeti ile bütünleşmenin gerekliliğine inanan birisidir (Tanör, 2022: 78; Ortaylı, 1999: 231). Tanzim kelimesi; dizmek, dizilmek, yapıp yakıştırmak, yoluna koymak gibi anlamlara gelmekte olup kelimenin çoğulu tanzimattır (Naci, 2009: 661). Tanzimat ise; düzeltmeler, düzenlemeler ve yoluna koymalar şeklinde tanımlanabilir. Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlatılan ve 1876-1877 yılına kadar devam eden ıslahatlar dönemine genel olarak Tanzimat Dönemi denilmektedir (Devellioğlu, 2006: 1032). Tanzimat'ın ilanına karar veren yöneticiler, hukuki ve iktisadi tedbirlerle bir Osmanlılık ruhu oluşturabileceklerini ve devleti toparlayabileceklerini düşünmüşlerdir (Mardin, 2021: 12). Fenerli Rumlar dışındaki Hristiyan tebaanın Tanzimat'ın ilanından mutluluk duyduğu anlaşılmaktadır. İngiltere ve Fransa Tanzimat'ı sempati ile karşılarken Avusturya'nın ve Rusya'nın Tanzimat'ın uygulanmaması yönünde bir isteğinin olduğu bilinmektedir. Ancak Rusya, Ortodoks tebaadan dolayı Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya devam etmiştir.

> Tanzimatla bütün tebaanın Osmanlılık şuuru ve anlayışı etrafında birleşmesi, yabancıların ise Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalede bulunmaması amaçlanmıştı. Her iki amaca da ulaşılamamış, dönemin yöneticileri ve aydınları ise Avrupai tarz bir yaşamın ve kültürün tesirinde modernleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu ikilemlerle meşgul olmak durumunda kalmışlardır.

Batı dillerini bilen ve Avrupa şehirlerini görmüş olan Osmanlı bürokratları, 19. yüzyılın etkili şahsiyetleri olmuşlardır. Hükûmet merkezi olan Babıali; Mustafa Reşit Paşa, Âli Paşa ve Fuat Paşa gibi isimlerle gücünü artırmış ve modernleşme tartışmalarının merkezinde yer almıştır. İngiltere ve Fransa gibi Batılı devletlerin desteğini sağlamanın önemli olduğunu düşünen Mustafa Reşit Paşa, bunun ancak "Tanzimat-ı Hayriye" ile mümkün olabileceğine inanmıştır. Hatt-ı Hümayun'un birinci bölümünde; Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren Kur'an'ın hükümlerine

ve şer'i kanunlara riayet edilmesi nedeniyle devletin güçlü, halkın da refah içinde yaşadığına vurgu yapılmıştır. İkinci bölümünde; 150 yıldan beri çeşitli sebeplerle şeriata ve faydalı kanunlara saygı gösterilmediği, bu nedenle devletin eski gücünü kaybettiği, halkın refahının yerini ise fakirliğin aldığı belirtilmiştir. Üçüncü bölümünde; Allah'ın yardımı ile devletin daha iyi idare edilmesini sağlamak amacıyla yeni kanunların hazırlanması gerektiğine işaret edilmiştir (İnalcık, 2019: 135-136; Karal, 2017: 170). Dördüncü bölümünde; yeni kanunların özellikleri şu şekilde açıklanmıştır: a) Müslüman ve Hristiyan bütün tebaanın ırz, namus, can ve mal güvenliğinin sağlanması, b) Verginin düzenli bir usule göre ayarlanması ve toplanması, c) Askerlik vazifesinin düzenli bir kurala bağlanması. Beşinci bölümünde ise yeni kanunların dayandırılacağı genel prensiplerin gereği belirtilmiştir (Karal, 2017: 171; İnalcık, 2019: 136).

Tanzimat'la birlikte liyakatin esas alınacağı, memurların maaşlarının düzenleneceği ve uygun bir maaş ölçütünün oluşturulacağı, mahkeme kararı olmadan hiç kimsenin mahkûm edilmeyeceği, tebaanın aynı kanuni haklara sahip olacağı vurgulanmıştır. Suçların şahsiliği ilkesine işaret edilmiş, suçlunun mirasçılarına intikal eden malların müsadere edilmeyeceği belirtilmiştir (Sertoğlu, 1986:

126-127; İnalcık, 2019: 137-138). Diğer taraftan Sultan Abdülmecit, Hatt-ı Hümayun'a ve hazırlanacak olan kanunlara saygı göstereceğine dair yemin etmiştir (BOA, TS.MA.e/569-59/29-12-1139; Karal, 2017: 171). Bu durum, kamu düzeninin sağlanmasında kanunun önemli bir unsur olarak görüldüğünü göstermektedir. Hükümdarın yasalara bağlılığına dair yemin etmesi meselesi, 1830'lu yıllar Avrupası'ndaki meşruti yönetimlerde uygulanan bir yöntemdir. Bu yönüyle Tanzimat'ın Avrupa yönetim anlayışından etkilendiği söylenebilir (İnalcık, 2019: 142). Diğer taraftan, Osmanlı padişahlarının tebaasına adil bir yönetim vaadinin gereği olarak adâletname ile ilanlar yaptırdıkları bilinmektedir. Hükümleri itibarıyla Tanzimat, geleneksel yönetim usullerine de aykırılık oluşturmamaktadır (İnalcık, 2019: 135).

Tanzimatla öngörülen kamu düzeninin oluşturulmasında bir başkan, dokuz üye ve iki sekreterden oluşan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye görevlendirilmiştir. Burada bir komisyon oluşturulmuş ve patrikhane vasıtasıyla Babıali'ye bildirilen şikâyetler incelenmiştir. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye; haklar, mal, askerlik, maarif ve idare alanlarında önemli görevler yürütmüştür. Meclis'te serbestçe tartışmaların yapılacağı belirtilmiştir. Tanzimatla birlikte Batı'nın haklar sistemi, mevcut din

> 3 Kasım 1839'da Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane'de okunan Sultan Abdülmecit'in fermanına Gülhane Hatt-ı Hümayunu veya Tanzimat Fermanı denilmiştir. Hattın okunması esnasında Sultan Abdülmecit'le birlikte nazırlar, ulema, devlet görevlileri, Rum ve Ermeni patrikleri, Yahudi hahamı, esnaf temsilcileri ve çeşitli devletlerin elçileri hazır bulunmuşlardır.

esaslı haklar sistemi yanına ilave edilmiştir. Ceza Kanunu, İdare Kanunu ve Ticaret Kanunu gibi kanunlaştırma faaliyetleri haklar sisteminde bir kısım değişikliklere neden olmuştur. Mevcut mahkemelere ilave olarak karma ticaret ve asliye mahkemeleri oluşturulmuştur. Sözlü deliller yanında belgelerin de delil olarak kabul edilmesi gibi Batı tarzı hukuki usuller uygulanmaya başlanmış, Hristiyan tebaanın şahitliği kabul edilmiştir (İnalcık, 2019: 137; Karal, 2017: 172-175).

İltizam ile aşar toplama usulü terk edilmiş, bunun yerine maliye memurları ile aşarlar toplanmaya başlanmıştır. Hristiyan tebaadan alınan cizyelerin ayarlanması ve toplanması da patrikhanelere bırakılmıştır. Ancak, bu usulle istenilen sonuca ulaşılamaması üzerine, eski usule dönülmüştür. Halkın herhangi bir haksızlığa uğramaması amacıyla vilayetlerdeki mali işler defterdarlara verilmiş, vergilerin toplanmasında maliye memurları ve tahsildarlar görevlendirilmiş, vergilerin ayarlanmasında ve toplanmasında yetkili olan belediye meclislerinin yetkilerinin genişletilmesi ve vilayet meclislerinin kurulması sağlanmıştır. Ayrıca, devlet memurlarının mültezimlik yapması engellenmiştir (Karal, 2017: 176-177).

İmparatorluğun asker ihtiyacını karşılamak amacıyla bir kısım düzenlemeler yapılmıştır. Kura usulü ile her aileden bir kişinin askere alınması, tek çocuklu ailelerden çocuk alınmaması ve askerlik görevinin beş yıl süreyle yapılması esasları belirlenmiştir. Askerlik hizmetinde eşitlik kararı uygulanmak istenmiş, ancak yeterince başarılı olunamamıştır. Hristiyan tebaanın bu konudaki isteksizliği, Müslümanlarla askerlik yapmama eğilimi, uygulamanın sürdürülemeyeceğini göstermiştir (Karal, 2017: 179-180). Yeniliklerin kabulü konusunda millî eğitime ağırlık

verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sultan Abdülmecit'in talimatı ile bir komisyon kurulmuş, millî eğitimle hedeflenen özellikler bir kanuna bağlanmıştır. Maarif işlerini yürütmek üzere Meclis-i Daimî-i Maarif-i Umumiye kurulmuş, ilköğretimden yükseköğretime eğitimin medresenin nüfuz alanından çıkarılarak devletin otoritesi altına alınması hedeflenmiştir (Karal, 2017: 182). Böylece Batı tarzı eğitim usullerinin güçlendirilmesi hedeflenmiş, edebiyatta da Batılılaşma konusu yoğun bir şekilde işlenmeye başlanmıştır (Ülken, 2023: 27).

Tanzimat paşaları, aynı dönemde oluşan muhalif gruplarda eleştirilmişlerdir. Namık Kemal, Ali Suavi ve Ziya Paşa gibi isimler, toplumsal benliğin kaybedilmesinde rol aldıkları ve Batı taklitçisi oldukları, gayrimüslim tebaa lehine Müslümanların hâkimiyetlerinin kaybedilmesine neden oldukları için Tanzimatçıları eleştirmişlerdir (İnalcık, 2019: 145). Tanzimat, geleneksel devlet anlayışına ve şeriata bağlılığı vurgulamış olsa da kanun ve devlet anlayışı ile yönetim prensiplerinde Batı'ya ait bazı kavramları getirmiş; anayasal dönüşümün laik bir yönetim anlayışının temellerini oluşturmuştur (İnalcık, 2019: 146). Tanzimatla birlikte Avrupai tarz bir yaşam ve kültür de yoğun şekilde Osmanlı Devleti'ne girmeye başlamıştır. 1860'lı yıllarda Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Şinasi gibi isimlerin oluşturmuş olduğu Yeni Osmanlılar'a göre Tanzimatçılar, yüzeysel bir şekilde Batı'yı taklit etmişlerdir. Ayrıca, Batı'nın hürriyetçi ve parlamenter eğilimlerini Tanzimatçıların anlamadıklarını vurgulamışlardır (Mardin, 2021: 13). Tanzimatla bütün tebaanın Osmanlılık şuuru ve anlayışı etrafında birleşmesi, yabancıların ise Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalede bulunmaması amaçlanmıştı. Her iki amaca da ulaşılamamış, dönemin yöneticileri ve aydınları ise Avrupai tarz bir yaşamın ve kültürün tesirinde modernleşme sürecinin ortaya çıkarmış olduğu ikilemlerle meşgul olmak durumunda kalmışlardır.

Kaynakça

- BOA, Kurum: TS.MA.e, Yer Bilgisi: 569-59, Belge Tarihi: 29-12-1139.
- BOA, Kurum: C.DH, Yer Bilgisi: 291-14543, Belge Tarihi: 04-10-1255.
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 23. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.
- İnalcık, Halil, Devlet-i Aliyye (Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet), IV. Cilt, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2019.
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856), 10. Baskı, V. Cilt, TTK Yayınları, Ankara 2017.
- Kunt, Metin, "Siyasi Tarih (1600-1789)", Türkiye Tarihi, Cilt: 3, Cem Yayınları, İstanbul 2011, ss. 19-73.
- Mardin, Şerif, Türk Modernleşmesi, 28. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul 2021.
- Muallim Nâcî, Lügat-ı Nâcî, Hazırlayan: Prof. Dr. Ahmet Kartal, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2009.
- Ortaylı, İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- Sertoğlu, Midhat, Osmanlı Tarih Lügatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- Tanör, Bülent, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, 36. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022.
- Ülken, Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, 19. Basım, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul 2023.

Tarihte bu ay neler oldu?

Hiroşima kentine atom bombası atıldı.
(6 Ağustos 1945)

Sevr Antlaşması imzalandı.
(10 Ağustos 1920)

Büyük Marmara Depremi oldu.
(17 Ağustos 1999)

Evliya Çelebi 50 yıl sürecek seyahatine başladı.
(19 Ağustos 1630)

Çanakkale anıtı törenle açıldı.
(21 Ağustos 1960)

Malazgirt Zaferi gerçekleşti.
(26 Ağustos 1071)

Kocatepe Camii ibadete açıldı.
(28 Ağustos 1987)

Büyük Taarruz zaferle sonuçlandı.
(30 Ağustos 1922)

GÜNEŞ VURUNCA BEDEN KONUŞUR

"YA BENİ SERİNLETİN YA DA BEN KAPANIYORUM!"

Dr. Mustafa YAŞAR

Yaz geldi mi güneş bir başka parlar, kuşlar bir başka öter, insanlar bir başka... erir. Evet, doğru duydunuz. Termometre kırk dereceyi gösterdiğinde en kahraman insanlar bile "Ben bugün evden çıkmıyorum!" moduna geçer. Asfalt fokurdamaya başlar, araba direksiyonuna dokunamazsınız, bardaktaki su bile ılık gelir. Güneş sanki herkese "Benim gücümü gördünüz mü?" der gibi tepeden bakar. Peki, sıcak sadece bizi rahatsız mı eder yoksa vücut için gerçek bir tehlike midir? Gelin, bunu biraz konuşalım.

Vücudumuz, yaratılış gereği olağanüstü bir ısı düzenleme sistemine sahiptir. Normal vücut sıcaklığımız yaklaşık otuz yedi derecedir ve beyin bu sıcaklığı korumak için durmadan çalışır. Hava ısındığında vücut ilk olarak terleme mekanizmasını devreye sokar; ter buharlaşırken ciltten ısı alır ve bedeni serinletir. Aynı zamanda kan damarları genişler, kan cildin yüzeyine yakın akar ve ısı dışarı verilir. Bu yüzden sıcakta yüzümüz kızarır; vücut radyatör gibi çalışarak fazla ısıyı atmaya çalışır. Ama bu sistemin de bir sınırı vardır. Hava çok sıcak ve nemli olduğunda ter buharlaşamaz, vücut serinleyemez ve işler sarpa sarmaya başlar.

Sıcağın vücuda etkileri hiç de hafife alınacak şey değildir. En hafifinden başlayalım: Güneş yanığı, cildin ultraviyole ışınlarla hasar görmesidir;

kızarıklık, yanma ve soyulma yapar.

Sıcak çarpması ise çok daha ciddi bir durumdur; vücut sıcaklığı tehlikeli seviyeye yükselir, baş dönmesi, bulantı hatta bilinç kaybı yaşanabilir.

Dehidrasyon yani su kaybı, sıcakta en sinsi düşmandır; vücut terleyerek su ve mineral kaybeder, yerine konmazsa böbreklerden beyne kadar her organ zarar görür.

Güneş çarpması denen durum ise beynin aşırı ısınmasıdır; baş ağrısı, kusma ve yüksek ateşle kendini gösterir. Bir de sıcakta artan tansiyon düşüklüğü var ki damarlar genişleyince kan basıncı düşer, insan ayakta duramaz hâle gelir. Özellikle yaşlılar, çocuklar ve kronik hastaları için yaz sıcakları gerçek bir imtihan olabilir.

"İyi de klimanın altından çıkmayalım o zaman!" diyebilirsiniz. Klima elbette güzel bir nimet ama hayat sadece kapalı mekânlarda yaşanmaz. Dışarı çıkmak zorunda olduğumuz günlerde bedeni sıcağa karşı desteklemek, içeriden ve dışarıdan serinletmek, su ve mineral dengesini korumak büyük önem taşır. İşte tam bu noktada bize sunulan harika yardımcılar devreye giriyor. Atalarımız klimasız, vantilatörsüz çöl sıcaklarında bile ayakta kalmayı biliyordu çünkü serinletici sırları tanıyorlardı. Gelin, biz de tanıyalım.

Sıcakla mücadelenin birinci kuralı sudur ve bu kural tartışmasızdır. Ama sade su içmek bazen yetmez. Çünkü terle birlikte sadece su değil değerli mineraller de kaybedilir. İşte burada nane sahneye çıkar. Nane, vücudu içeriden serinleten bitkilerin başında gelir. İçindeki mentol maddesi ağızda ve midede serinletici bir his oluşturur, vücut ısısını düşürmese bile serinlik algısını artırır. Bir sürahi suya bir avuç taze nane yaprağı atıp buzdolabında birkaç saat bekletin; ortaya çıkan naneli su, sıcak günlerde âdeta hayat iksiri gibi gelecektir. Her yudumda bedeniniz "Ah, işte bunu bekliyordum!" diyecektir.

Hibiskus yani bamya çiçeği, sıcak iklimlerin en eski dostudur. Mısır'dan Meksika'ya, İran'dan Hindistan'a kadar sıcak coğrafyalarda yaşayan halklar yüzyıllardır hibiskus çayını serinlemek için kullanmıştır. Bu çiçeğin C

vitamini deposu olması ayrı bir bonus. Kurutulmuş hibiskus çiçeklerini kaynar suda on dakika demleyin, süzün ve buzdolabında soğutun. Bir bardak soğuk hibiskus çayı, o koyu kırmızı rengi ve ekşimsi tadıyla sizi hem serinletir hem de tansiyonunuzu dengelemeye yardımcı olur. Sıcakta düşen tansiyona karşı birebir çalışır.

Karpuz, yazın kralıdır ve bunu herkes bilir. Karpuzun neden bu kadar serinletici olduğunu biliyor musunuz? Çünkü yüzde doksan iki oranında sudan oluşur! Yani bir dilim karpuz yemek, âdeta bir bardak su içmek gibidir; üstelik içindeki potasyum, magnezyum ve A vitamini de cabası. Terle kaybedilen mineralleri geri kazandırır. Karpuz suyu yapıp birkaç yaprak nane ve buz eklerseniz dünyanın en güzel yaz içeceğini hazırlamış olursunuz. Sofraya karpuz geldiğinde herkesin yüzü güler; bu meyve mutluluk bile dağıtır.

Salatalık, karpuzun en yakın arkadaşıdır; o da yüzde doksan beş oranında su içerir. Dilimleyip yemek, suya atıp aromalı su yapmak ya da cildinize koymak... Salatalık her hâliyle serinletir. Özellikle güneşte kalmış, kızarmış bir cilde salatalık dilimleri koymak o bölgeyi sakinleştirir ve ferahlatır. Salatalık rendelenip yoğurtla karıştırıldığında ortaya çıkan cacık ise hem serinletir hem besler hem de terle kaybedilen tuz ve minerali geri verir. Atalarımız boşuna icat etmemiş cacığı!

Ayran, Anadolu'nun sıcağa karşı en güçlü silahıdır. Yoğurt, su ve tuz; bu kadar basit ama bu kadar etkili bir formül bulmak zordur. Yoğurdun probiyotikleri sindirimi destekler, su dehidrasyonu önler, tuz ise terle kaybedilen sodyumu geri kazandırır. Soğuk bir bardak ayran, sıcak bir öğle yemeğinin ardından vücuda "Tamam, her şey kontrol altında, panik yok!" mesajı verir. Özellikle sıcakta çalışmak zorunda olanlar için ayran bir zorunluluktur, lüks değil.

Limon, sıcak günlerin olmazsa olmazıdır. C vitamini deposu olan limon bağışıklığı destekler, vücuda ferahlık verir ve sindirimi kolaylaştırır. Bir bardak soğuk suya yarım limon sıkmak, sabahın en basit ama en etkili serinletme ritüelidir. Limonun kokusu bile insana ferahlık verir; kestiğiniz anda mutfak canlanır. Ayrıca limon suyu, terle kaybedilen elektrolitlerin yerine konmasına yardımcı olur.

Aloe vera, sıcağın cilde verdiği zararla mücadelede şampiyon bitkidir. Güneş yanığı mı oldunuz? Aloe vera jelini sürün; o serinletici dokunuş cildi anında rahatlatır. İçindeki doğal bileşenler iltihabı azaltır, cildin iyileşmesini hızlandırır ve nemlendirme sağlar. Aloe vera bitkisinin yapraklarını kesip içindeki jeli doğrudan cilde uygulayabilirsiniz. Bazıları aloe vera suyunu içerek de vücudu içeriden destekler ama bu konuda dikkatli olmak ve aşırıya kaçmamak gerekir.

Hindistan cevizi suyunun, bir spor içeceği olduğunu

söyleyebiliriz. Potasyum, sodyum, magnezyum gibi elektrolitleri doğal olarak barındırır. Sıcakta yoğun terleme sonrası bir bardak Hindistan cevizi suyu, vücudun mineral dengesini yeniden kurmasına yardımcı olur. Tadı hafif tatlı ve ferahlatıcıdır; yapay spor içeceklerine harika bir alternatiftir. Soğuk olarak içildiğinde hem serinletir hem de enerji verir.

Bitkiler ve besinlerin yanı sıra sıcakta dikkat edilmesi gereken bazı altın kuralları da paylaşalım. Bol su için; susamamış olsanız bile düzenli aralıklarla su tüketin. Çünkü susadığınızda vücut zaten dehidre olmaya başlamıştır. Açık renkli ve bol giysiler giyin; koyu renkler güneş ışığını emer, dar giysiler terlemeyi engeller. En sıcak saatlerden kaçının, öğlen on iki ile öğleden sonra dört arası mümkünse gölgede kalın. Ağır yemeklerden uzak durun; sindirim sistemi çalışırken vücut ısısı artar, sıcakta hafif beslenme altın kuraldır.

Şimdi tüm bu güzellikleri bir araya getiren, evde kolayca hazırlayabileceğiniz bir formül paylaşalım. Adı: "Yazın Hayat Kurtaran Serinletici İksir":

Bir sürahiye bir litre soğuk su koyun. İçine yarım limonun suyunu sıkın, bir avuç taze nane yaprağı, dört beş ince dilim salatalık ve iki üç dilim karpuz ekleyin. İsterseniz bir çay kaşığı bal da ekleyebilirsiniz. Sürahiyi buzdolabında en az iki saat bekletin ki aromalar suya geçsin.

Süzdükten sonra bir tutam tuz ekleyin; evet, tuz! Bu küçük dokunuş, terle kaybedilen sodyumu geri kazandırır ve suyun vücutta tutulmasını sağlar. Buz ekleyip servis yapın. Rengi güzel, tadı muhteşem, etkisi müthiştir.

Gün boyu bu iksirden dilediğiniz kadar için. Her sürahi bittiğinde yenisini hazırlayın; sıcak günlerde en az iki ila üç litre sıvı tüketmeyi hedefleyin.

Son bir hatırlatma: Sıcak çarpması ve güneş çarpması hayati tehlike oluşturabilecek ciddi durumlardır. Eğer kendinizde veya çevrenizde aşırı baş dönmesi, bulantı, kusma, yüksek ateş, bilinç bulanıklığı veya bayılma gibi belirtiler görürseniz derhal bir sağlık kuruluşuna başvurun. Özellikle yaşlılar, küçük çocuklar, hamileler ve kronik hastalıkları olan kişiler sıcak havalarda ekstra dikkatli olmalıdır.

Unutmayın, yaz güzel bir mevsimdir güneş hayat kaynağıdır ve D vitamini güneş ile aktive olur, ruh hâlimizi yükseltir. Yeter ki nasıl beraber yaşayacağımızı bilelim, bedenimizi koruyalım ve bize sunulan bu güzel serinletici yardımcılardan faydalanalım. O zaman yaz size, "Gel, birlikte keyfini çıkaralım!" diyecektir. Serin ve sağlıklı bir yaz geçirmenizi dilerim.

BULMACA

Hazırlayan: **Ali OSMANOĞLU**

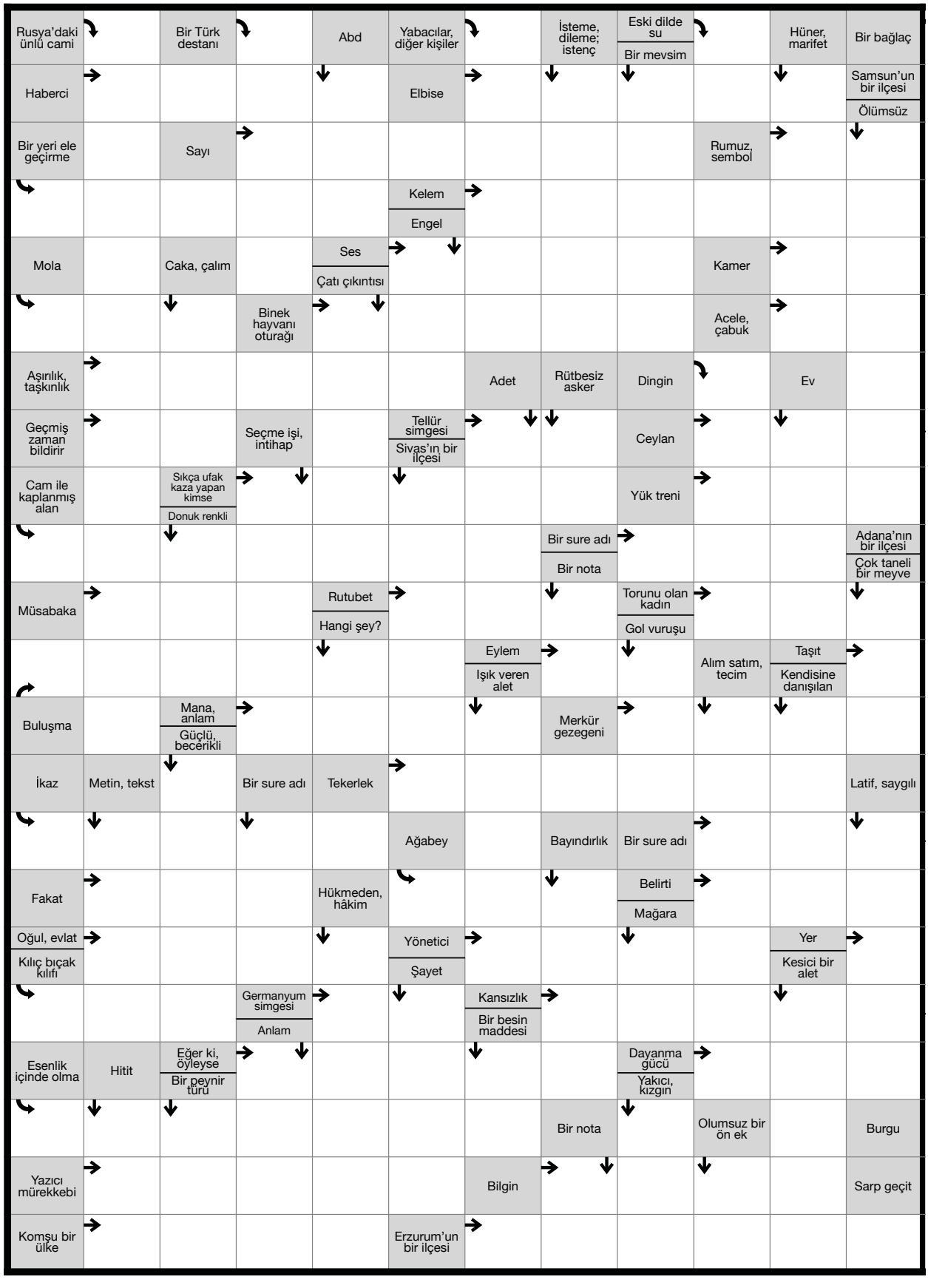

Bulmacanın çözümünü dergi.diyanet.gov.tr adresinde yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

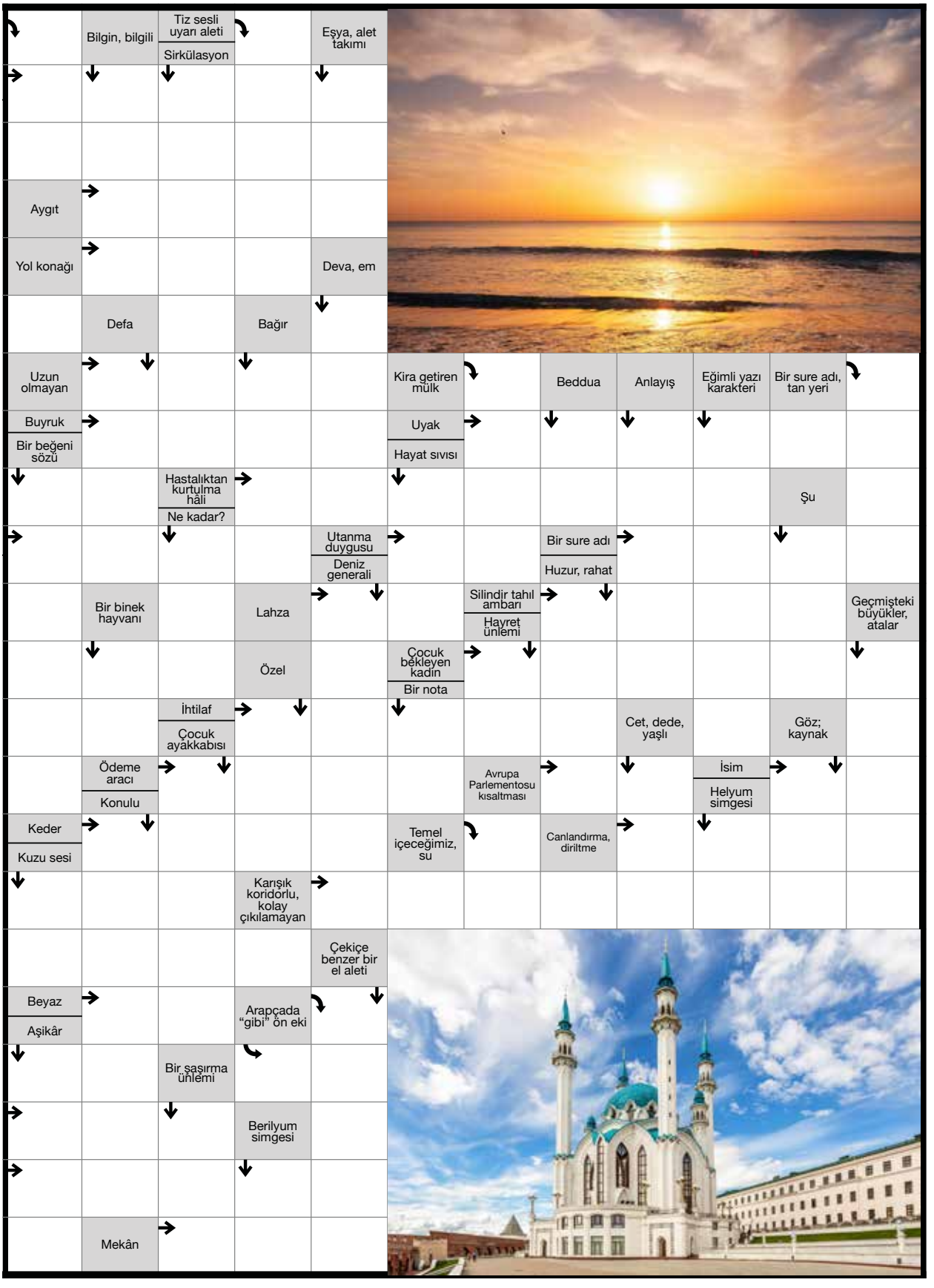

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI
MEKKE DÖNEMİ / MEDİNE DÖNEMİ

Rümeysa OĞUZ

Hepimizin sevgilisi, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) hakkında ne söylense az kalır. Onu daha iyi anlamak için hayatına bakmak; yaşadığı zorlukları, güzellikleri bilmek; insanlarla olan ilişkisini, Mekke'den Medine'ye uzanan hayatını öğrenmek gerekir. Bu noktada siyer kitapları bize kaynaklık ederler. Her şeyden evvel Peygamberimizi daha iyi tanımak, mücadelesine tanıklık etmek, yaşadığı zorluklardan ibret almak, sabrını kendimize örnek kılmak için onun hayatını daha iyi öğrenmek gerekir. Ayrıca Allah Resulü'nü tanımak ona olan bağlılığımızı, sevgi ve muhabbetimizi artırır.

Peygamberimizin Hayatı isimli kitap, tam da bahsettiğimiz duygularla Peygamberimizi merak eden bir çocuğu anlatıyor. Kahramanımız Tahsin, Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.s.) çok merak ediyor. Bu merakını da sürekli dile getiriyor. Bir gün okuldan geldiğinde annesinin sürpriziyle karşılaşıyor, bir kitap: Canım Peygamberimin Hayatı. Sevinçle kitabın kapağını aralayan Tahsin, Peygamberimizin hayatını okumaya başlıyor. Onun doğumunu, süt anneye verilişini, ilk gençlik yıllarını, yakınlarını kaybetmesini, amcasıyla ticaret kervanlarına katılmasını, evliliğini, peygamber oluşunu, peygamber olduktan sonra yaşadığı zorlukları ve doğup büyüdüğü Mekke'yi terk etmek zorunda kalışını. Kitap öyle heyecanlı ki Tahsin elinden bir türlü bırakamıyor. Medine döneminin de aynı heyecanla kaleme alındığı kitapla Tahsin, Peygamberimizin zorluklar, mücadele ve güzelliklerle geçen hayatını elindeki kitapla öğreniyor. Hicretin ne manaya geldiğini, İslam'ın giderek büyüyüp yayıldığını, Müslümanların İslam için verdiği mücadeleyi, memleketlerini terk etmek zorunda kalan Mekkeli Müslümanların artarak büyük bir İslam ordusu hâlinde Mekke'ye gelişini ve Mekke'nin fethini...

Kurgu içinde kurguyla işlenmiş *Peygamberimizin Hayatı* isimli eser iki ciltten oluşuyor. Mekke ve Medine dönemi şeklinde iki kitap halinde okuyucuya sunulan eser, kendi içindeki kurgusunda kahramanımız Tahsin'e Peygamberimizi anlatırken dış kurguda da okuyucuya Peygamberimizi anlatmış oluyor. Akıcı bir dille ve sürükleyici olarak kaleme alınan eserde okurlar Peygamberimizin hayatını öğrenirken hem de onu çok seven bir çocuğun, onun hayatını okurken yaşadığı heyecana tanıklık ediyorlar. Zeynep Kar Temur'un kaleme aldığı *Peygamberimizin Hayatı*, hem Mekke ve Medine dönemini ayrı ayrı ele aldığı için rahat okunur bir özellik taşıyor hem de siyeri kurgu içinde vererek genç okuyucunun dikkatini çekmeyi başarıyor. Bu titiz çalışma, sürükleyici kurgusu ve güzel anlatımıyla okuyucusunu bekliyor.

DİYANET TV

yaz neşesi

Hasan Özer'in sunumuyla

Pazar

10.00

yeni bölüm

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SD)

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digiturk - 68. kanal | D-Smart - 104. kanal | Kablo - 555. kanal | TV+ - 208. kanal | Tivibu - 49. kanal | Vodafone TV - 200. kanal

diyanettv

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452
9 772147 145203